

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фінансів та банківської справи

Беднарський Олександр Петрович

**МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ТА МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ:
СУТНІСТЬ І ПРАГМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Студент групи ФМОвм-51
Беднарський О.П.

Науковий керівник
к.е.н., доцент Галушак В.В.

Дипломну роботу допущено до захисту

„_____” _____ 2013р.

В.о. зав. кафедри,
д.е.н., професор О.М. Десятнюк

„_____” _____ 2013р.

Чортків – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ.....	9
1.1. Сутність, основні форми та види митного контролю в Україні	9
1.2. Гармонізація митного законодавства України щодо проведення митного контролю та митного оформлення товарів.....	22
1.3. Митні режими та їхнє значення при проведенні митного контролю та оформленні товарів.....	32
Висновки до 1 розділу.....	45
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЮ МИТНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ.....	47
2.1. Аналіз фінансової діяльності Державної митної служби України	47
2.2. Прагматизм справляння митних платежів при здійсненні митного контролю	57
2.3. Аналіз торговельного стимулювання та обмеження при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.....	67
Висновки до розділу 2.....	76
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ.....	77
3.1. Проблеми проведення попереднього документального контролю	77
3.2. Вантажні митні комплекси як складовий елемент прискореного проходження митного контролю та митного оформлення товарів	87
3.3. Напрями вдосконалення механізму організації та проведення митного контролю та митного оформлення товарів в Україні.....	97
Висновки до розділу 3.....	105
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	110
ДОДАТКИ.....	120

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- ВКДВ – відділ контролю доставки вантажів
- ВМД – вантажна митна декларація
- ДМСУ – Державна митна служба України
- ДСЕК – Державна служба експортного контролю
- ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність
- КРМ – Київська регіональна митниця
- МЛС – митний ліцензійний склад
- ОНП – особиста номерна печатка
- ПП – попереднє повідомлення
- ТВВ – транзитно-вантажне відділення
- ТЕО – транспортно-експедиційна організація
- ТН ЗЕД – товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності
- ТПП – Торговельно-промислова палата України
- ГАТТ – генеральна угода по торгівлі і тарифах
- СОТ – світова організація торгівлі
- ДМЗ – декларація митної вартості
- ЄАІС – Єдиний автоматизованій інформаційній системі
- ЄДРПОУ – єдиний державний реєстр підприємств та організацій України
- ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність
- ІАМУ – інформаційно-аналітичне митне управління
- МВП – міжнародні поштові відправлення
- МДП – міжнародні державні перевезення
- МКУ – Митний кодекс України
- ПМП – порушення митних правил
- ПТП – повідомлення про транзитне переміщення
- Укр СЕПРО – Український центр стандартизації та експертизи продукції
- УКТ ЗЕД – українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності
- ПДК – попередній документальний контроль

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зовнішня торгівля в усі часи мала велике значення для розвитку економік багатьох країн. Історія не знає прикладів економічного процвітання країни, яка перебувала б у господарській ізоляції від зовнішнього світу. Інтеграція до системи світових господарських зв'язків, які формуються й реалізуються на ринкових засадах, об'єктивно створює умови для оптимального розміщення ресурсів, зростання ефективності національного виробництва, розв'язання соціально-економічних проблем. Але разом з тим вона веде до збільшення порушень митних правил та обсягів переміщення товарів контрабандним шляхом.

Поряд з удосконаленням існуючих форм контролю з боку держави інтенсифікація зовнішньоекономічної діяльності потребує розробки альтернативних форм і методів митного контролю за зовнішньоторговельними операціями. Саме тому, митний контроль визначений як сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення дотримання норм Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому порядку.

Митний контроль та митне оформлення товарів займають провідне місце в системі інструментів здійснення митної справи. Від ефективності застосованих до товарів, що переміщують через митний кордон України, процедур митного контролю та митного оформлення залежить повнота виконання всього комплексу завдань, покладених на митні органи: виявлення контрабанди й порушень митних правил, сплата до Державного бюджету податків і зборів, виконання вимог державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і т.п. Все це обумовлює актуальність дослідження митного контролю та його організаційно-правового забезпечення.

В Україні проблемам митного контролю та митного оформлення товарів до останнього часу не приділялося належної уваги. Окремі питання, що

стосуються цієї теми, знайшли своє відображення в працях цілого ряду дослідників, а саме: І. Бережнюка [2], К. Бондаренко [3], А. Войцещука [48], О. Гребельника [9], Ю. Дьоміна [18], М. Каленського [35], С. Ківалова, Б. Кормича [36], А. Мазура [46], В. Назаренко [57], А. Павлова, С. Пахомова, П. Пашка [75], О. Полонського, К. Сандровського [98], С. Терещенка, Т. Тоцької [101], Р. Шишика [105], Ю. Шемшученко й ін. Однак, не применшуючи ролі й значущості доробку попередніх науковців, необхідно визнати, що в Україні досі немає спеціальних досліджень проблематики митного контролю та митного оформлення товарів, що і зумовило вибір теми дипломної роботи.

Зокрема, з набуттям чинності новим Митним кодексом України істотно змінилась ціла низка підходів щодо здійснення митного контролю та митного оформлення товарів. Так, оновлено систему його принципів, чітко визначено місце системи управління ризиками в процесі здійснення митного контролю, розширено сферу застосування новітніх технологій у контрольній діяльності тощо. Також відбулись зміни у порядку здійснення попереднього документального контролю, тому дослідження його взаємозв'язку та співвідношення з оновленим митним контролем набуває важливого науково-практичного значення.

Саме тому актуальність теми дипломної роботи зумовлена, з одного боку, тим, що митний контроль та митне оформлення є малодослідженим видом державного контролю, а з іншого – необхідністю його розвитку і вдосконалення у процесі утвердження України як європейської демократичної держави. А також великим загальнодержавним значенням податків, надходження яких при ввезенні товарів на митну територію України контролюють та забезпечують митні органи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження дипломної роботи є системний аналіз сутності, організаційного та законодавчого забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів, а також виявлення проблемних аспектів функціонування системи митного контролю та митного оформлення в Україні та напрямів її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети, що визначає зміст дослідження, в дипломній роботі передбачено вирішити такі основні завдання:

- дослідити сутність, основні форми та види митного контролю в Україні;
- розкрити особливості гармонізації митного законодавства України щодо проведення митного контролю та митного оформлення товарів;
- проаналізувати митні режими та їхнє значення при проведенні митного контролю;
- провести аналіз фінансової діяльності митної служби при здійсненні митного контролю та митного оформлення;
- проаналізувати наповнюваність Державного бюджету України за рахунок сплати митних платежів при проведенні митного контролю;
- обґрунтувати ефективність торговельного стимулювання та обмеження при здійсненні зовнішньоекономічних операцій;
- означити проблеми проведення попереднього документального контролю;
- розкрити важливість вантажних митних комплексів для прискореного проходження митного контролю та митного оформлення товарів;
- окреслити напрями вдосконалення механізму організації та проведення митного контролю та митного оформлення в Україні.

Об'єктом дослідження є митний контроль як вид державного контролю і окрема функція митних органів.

Предметом дослідження є організаційні та правові аспекти здійснення митного контролю та митного оформлення товарів в Україні.

Методи дослідження. В основу методів дослідження покладено сукупність сучасних принципів і методів наукового пізнання (філософських, загальнонаукових та спеціальних). Філософські методи (принципи об'єктивності, історизму, гносеологічний та діалектичний підходи) використовувались насамперед для систематизації і класифікації джерельної бази та фактологічного матеріалу, встановлення вірогідності та повноти інформації тощо.

Системний, структурно-функціональний, історично-порівняльний та інші методи використовувалися для з'ясування діалектичного зв'язку між функціями та структурою, правовою діяльністю та правовими відносинами в межах митного контролю та митного оформлення товарів. Застосування спеціальних методів: формально-юридичного, порівняльно-правового, тлумачення правових норм і узагальнення юридичної практики дозволило проаналізувати особливості митного контролю та митного оформлення товарів. Використання статистичного методу дало змогу прослідкувати динаміку надходжень митних платежів, визначити проблеми застосування відповідальності за порушення митних правил.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчо-нормативні акти України з питань митної справи, статистичні дані та матеріали Державної митної служби України, Державного комітету статистики України.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

– уточнено поняття митного контролю, який визначається як вид державного контролю, комплекс, здійснюваних митними органами заходів і дій, спрямованих на забезпечення порядку переміщення через митний кордон України товарів, предметів і транспортних засобів;

– обґрунтовано класифікацію видів митного контролю за найважливішими ознаками;

– визначено напрями та зміст гармонізації митного законодавства, його правоохоронних та контролюючих органів, в основі діяльності яких лежить спільна мета щодо забезпечення порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України;

– обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення механізму проведення митного контролю та митного оформлення товарів в Україні, що сприятиме посиленню боротьби з порушеннями митних правил та контрабандою.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі положення, висновки та рекомендації певною мірою

поглиблюють наукові засади митного контролю та митного оформлення товарів і можуть бути використані у процесі адміністративно-правового регулювання інституту митного контролю, підготовки нормативно-правових актів по удосконаленню структури Державної митної служби України.

Результати даного дослідження можуть стати основою для подальшої наукової роботи за напрямками вивчення правової природи митного контролю та митного оформлення товарів, сприяти цілісному уявленню про структурно-функціональну організацію митної служби в Україні та визначенню подальших шляхів удосконалення з метою підвищення ефективності здійснення митного контролю та митного оформлення.

Апробація результатів магістерського дослідження. Базові положення магістерської роботи розкриті і знайшли позитивну оцінку на науково-практичній конференції у статті: „Роль попереднього документального контролю при переміщенні товарів через митний кордон України”.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розкрито теоретико-організаційні основи проведення митного контролю та митного оформлення товарів.

Другий розділ присвячено аналізу фінансових результатів здійснення контрольної діяльності Державною митною службою України.

У третьому розділі „Основні напрями розвитку та вдосконалення механізму проведення митного контролю та митного оформлення товарів в Україні” обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення механізму проведення митного контролю та митного оформлення в Україні.

Зміст роботи викладено на 126 сторінках друкованого тексту, з яких основний текст 109 сторінок. Дипломна містить 5 таблиць і 25 рисунків. Список використаних джерел налічує 107 найменувань на 10 сторінках. Додатки займають 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ

1.1. Сутність, основні форми та види митного контролю в Україні

Важливим аспектом дослідження сутності митного контролю та митного оформлення товарів є розгляд питання його організації. На нашу думку, ефективна організація та розподіл функцій при здійсненні митного контролю є запорукою забезпечення захисту митного кордону України. Варто відзначити, що напрями організації митного контролю повинні забезпечувати постійний розвиток засобів нормативного регулювання механізмів контролю та вдосконалення самої процедури проведення митного контролю в Україні. Визначена мета досягається шляхом детального аналізу не тільки діючого митного законодавства, а й за допомогою узагальнення практики проведення митного контролю, митного оформлення та світового досвіду митного регулювання.

Митному контролю підлягають усі товари, що переміщуються через митний кордон України. Він передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавчих норм у сфері митно-тарифних відносин. Таким чином, митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм національних нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку (див. рис. 1.1). Водночас форма та обсяг контролю визначаються самостійно митними органами [51].

Відомо, що сьогодні засоби й технології митного контролю в Україні відстають від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів

контролю товарів.

Рис. 1.1. Основні завдання і напрямки організації митного контролю в Україні*

*Примітка. Власна розробка автора

Варто зазначити, що кожен рік держава виділяє значні кошти на науково-технічний розвиток митної служби та розбудову митної інфраструктури, але ці заходи не встигають за збільшенням обсягу зовнішньоекономічної діяльності та винахідливістю деяких суб'єктів зовнішньої торгівлі у розробці схем і засобів уникнення належних розрахунків з державою (додаток А).

Дослідження показали, що зростання обсягів зовнішньоторговельного обігу висвітлює такі основні проблеми митного контролю: суттєві часові витрати на проведення митних процедур, застарілі механізми технологічного пропуску товарів, неможливість дотримання норми чинного законодавства про

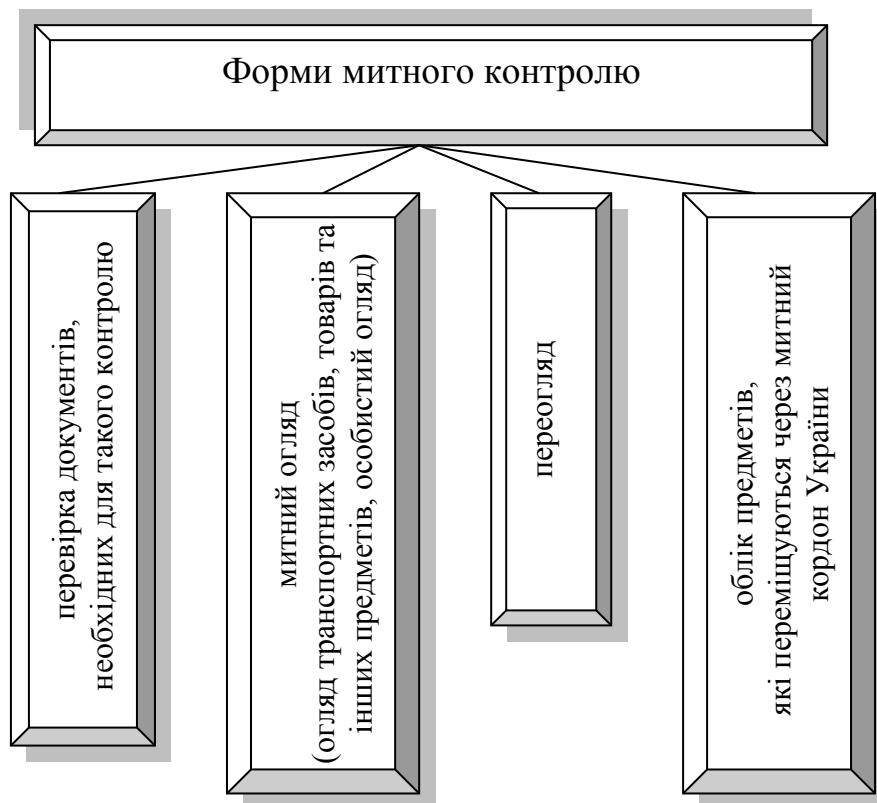
фізичний контроль усіх товарів, які переміщують через кордон України тощо. Про недосконалість системи митного контролю свідчить також значна частка у загальному обсязі товарообігу товарів, що переміщують контрабандним шляхом, збереження загрозливої ситуації з контрабандою наркотичних засобів та зброї, учинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Разом з тим нарощення обсягів і темпів приросту розрахунків за експортно-імпортними операціями через офшорні зони створює широкі можливості для маніпуляцій з цінами контрактів, спрямованих на виведення доходів та ухилення від сплати податків, що становить суттєву загрозу для стабільного економічного зростання й задоволення національних інтересів держави [96, с.55]. Зволікання у розв'язанні цих проблем, навіть за умови функціонування десятків створених структурних підрозділів у системі митних органів, ускладнює забезпечення повного та якісного виконання показників надходжень до державного бюджету, підвищення контрольованості міжнародного товарообігу і не сприяє захисту економічних інтересів України.

Вважаємо, що однією з ключових умов ефективного здійснення митного контролю є незалежність і відсторонення митних органів від політики та груп, які представляють економічні інтереси певного кола осіб. Саме ця умова є запорукою прозорого та ефективного здійснення митного контролю. З огляду на це, одним з головних завдань влади держави є забезпечення митним органам такої незалежності.

Як бачимо, світовий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, і як наслідок – значне збільшення зовнішньоторговельних потоків, стали причиною тому, що митниці, розташовані вздовж державних кордонів, стали не спроможні здійснювати митне оформлення вантажів, що перетинають кордон. Тож у визначній кількості цим займаються внутрішні митниці, розташовані в межах митної території країни. Таке переміщення місця митного оформлення поставило перед митними органами задачу дотримання митного законодавства на етапі переміщення товару від кордону до внутрішньої митниці, де і здійснюється остаточне митне оформлення вантажів. Таким чином, службові

особи митниці зобов'язані вжити заходів для забезпечення виконання діючого законодавства в період перебування товарів під так званим митним контролем. Ці заходи повинні гарантувати збереження вантажів та транспортних засобів, сприяти дотриманню в незмінному стані всіх основних якісних та кількісних характеристик товарів, та запобігати здійсненню будь-яких незаконних дій у відношенні до об'єктів, що переміщуються під митним контролем [97, с.101].

Зазначимо, що проходження митного контролю є необхідною, але не достатньою умовою завершення митного оформлення, адже, окрім митного контролю, товари та предмети, що переміщуються через митний кордон України, можуть підлягати також санітарному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному та екологічному контролю. Саме тому до форм митного контролю можемо віднести (рис.1.2):

Рис. 1.2. Найбільш поширені форми митного контролю*

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [48, с.54]

Основною і найбільш поширеною формою митного контролю є перевірка документів та відомостей, необхідних для такого контролю, – документальний контроль. У ході здійснення такого контролю перевіряються документи та

відомості, необхідні для здійснення митного контролю. При цьому встановлюється наявність документів, необхідних для митного контролю товарів згідно з заявленим режимом та найменуваннями товарів, перевіряється правильність заповнення товарно-транспортних документів, відповідність зазначених у них відомостей відомостям, що містяться у зовнішньоекономічному договорі (контракті) та інших документах, наданих до митного контролю та митного оформлення, перевіряються відомості та документи, що стосуються нетарифних заходів регулювання (ліцензування, сертифікації, дозволи інших державних органів), платіжні документи, сертифікати про походження товарів і інші документи [41, с. 44].

Поряд з документальним контролем митні органи України здійснюють контроль фактичний. Формами такого фактичного контролю є митний огляд та переогляд товарів, ручної поклажі, багажу, транспортних засобів, а також особистий огляд громадян.

Відзначимо також, що митний огляд та переогляд товарів і транспортних засобів здійснюється шляхом відкриття вантажних приміщень, транспортних засобів, тари й упаковки. У ході митного огляду встановлюються найменування та якість товарів, визначається їх кількість. Митний огляд використовується також з метою виявлення прихованого переміщення товарів.

Митні органи при здійсненні митного контролю мають право усного опитування усіх фізичних осіб, в тому числі посадових осіб підприємств, декларантів і перевізників, що переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України, або безпосередньо перетинають його у пунктах пропуску на митному кордоні України. Усне опитування може здійснюватись посадовими особами митних органів з метою отримання інформації, необхідної для здійснення митного контролю та митного оформлення. Результати опитування повинні бути оформлені відповідним протоколом [107, с.32].

Встановлено, що окремою формою митного контролю є перевірка системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, та огляд територій, де можуть знаходитись товари та транспортні

засоби, що перебувають під митним контролем. Це передбачає проведення митними органами на підприємствах дій щодо встановлення відповідності документації про зазначені товари і транспортні засоби.

Дослідження показали, що митні органи мають право використовувати інші форми митного контролю, прикладом цього може бути ідентифікація товарів, транспортних засобів, приміщень митними органами або дослідження (аналіз, експертиза) проб та зразків товарів, верифікація сертифікатів про походження товарів. Також фактично формами митного контролю є організаційно-технологічне супроводження, аналіз та прогнозування, завдяки проведенню яких контрольна функція може бути виведеною з безпосереднього контакту з об'єктом контролю й виконуватись дистанційно [9, с. 123].

З'ясовано, що рішення про доцільність застосування таких форм митного контролю, як митний огляд та переогляд товарів і транспортних засобів, приймається, як правило, у ході перевірки документів або їх зовнішнього огляду.

Відзначимо також, що до обов'язків підприємств, а також громадян, що переміщують через митний кордон України товари та інші предмети, належить надання митниці необхідні для митного контролю та митного оформлення товарів документи. Перелік та порядок подання документів, необхідних для контролю визначаються відповідно до законодавства України про митну справу, Митного кодексу України та інших законодавчих актів України.

Згідно Митного кодексу України вантажі, які переміщуються через митний кордон України, до завершення митного оформлення можуть зберігатися підприємством або митницею, причому підприємства можуть зберігати вантажі тільки з дозволу митниці та під її контролем [51]. За перебування вантажів під митним контролем митниця справляє з власника вантажів збір у порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України. Цей збір за перебування вантажів під митним контролем справляється незалежно від місцезнаходження вантажів та сплати митного збору за зберігання. Контроль здійснюється під час [75, с. 65]:

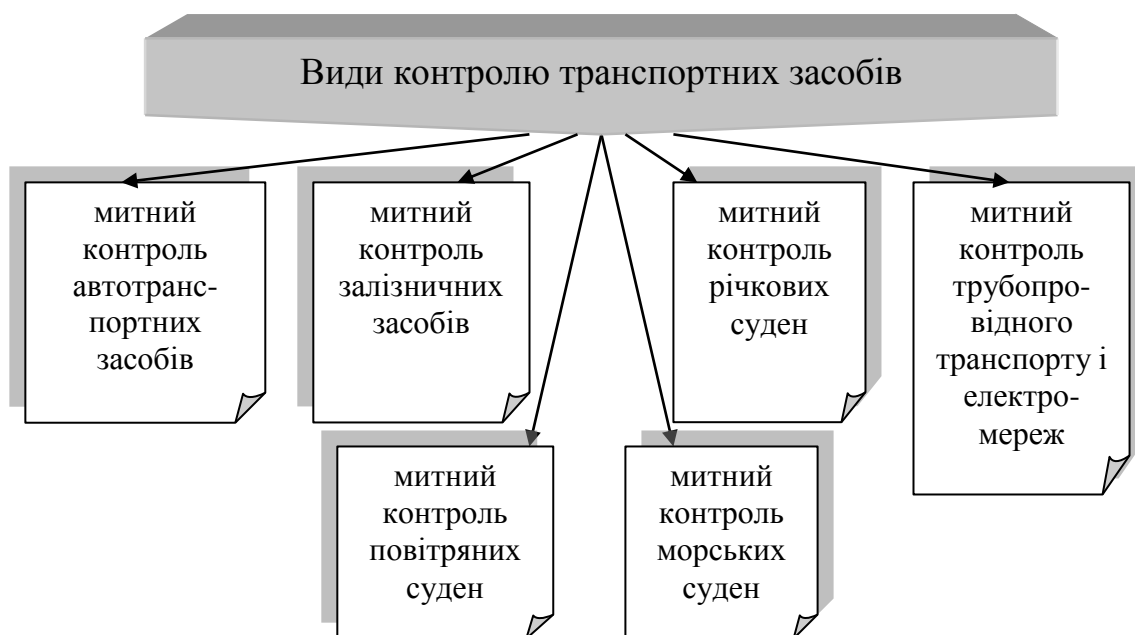
- ввезення на митну територію України товарів з метою їх вільного використання з моменту ввезення і до пропуску через митний кордон;
- вивезення за межі території України товарів з метою вільного використання – з моменту ввезення товарів у зону митного контролю і подання необхідних для митного контролю документів на дані товари і до вивезення їх за межі митної території;
- тимчасового ввезення товарів на митну територію України – з моменту ввезення і до вивезення за межі митної території;
- тимчасового вивезення товарів за межі митної території України – з моменту пред'явлення митниці товарів та інших предметів і необхідних для митного контролю документів на такі товари та інші предмети і до пропуску через митний кордон України під час зворотного ввезення через територію України;
- транзиту через територію України – ввезення в Україну і до вивезення з України.

Митний контроль товарів, транспортних засобів перевізників у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється цілодобово відповідно до типових технологічних схем пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. При цьому під пунктом пропуску розуміється спеціально виділена територія на залізничних і автомобільних станціях, у морських і річкових портах, аеропортах (на аеродромах) з комплексом будівель, споруд і технічних засобів, де здійснюється прикордонний, митний та інші види контролю і пропуск через державний кордон осіб, транспортних засобів і товарів.

Разом з тим залежно від предмета прийнято розрізняти загальний і спеціальні види митного контролю. Загальний митний контроль залежно від конкретного предмета можна поділити на митний контроль товарів і митний контроль транспортних засобів.

В свою чергу, залежно від напрямку переміщення товарів, прийнято розрізняти митний контроль імпорتنних, експортних і транзитних товарів. Відповідно імпорتنний контроль здійснюється щодо товарів, які ввозяться на територію України, експортний – щодо товарів, які вивозяться з України, а транзитний – щодо товарів, які переміщуються митною територією України [10, с. 231].

Слід також зазначити, що залежно від характеристик товарів, які зумовлюють особливості митного контролю, виділяють підвиди митного контролю товарів: митний контроль ручної поклажі та контроль багажу як такого, що супроводжується, так і такого, що не супроводжується. Митний контроль транспортних засобів визначається їх видом (рис.1.3).

Рис. 1.3. Основні види митного контролю транспортних засобів*

*Примітка. Власна розробка автора

Залежно від виду й характеру співробітництва митних органів країн сусідів виділяють такі різновиди митного контролю:

– односторонній митний контроль (проводиться тільки однією стороною, як правило, до перетинання митного кордону. Митні органи однієї сторони довіряють іншій стороні і повторного митного контролю не проводять. Така система контролю ще називається спрощеною);

- двосторонній митний контроль, який відповідно самостійно проводиться митницями двох країн;
- спільний митний контроль, який проводиться одночасно митними органами двох країн.

Окрім цього, розрізняють однократний митний контроль і повторний митний контроль, які здійснюється, як правило, щодо транспортних засобів або товарів, коли у митних органів є достатньо для цього підстав. Однократний митний контроль проводиться в тому разі, коли митний кордон перетинається в одному напрямку, а повторний – коли протягом короткого періоду транспортні засоби перетинають митний кордон двічі [48, с. 174].

Необхідно зазначити, що під час проведення митного контролю митні органи самостійно визначають форму та обсяг контролю, достатнього для забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи та міжнародних договорів України.

Окремі види продукції підлягають спеціальному контролю (рис.1.4).

Рис. 1.4. Спеціальні види контролю на кордоні*

*Примітка. Сформовано автором на основі [48]

Здійснюючи експортно-імпорتنі операції, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, крім митного контролю, повинен розв'язати проблеми, які пов'язані із застосуванням спеціальних видів контролю на кордоні, – ветеринарного,

карантинного, екологічного, радіологічного, санітарно-епідеміологічного та гомологічного.

Як зазначено, ветеринарний контроль полягає у використанні системи заходів щодо пропуску через митний кордон України товарів тваринного походження. На прикордонних пунктах пропуск таких товарів регулюється „Правилами пропуску вантажів, підконтрольних служб і ветеринарної медицини”, затвердженими Головним державним інспектором ветеринарної медицини України 7.08.93 №15-4-1/263 та головою Держмиткому України 13.08.93 №11/12841. При ввезенні на територію України або вивезенні за її межі юридичними та фізичними особами предметів тваринного походження прикордонній митниці подається ветеринарний сертифікат. Митне оформлення предмета (вантажу) може бути здійснене після закінчення ветеринарного контролю [93].

Таким чином, ветеринарний сертифікат є однією з підстав для переміщення через митний кордон України товарів, які підлягають ветеринарному контролю. Він потрібний при оформленні та переміщенні через митний кордон України вантажів, що підлягають ветеринарному контролю.

Відповідно до Закону України „Про карантин рослин” від 30.06.93 № 3348-ХІІ [33] на пунктах пропуску державного кордону при експорті та імпорті насіння і продукції імпортного походження здійснюється карантинний контроль. При цьому основними завданнями Державної служби карантину рослин є [87]:

1. Охорона території України від занесення з-за кордону або з карантинних зон небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів, усіх видів культур живих грибів, бактерій, вірусів – збудників хвороб, а також комах, кліщів і нематод, що пошкоджують рослини.
2. Здійснення державного контролю за дотриманням особливого карантинного режиму і проведення заходів щодо карантину рослин при ввезенні, вивезенні, перевезенні, зберіганні підкарантинних матеріалів.

Варто зазначити, що даний вид контролю здійснюють обласні прикордонні інспекції з карантину рослин та пункти пропуску на державному кордоні.

Екологічний контроль здійснюється Державною екологічною інспекцією Міністерства екології і природних ресурсів. Державна екологічна інспекція зобов'язана забезпечити здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон [100, с. 55]:

- транспортних засобів, у тому числі літаків, суден, військових кораблів;
- вантажів, які містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні, хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього середовища і здоров'я людей речовини, засоби захисту рослин, стимулятори їх росту, добрива;
- усіх видів риб, диких тварин і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій і мисливських трофеїв.

Відповідно до нормативних документів визначено пропускні пункти, на яких здійснюється екологічний контроль. Крім цього, визначено фіксовані ставки зборів за виконання робіт, пов'язаних з наданням послуг під час здійснення екологічного контролю.

Такий контроль, як правило, здійснюється безпосередньо в пункті пропуску на державному кордоні. Екологічний контроль в зоні діяльності регіональних митниць і митниць здійснюється з метою прискорення проходження вантажів у пунктах пропуску через державний кордон України, а також для здійснення більш детального догляду вантажів (у разі потреби).

У разі проведення екологічного контролю у країнах-експортерах великих партій вантажів у зоні діяльності регіональних митниць і митниць (при експорті) та в морських і річкових портах (крім паромних переправ, під час розвантаження суден) оформлюється Екологічна декларація. Екологічна декларація (оригінал або копія, яка завірена в установленому порядку) повинна знаходитись у комплекті перевізних документів, що супроводжують вантаж.

Зазначимо, що основна відповідальність за проведення радіологічного контролю покладена на органи Міністерства екології та природних ресурсів. Проставлення в товаросупровідних документів дозвільних штампів цих органів щодо здійснення екологічного контролю свідчить про позитивні результати радіологічного контролю.

Відповідно до Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 08.09.99 № 204, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.11.99 за № 787/4080, органи Міністерства екології та природних ресурсів здійснюють радіаційний контроль [65].

Відомо, що радіаційний контроль здійснюється з метою контролю щодо додержання вимог чинного законодавства при переміщенні через державний кордон радіоактивних речовин (РР) і ядерних матеріалів (ЯМ). Радіаційний контроль всіх вантажів, що перетинають державний кордон України, у тому числі й транзитних, є обов'язковим. Основними завданнями радіаційного контролю є:

- виявлення фактів випадкового або навмисного несанкціонованого ввезення, вивезення та транзитного перевезення територією України джерел іонізуючого випромінювання у вигляді РР і ЯМ;
- контроль за виконанням вимог, норм і правил при санкціонованому транспортуванні РР і ЯМ через державний кордон;
- контроль за забезпеченням радіаційної безпеки персоналу, який здійснює перевезення РР і ЯМ, персоналу в пунктах пропуску через державний кордон та пасажирів.

Санітарно-епідеміологічний контроль регламентується Законом України від 24.02.94 № 4004-ХІІ „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”. Відповідно до ст. 16 даного законодавчого акта підприємства, установи, організації та громадяни можуть ввозити з-за кордону сировину, продукцію (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) і

реалізувати чи використовувати їх в Україні лише за наявності даних щодо безпеки для здоров'я населення. Перелік та зміст цих даних встановлюється головним державним санітарним лікарем України [26, ст. 16].

У разі відсутності зазначених даних ввезення, реалізація та використання продукції закордонного виробництва дозволяється лише після отримання позитивного висновку державної санітарно-гігієнічної експертизи.

Саме тому з метою запобігання занесенню в Україну особливо небезпечних (у тому числі карантинних) і небезпечних для людей інфекційних хвороб у прикордонних контрольних пунктах у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України, створюються і функціонують спеціальні санітарно-карантинні підрозділи.

Зокрема, підрозділи санітарно-епідеміологічного контролю в пунктах пропуску проставляють в товаросупровідних документах такі штампи: „Ввезення на митну територію дозволено”, „Ввезення дозволено без права реалізації (використання)”. Для митного оформлення у вільне використання в цьому випадку необхідне отримання Висновку державної санітарно-гігієнічної експертизи та штампу „Ввезення, реалізацію (використання) дозволено” за місцем надходження вантажу [43, с. 30].

Окрему увагу слід звернути на гомологічний контроль, який введений з метою посилення контролю за переміщенням коштовних, напівкоштовних та декоративних каменів походженням з України, також створено Державний гомологічний центр Міністерства фінансів України, який проводить всі роботи, пов'язані з експертною оцінкою якісних та вартісних показників природних та штучних дорогоцінних каменів органічного утворення, напівдорогоцінних та декоративних каменів. Дозволом для переміщення вказаного вантажу є експертний висновок встановленої форми на бланках суворої звітності.

Слід зазначити, що право на виконання відповідних експертних робіт мають крім штатних співробітників Державного гомологічного центру також позаштатні акредитовані експерти.

Отже, можна стверджувати, що митний контроль є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України. Відзначимо і його вагомість для забезпечення економічної безпеки держави, бо саме на цьому етапі здійснення митної справи відбувається не тільки перевірка всіх вантажних документів, а й фактичне встановлення кількісних та якісних показників товарів, які переміщують через митний кордон України. Саме тому одним з головних напрямів сучасної митної політики України повинно бути вдосконалення процедури митного контролю, яка полягатиме у впровадженні нових форм та методів здійснення митного контролю в країні.

1.2. Гармонізація митного законодавства України щодо проведення митного контролю та митного оформлення товарів

Митний контроль здійснюється в конкретних формах, які мають обов'язкове законодавче закріплення. Адже форми митного контролю є різноманітністю адміністративних формальностей на кордоні, однак, вважаємо, що їм також властиве фінансово-правове „забарвлення”. Так, згідно п. 7 ст. 336 Глави 47 Розділу XI Митного кодексу України митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів шляхом проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів [51].

Саме тому важливим аспектом гармонізації національного митного законодавства України стосовно здійснення митного контролю та митного оформлення товарів до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм є здійснення його з огляду на національні інтереси країни, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства. Адже сьогодні митне законодавство набуває

принципово нової ролі, основні акценти характеристики якого зміщуються від суто контрольних і фіскальних до регулятивних і правозахисних. Тому традиційно митна галузь сприймається як сукупність правових норм, що регламентують структуру й діяльність митних органів, їх посадових осіб і відображають особливості функціонування всього апарату митної служби, а найчастіше головним завданням мають охорону економічних інтересів держави загалом.

Відзначимо також, що гармонізація права (законодавства) – це процес узгодженого розвитку національних законодавств, усунення існуючих між ними суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем. Вона може бути як односторонньою, так і багатосторонньою. За останньої всі учасники на узгодженій основі вживають заходів для зближення права та законодавства, а за односторонньої - право і законодавство однієї держави адаптується до права та законодавства іншої (інших) держави [45, с.146].

Україна, визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, як і інші кандидати в члени ЄС, бере на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного митного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі [20, с. 85]. Разом з тим, суспільні відносини, які складаються у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, регулюються в Україні за допомогою норм різної галузевої належності, а не лише норм митного законодавства. Особливу природу мають митні правовідносини, що формуються у процесі здійснення митного контролю.

Як відомо, побудова правового поля Євросоюзу, яка почалася після набрання чинності Договором про заснування Європейського співтовариства з вугілля та сталі, значно активізувалася з підписанням державами – членами Договору про заснування Європейського Співтовариства. Нова правова система, що при цьому виникла, стала складовою правових систем країн-членів,

які погодилися на запровадження обов'язкового для них та їхніх громадян правопорядку. Нормативно-правові акти ЄЕС, по суті, стали частиною національних законодавств. Їх юридичну силу не можна змінювати за бажанням держав-членів, які вправі діяти на свій розсуд лише у випадках, коли це прямо передбачено законодавчими актами ЄЕС. З цього приводу Суд Європейського Співтовариства наголосив, що відповідно до ст. 189 Договору про заснування Європейського Співтовариства постанови останнього є обов'язковими до виконання та є актами прямої дії на території країн-членів.

Підписання 14 червня 1994 р. Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (набула чинності 1 березня 1998 р.) – досить суттєвий крок до Євросоюзу [50, с. 284].

В ієрархії митного права, що функціонує на території держав-членів Євросоюзу, право має пріоритет щодо національного права та найвищу юридичну силу і реалізується через пряму дію. Це однозначно свідчить про те, що держави-члени добровільно, на невизначений термін обмежили свої суверенні права, а відповідно й імунітет, насамперед в економічній сфері. Фактично вони відмовилися від забезпечення національного контролю за найважливішими секторами економіки і дозволили наднаціональним структурам здійснювати їх повноваження на своїй території.

Зазвичай зміст митного контролю національне законодавство розкриває через систему принципів та мету, а особливості здійснення – через форми та методи митного контролю. Проте більш вагоме значення має розв'язання наукового завдання з формування й реалізації ідеї вдосконалення митного законодавства з метою практичного втілення принципу уніфікованості митного контролю і на рівні закону, і в підзаконних актах – технологічних схемах митного контролю та митного оформлення переміщуваних через митний кордон товарів і транспортних засобів.

Як уже зазначалось, гармонізація митного законодавства до законів ЄС має створити правову базу для майбутнього членства України в Митному союзі Європи. Адже повна відповідність правової національної митної системи

законодавству ЄС є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу будь-якої країни-кандидата. Для вітчизняного митного законодавства це є найважливішим загальнонаціональним завданням у процесі здійснення правової реформи в Україні, успішне виконання якого можливе лише на засадах співпраці та взаємодії законодавчої й виконавчої гілок влади у підготовці й прийнятті нормативно-правових актів різного рівня [95, с. 15].

Слід зазначити, що законодавство України з питань митного контролю та митного окрилення товарів постійно перебуває в процесі становлення та вдосконалення з метою адаптації до Європейського законодавства. Україна поставила перед собою стратегічні цілі економічного та соціального розвитку, адже, саме життя актуалізує потребу, що враховувала б, з одного боку, динаміку та об'єктивні особливості сучасного загально-цивілізаційного процесу, а з іншого боку – соціально-економічні та геополітичні реалії України. Відповідно, повинна визначатися спрямованість правового регулювання митного контролю та митного окрилення товарів, вироблятися митна політика, установлюватися роль і функції митних органів у справі ефективного захисту економічних інтересів України.

Адаптація митного законодавства України до світового законодавства полягає у зближенні із сучасною системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у світових рамках і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах світу.

Відповідно, здійснення процедур митного контролю на цій засаді сприяє зменшенню кількості та, у кінцевому випадку, уникненню проблем і затримок при перетині митного кордону України, здійсненні операцій суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, зменшення проявів корупції під час здійснення таких процедур. У цьому контексті необхідно вказати на Міжнародну конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур

(Київська конвенція), до якої Україна приєдналась у 2006 році [2]. Серед принципів Конвенції визначено, зокрема, здійснення програм, спрямованих на постійне удосконалення та підвищення ефективності митних правил та процедур.

Розвиток процесу митної інтеграції полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті світових ринків та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з різних країн світу в Україну та українським експортерам на світових ринках, запровадженні спільного правового поля щодо митного контролю, митного оформлення товарів і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та світу і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, сформування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства в світі [22, с.121].

Слід зазначити, що процедури митного контролю та митного оформлення товарів, крім Митного кодексу України [51], урегульовані біля 10 Указів Президента України, близько 90 постанов Кабінету Міністрів України, майже 130 підзаконними нормативно-правовими актами, в основному — наказами, інструкціями Державної митної служби України та спільними наказами з іншими державними органами.

Варто наголосити на тому, що у національному законодавстві досі відсутні нормативно-правові акти, які б регулювали форми участі українського парламенту в гармонізації митного законодавства України із законодавством Євросоюзу, а також розмежовували повноваження органів законодавчої, виконавчої влади у цій сфері. Отже, існує об'єктивна необхідність прийняття законодавчого акта, присвяченого вирішенню зазначеного питання. Хоча підзаконна нормотворчість дозволяє забезпечити оперативність вирішення окремих питань митного контролю та митного оформлення товарів, проте

складно, за таких умов, гарантувати стабільність та передбачуваність окремих правил здійснення відповідних процедур [106, с.50].

Окрім цього, вивчення митного законодавства є значущим для нашої держави з практичного погляду. Адже Україна традиційно підтримує та розвиває економічні, торговельні, культурні та інші зв'язки з країнами, що входять до складу цього інтеграційного об'єднання, вживає заходів щодо активізації відносин у рамках зазначеної Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Безумовно, досконале знання митного законодавства, яке є важливим інструментом здійснення інтеграційних процесів, особливо в галузях, що регулюють економічні відносини, стає вагомим передумовою успішного розвитку міжнародних відносин нашої держави у цій сфері [81, с. 12].

З часу надбання Україною незалежності одним з найважливіших державних питань стало питання визначення напрямків митної політики з урахуванням захисту вітчизняних інтересів з дотриманням міжнародних вимог щодо здійснення митного контролю та митного оформлення товарів. Рішення цього питання багато в чому залежить від правового забезпечення діяльності як митних органів, так і інших органів виконавчої влади [24]. Саме тому митний кодекс України 2012 р. слід вважати важливим, але тільки черговим кроком кодифікації митного законодавства України. Адже митне законодавство України, як жодна з галузей законодавства є інтегрованою у світову систему митних правил та стандартів, тому будь-яка зміна у цієї системі, тягне за собою необхідність змін у митному законодавстві країн (союзів), які входять до глобальної митної мережі.

Тому адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із світовими стандартами і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі,

визначені Угодою про партнерство та співробітництво. Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти.

Крім того, слід враховувати й вплив на стан митного законодавства та його тенденції не тільки зовнішніх, але й внутрішніх факторів – здійснення економічних, соціальних та інших реформ, зміни у зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних напрямків тощо, які створюють підстави для визнання митного законодавства будь-якої країни як найбільш мобільної галузі законодавства.

Варто підкреслити, що органи виконавчої влади України приділяють значну увагу належному організаційному забезпеченню процесу узгодження національного митного законодавства нашої держави із законодавством Євросоюзу. Так, у свій час, відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України „Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, при Міністерстві юстиції України почала діяти Міжвідомча координаційна рада, завданням якої є забезпечення координації та взаємодії міністерств, інших центральних органів виконавчої влади для вирішення проблеми адаптації митного законодавства України до права Євросоюзу.

Зважаючи на це, можемо констатувати, що адаптація митного законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямком української зовнішньої політики [28]. Варто підкреслити, що умовою інтеграції України в ЄС є її вступ у Всесвітню Торговельну Організацію (ВТО), а це не може не відобразитися на характері діяльності митної служби України та структурі підприємництва взагалі.

Зазначимо, що нове законодавство України дозволило органічно вирішити два блоки взаємопов'язаних питань. По-перше, це спрощення та прискорення митних процедур, зменшення впливу „людського фактору” на

процес та результат митного контролю та митного оформлення товарів, наближення процедур митного контролю та оформлення до європейських стандартів. По-друге, це підвищення рівня ефективності протидії митним правопорушенням, посилення ролі пост-аудиту. Проте, при всій своїй прогресивності та відповідності кращим світовим практикам, спрямованості на приведення митного законодавства України у відповідність до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенції про тимчасове ввезення потребують перегляду та удосконалення [53].

Згідно з положеннями Концепції адаптації митного законодавства України до законодавства Європейського Союзу виконавча влада вважає пріоритетними напрямками законотворчої діяльності в Україні ті сфери законодавства, від узгодження нормативно-правових актів яких залежатиме зміцнення економічних зв'язків України з Євросоюзом. До їх числа можна віднести ще такі закони, що регулюють відносини, пов'язані з підприємницькою діяльністю, банкрутством, захистом конкуренції та прав інтелектуальної власності, митним регулюванням, митним контролем та митним оформленням товарів, транспортом і зв'язком, стандартами і сертифікацією [106, с. 51].

Окрему увагу слід звернути на те, що етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного митного законодавства України у відповідність із світовими стандартами, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із світовими нормами [95, с. 17].

Гармонізація відбувається у різних формах (адаптація законодавства, уніфікація, імплементація, стандартизація та ін.). Для європейських регіональних організацій гармонізація права та законодавства має важливе значення, оскільки це один із способів правової інтеграції. Процес трансформації національного митного законодавства передбачається провести у три етапи. На першому з них здійснюватиметься приведення митного законодавства у відповідність до вимог Угоди й інших міжнародних договорів,

які стосуються співробітництва України з Євросоюзом. На другому етапі буде проведена робота з підготовки митного законодавства нашої держави до асоціативного членства України в Євросоюзі. І нарешті, на останньому етапі розпочнеться реалізація програми гармонізації вітчизняного митного законодавства із законодавством Євросоюзу з метою повної інтеграції нашої держави у спільний ринок останнього [52].

Роботі в цьому напрямі, на наш погляд, заважає неврегульованість проблеми розмежування повноважень органів законодавчої, виконавчої влади та Президента України у зазначеній сфері. Адже, як відомо, реалізація вимог Угоди потребує координації зусиль органів державної влади в Україні, спрямованих на реформування різних сфер національного законодавства. З урахуванням стратегічної мети нашої держави, а саме її інтеграції до Євросоюзу, оперативне вирішення цієї проблеми набуває особливого значення.

Аналіз діяльності з приведення національного митного законодавства у відповідність до Європейського права однозначно свідчить про наявність об'єктивних труднощів у даному процесі. Намагаючись будь-що прискорити процес входження до європейських структур, Україна фактично зобов'язалась у надзвичайно стислі строки здійснити докорінну перебудову національного законодавства. Проте українська сторона не уявляла і не могла уявити всю складність цього процесу. Крім того, дається взнаки відсутність у нашій державі як прийнятної і зрозумілої для всіх верств суспільства концепції європейської інтеграції, так і комплексних програм установаження та розвитку відносин з міжнародними організаціями Європи (зокрема, Євросоюзу) з чітко визначеними цілями, завданнями та механізмами їх реалізації [105, с. 148].

Але, незважаючи на це, наша держава повинна все зробити для зближення українського митного законодавства з правом Євросоюзу, інших міжнародних організацій. Адже від цього значною мірою залежать ефективність співробітництва України з країнами Європи та світу, а також її міжнародний авторитет.

Правове регулювання митної справи і окремих її аспектів, а також координації діяльності митних органів із зусиллями інших органів виконавчої влади в митній сфері суттєво забезпечується постановами Кабінету міністрів України, які видаються відповідно до Митного кодексу України та інших законів України. Це постанови, що стосуються: порядку переміщення товарів і окремих їх видів через митний кордон України в різних митних режимах і різними видами сухопутного, водного, повітряного транспорту; умов декларування цих товарів і доставки у митниці призначення; особливостей визначення митної вартості товарів, що ввозяться в Україну і вивозяться за її межі; країни походження товарів; ставок митних зборів; порядку ведення митної статистики і застосування відомчих класифікаторів товарів [96, с. 115].

Варто зазначити, що практичне здійснення інтеграційного процесу в митній справі можливе лише за умови доповнення загальносвітового виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і країн світу. Регіональна митна інтеграція передбачає встановлення і поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України та державами світу, їх розвиток у визначених напрямках для поступового перенесення основної ваги інтеграційного процесу з центральних органів виконавчої влади на регіони, до органів місцевого самоврядування, територіальних громад і, зрештою, якнайширшого залучення громадян України [73, с. 45].

Отже, можна стверджувати, що в Україні сформована ґрунтовна нормативно-правова база, яка стосується адаптації її законодавства до законодавства ЄС, налагоджений дієвий інституційний механізм, необхідний для реалізації європейської інтеграції України. Гармонізація митного законодавства України є пріоритетною сферою, яка повинна застосовуватись з метою систематизації законодавства України з питань митного контролю та митного оформлення товарів. Особливу увагу слід приділити впорядкуванню нормотворчості митних органів стосовно вдосконалення нормативно-правової

бази, яка необхідна для забезпечення діяльності митної служби відповідно до вимог міжнародних норм, СОТ та Європейського Союзу.

1.3. Роль митних режимів при проведенні митного контролю та митного оформлення товарів

Функціонування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільності економічної ситуації в країні перебування, пов'язане з цілою низкою факторів-ризиків: інфляція, коливання валютного курсу, суперечність законодавства, заплутаність систем оподаткування, не відпрацьованість аспектів зовнішньоекономічної діяльності.

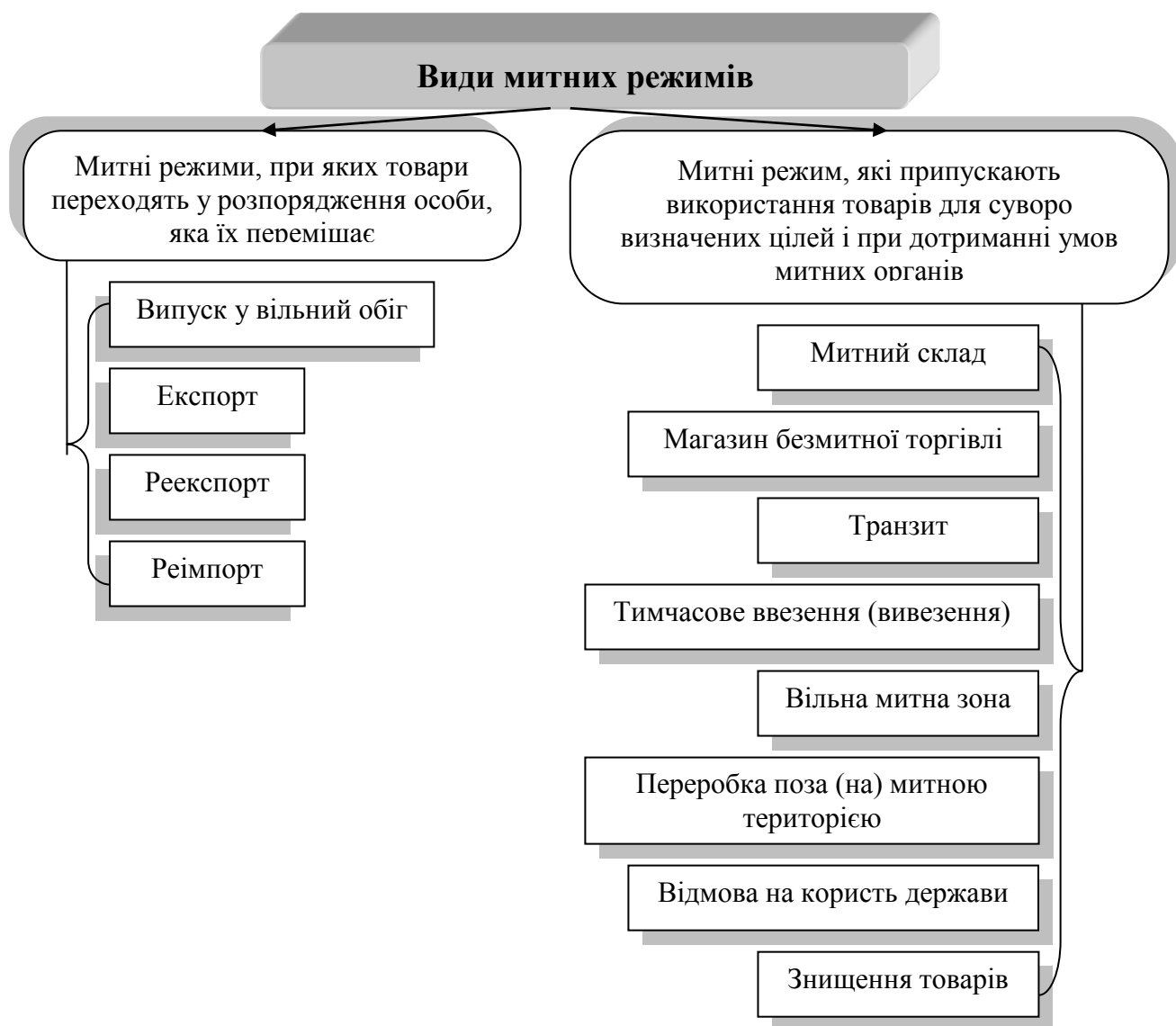
У такій ситуації власникові вантажу досить важко визначитись з кінцевою метою ввезення товарів. Це означає, що протягом певного періоду вантаж буде зберігатися на території країни ввезення. Якщо виникне бажання вивезення товарів, то в інтересах власника розмістити товар в такому митному режимі, який безперешкодно надасть можливість реалізувати дане бажання.

Саме тому митний режим визначаємо як сукупність положень, відповідно до яких товари і транспортні засоби переміщуються через митний кордон для митних цілей та стосовно їхніх митних режимів. Митні режими виконують такі функції [48, с. 9]:

- встановлюють порядок переміщення товару через митний кордон залежно від призначення товару;
- визначають умови перебування його на/поза митною територією;
- встановлюють рамки, в яких може використовуватися товар;
- регламентують права та обов'язки особи, що переміщає товари;
- визначають вимоги до товару, що розміщується у цей конкретний режим.

В свою чергу митні режими поділяються на два види (рис.1.5).

Рис. 1.5. Види митних режимів

У зв'язку з відсутністю на сьогоднішній день достатньої законодавчої бази на території України митних режимів реекспорту, реімпорту, відмови на користь держави, вільної митної зони, вільного складу, переробки під митним контролем та знищення, ці режими при митному оформленні вантажів не застосовуються.

Водночас застосування митних режимів дає змогу митним органам однозначно визначати статус переміщуваних через митний кордон України транспортних засобів, товарів та інших предметів і контролювати виконання суб'єктами ЗЕД відповідних положень.

Відомості про митний режим зазначаються декларантом у вантажній митній декларації. Найменування та коди митних режимів наведено в табл. 1.1.

Випуск товарів у вільний обіг – митний режим, за якого товари, ввезені на митну територію, залишаються постійно на цій території без зобов'язання про їх вивіз з цієї території. Цей режим передбачає сплату мит, податків і зборів і вжиття заходів економічної політики (додаток Б).

Таблиця 1.1

Найменування та коди митних режимів*

№	Найменування митного режиму	Код
1	Експорт	10
2	Реекспорт	11
3	Тимчасове ввезення (вивезення)	31
4	Випуск у вільний обіг (для вільного обігу)	40
5	Реімпорт	41
6	Переробка на митній території	51
7	Переробка за межами митної території	61
8	Вільна митна зона	71
9	Магазин безмитної торгівлі	72
10	Митний склад	74
11	Відмова на користь держави	75
12	Знищення	76
13	Транзит	80

*Примітка. Сформовано автором на основі [44]

Випущені у вільний обіг товари надходять у розпорядження будь-якої особи, яка має на них майнові або немайнові права, знімаються з митного контролю і можуть бути розміщені в інший митний режим, якщо це передбачено законодавством (додаток Б).

Слід зазначити, що митний режим „випуск товарів у вільний обіг” в основному відповідає надходженню в країну товарів, що закуплені за кордоном згідно з контрактами. У деяких зовнішньоекономічних схемах, таких як безоплатна передача товарів вітчизняним особам – гуманітарна і технічна допомога, має місце режим випуску у вільний обіг зі звільненням від сплати визначених видів платежів. У той самий час, у разі дарунку товарів вітчизняній особі звільнення від сплати митних платежів не проводиться [48, с. 12].

Товари, випущені у вільний обіг на території країни, відповідно до митного законодавства набувають статусу вітчизняних товарів. Тому при розміщенні таких товарів під інший митний режим до них застосовуватимуться всі заходи економічної політики і митні платежі, що відповідають цьому митному режиму.

Зазначимо також, що експорт товарів є митним режимом, за якого товари вивозяться за межі митної території країни без зобов'язання повернення їх на цю територію. Експорт товарів здійснюється за умови сплати мита, митних платежів, вжиття заходів економічної політики і виконання інших установлених законодавством вимог. При експорті товари звільняються від внутрішніх податків або сплачені суми податків підлягають поверненню відповідно до податкового законодавства країни. Так, при експорті товарів безпосередньо підприємствами-виробниками такі товари звільняються від сплати ПДВ та акцизів у порядку, зумовленому Державною податковою службою, а при експорті іншими підприємствами сума сплачених ПДВ і акцизів повертається податковими органами за підтвердженням митних органів [44, с. 110].

При випуску товарів з-під митного режиму експорту товари повинні бути вивезені за межі митної території країни в тому самому стані, в якому вони були на день прийняття митної декларації, крім змін стану товарів внаслідок природного зносу або зменшення за нормальних умов транспортування і збереження.

Однією із форм страхування при імпорті товарів може бути розмитнення вантажу через митний ліцензійний склад. Слід зауважити, що поняття „митний склад” та „склад митниці” не еквівалентні. Під складами митних органів розуміють приміщення, які належать митним органам або використовуються ними і спеціально обладнані для зберігання товарів. Товари, які зберігаються на складі митного органу, можна класифікувати: (рис. 1.6) [44, с.111].

Рис. 1.6. Класифікація товарів, які зберігаються на складі митного органу*

*Примітка. Власна розробка автора

Ввезення товарів на склад митниці не означає визначення митного режиму, в якому буде регламентовано використання товару. Завезення ж товару в режимі „Митний склад” чітко передбачає не тільки мету його ввезення, а й процедуру застосування системи митного оподаткування та контролю (додаток Б).

Як уже зазначалось, митний склад – це митний режим, за якого ввезені імпорتنі товари зберігаються під митним контролем без стягування мита та інших податків та без застосування до них заходів нетарифного регулювання та інших обмежень у період зберігання, а товари, що вивозяться, зберігаються під

митним контролем з моменту початку їх митного оформлення до фактичного вивезення за межі митної території України [14, с. 3].

Регламентація діяльності у даному митному режимі відбувається відповідно до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. Зберігання товарів у режимі „Митний склад” забезпечується шляхом використання спеціально призначеного та обладнаного приміщення або іншого місця – митного ліцензійного складу. Основні завдання митних ліцензійних складів полягають у [54]:

- сприянні розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та її зближенню з існуючою світовою практикою;
- створенні умов для підготовки імпортованих товарів для їх використання на території України;
- зниженні витрат, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон України.

Дослідження показали, що територія складів є зоною митного контролю і становить невід'ємну складову митної території України, на якій діє законодавство України. Власниками митних ліцензійних складів є суб'єкти підприємницької діяльності, які отримали ліцензію на право відкриття та експлуатацію митного складу. Для отримання ліцензії на право відкриття митного ліцензійного складу суб'єкт господарської діяльності має подати такі документи: заяву на отримання ліцензії; копії установчих і реєстраційних документів установи, яка подана заява; документи, що підтверджують право володіння або користування приміщенням; економічне обґрунтування доцільності відкриття митного ліцензійного складу; плани приміщення призначеного митного ліцензійного складу з позначенням приміщень для працівників митниці; плани охоронної та протипожежної сигналізації, погоджені з уповноваженими службами; договір охорони з органами МВС; дозволи санітарного та екологічного контролю; перелік товарів, які будуть зберігатися на складі.

При цьому заява розглядається митницею протягом, 10 днів з дня її надходження. Митниця перевіряє відомості, зазначені у поданих документах, та стан складських приміщень на відповідність до вимог. У разі прийняття начальником митниці рішення про можливість відкриття митного ліцензійного складу митниця встановлює процедуру організації митного режиму – „Митний склад” залежно від конструкції митного ліцензійного складу, видів товарів, які зберігатимуться на ньому, товарообігу та інших факторів функціонування конкретного складу, а в разі відмови – митниця повідомляє про це заявника письмово із зазначенням причин [48, с. 31].

Слід зазначити, що митний ліцензійний склад відкритого типу є митним складом, який використовується для зберігання товарів або предметів будь-якою особою. Для забезпечення декларування товарів на митному ліцензійному складі відкритого типу власник складу має отримати свідоцтво про визнання його як декларанта. При цьому декларування товарів має право здійснювати винятково власник складу.

Зокрема, митний ліцензійний склад закритого типу це митний ліцензійний склад, який використовується для зберігання товарів, що належать власникові складу. Тому декларування товарів намитих ліцензійних складах закритого типу здійснює власник складу, який і несе відповідальність за сплату всіх митних платежів. Митниця може встановити для даного типу складу спрощений порядок митного оформлення товарів. Процедура затверджується начальником митниці за письмовим погодженням власника складу.

На митних ліцензійних складах дозволяється зберігати будь-які товари, за винятком товарів, заборонених до ввезення в Україну, вивезення з України та транзиту через територію України, а також товарів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України. Забороняється розміщувати на митних ліцензійних складах товари, що заборонені до ввезення і вивезення з митної території України, а також товари гуманітарної допомоги [12, с. 48].

Окремі види товарів та інших предметів, зберігання яких вимагає дотримання певних умов з огляду на їх токсичність, вогнебезпечність тощо,

можуть зберігатись тільки на спеціально обладнаних для зберігання таких товарів місцях митного ліцензійного складу. Строк зберігання товарів, ввезених із-за меж митної території України, в режимі митного складу не може перевищувати трьох років з дати поміщення цих товарів у зазначений режим. При цьому строк зберігання в режимі митного складу підакцизних товарів, ввезених із-за меж митної території України, не може перевищувати трьох місяців з дати поміщення їх у цей режим.

Товари, що вивозяться за межі митної території України, можуть зберігатися в режимі митного складу протягом трьох місяців з дати поміщення їх у цей режим. До закінчення зазначеного строку такі товари мають бути вивезені за межі митної території України. З товарами, які перебувають у режимі митного складу, можуть проводитися різні операції (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Операції з товарами в режимі митного складу

*Примітка. Власна розробка автора

Конкретний перелік та порядок здійснення таких операцій встановлюються Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом [48, с. 118].

Іншим видом митного режиму, який використовується при наданні митними органами послуг у сфері митно-тарифних відносин є функціонування магазинів безмитної торгівлі. Це митний режим, за якого товари знаходяться та реалізуються у роздріб під митним контролем на митній території України без

стягування мита, податків, установлених на експорт та імпорт таких товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання (додаток Б).

Знаходження та продаж товарів у даному митному режимі забезпечується шляхом використання спеціально призначеного та обладнаного приміщення – магазину безмитної торгівлі. Приміщення магазину безмитної торгівлі є складовою зони митного контролю і є невід'ємною частиною митної території України, на якій діють Митний кодекс України, нормативні акти Держмитслужби, а також нормативні акти інших відомств, що регулюють роботу суб'єктів підприємницької діяльності у сфері торгівлі та встановлюють вимоги до товарів, що продаються в роздріб на території України.

Зазначимо, що магазин безмитної торгівлі – це одне або декілька спеціально виділених і обладнаних приміщень, призначених для зберігання та продажу в роздріб товарів, згідно з режимом магазину безмитної торгівлі, розташованих у зоні митного контролю одного пункту пропуску [16, с.73].

Власниками магазину безмитної торгівлі можуть бути тільки українські суб'єкти підприємницької діяльності. Для отримання ліцензії на право відкриття безмитного магазину суб'єкт підприємницької діяльності має подати в митницю, в зоні дії якої планується відкрити безмитний магазин, заяву на отримання дозволу, а також пакет відповідних документів. Основна мета функціонування магазину безмитної торгівлі – це роздрібний продаж товарів за національну та іноземну валюту винятково фізичним особам, які від'їжджають за межі митної території України. У даних магазинах дозволяється здійснювати роздрібну торгівлю всіма видами продовольчих та непродовольчих товарів українського та іноземного походження за наявності відповідних дозволів, за винятком [7, с. 19]:

а) товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту через територію України;

б) предметів, які не можуть знаходитися у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій, юридичних осіб, інших

держав на території України, і окремі види предметів, на які право власності громадянам надається в порядку, визначеному Верховною Радою України;

в) товарів за кодами ТН ЗЕД 27.01-2716.

Товари можуть знаходитися у магазині безмитної торгівлі протягом 6 місяців, крім товарів з обмеженим строком зберігання. Цей строк може бути обмежений Держмитслужбою для окремих видів товарів. Після закінчення вищезазначеного терміну товари мають бути передані до іншого митного режиму (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Види передачі товарів до іншого митного режиму*

*Примітка. Власна розробка автора

Митне оформлення таких товарів здійснюється згідно із заявленим режимом. Суб'єкти, які поставили свої товари до магазину митної торгівлі, не звільняються від сплати до бюджету всіх видів податків та митних зборів, а також від сплати до бюджету податків, визначених для цих товарів. При цьому власники магазинів сплачують на депозитні рахунки митних установ, у зоні діяльності яких вони знаходяться, збір за виклик працівників митниці для

здійснення митного оформлення товарів у розмірах, визначених чинним законодавством України.

Ввезення вітчизняних товарів в магазини безмитної торгівлі прирівнюються до експорту таких товарів з використанням нульової ставки податку на додану вартість для експортерів – резидентів на основі оформленої вивізної вантажної митної декларації (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Механізм нарахування митних платежів при функціонуванні митного режиму „Магазин безмитної торгівлі”*

Вид митного платежу	Мито	Митні збори	Акцизний податок	ПДВ
Сплата митного платежу	-	+	-	-

*Примітка. Узагальнено автором на основі [17, с.55]

Власник безмитного магазину завчасно інформує відповідну посадову особу митниці про запланований час надходження товарів. У випадках, коли між переліком товарів у супровідних документах і кількістю товарів, що фактично надійшли на склад магазину, виявлено розбіжність, керівник безмитного магазину повинен: повідомити про це власника безмитного магазину і відповідну особу митниці; разом з відповідною особою митниці провести опис товарів, яких не вистачає або кількість яких перевищує зазначену в супровідних документах; скласти відповідний акт; виконати інші дії, передбачені митним законодавством [7, с. 19].

Роздрібний продаж товарів у магазині безмитної торгівлі здійснюється за готівку, за чеками або за кредитними картками, дозволяється продаж товарів як за національну, так і іноземну валюту, віднесена Національним банком до категорії „вільноконвертована валюта”. Забороняється оптовий та дрібнооптовий продаж товарів як у магазині, так і в допоміжних приміщеннях, а також використання торговельних залів та допоміжних приміщень для реалізації або зберігання товарів, не оформлених у даному митному режимі.

У разі набрання чинності рішенням про ліквідацію магазину безмитної торгівлі розміщення нових партій товарів, а також реалізація товарів у магазині не дозволяються. Товари, що знаходяться в магазині безмитної торгівлі, підлягають негайному переміщенню на склад магазину та декларуванню власником магазину до іншого митного режиму.

Окрему увагу слід звернути на митний режим, як транзит товарів. За цього режиму товари переміщуються під митним контролем між двома митними органами країни, в тому числі через територію іноземної держави, без стягування мит, податків, а також без вжиття щодо товарів заходів економічної політики. Зокрема, даний режим забезпечує завантаження транспортних артерій країни, формування внутрішньої доданої вартості за рахунок перевезення товарів. А звільнення осіб від сплати мит і податків при його здійсненні стимулює розвиток транспорту та його інфраструктури (додаток Б).

З метою обліку вантажів, що переміщуються по країні, подається заява й отримується дозвіл митного органу на транзит товарів, який видає митний орган відправлення товарів. В окремих випадках, наприклад при транзиті підакцизних товарів, що перевозяться автотранспортом, дозвіл видається тільки після внесення належних коштів на депозит митного органу або пред'явлення банківської гарантії. Існують умови розміщення товарів у митний режим транзиту [7, с.16]:

- товар повинен залишатися в незмінному стані, крім змін внаслідок природного зносу або зменшення за нормальних умов транспортування і зберігання, і не використовуватися для будь-яких цілей, крім транзиту;
- не бути товаром, забороненим до переміщення через територію країни;
- доставлятися у митні органи у встановлений митним органом термін, враховуючи можливості транспортного засобу, маршруту та інші умови перевезення

Існує обмеження щодо термінів перебування товару на території країни: виходячи з можливостей транспортного засобу, наміченого маршруту, інших умов, цей час, як правило, повинен визначатися з розрахунку не більше одного місяця на кожні 2000 кілометрів. Якщо у митних органів є сумніви в тому, що

перевізник товарів або транспортний засіб не можуть гарантувати нормальної доставки товарів, митний орган вправі припустити розміщення товарів у митний режим транзиту тільки за умови належного обладнання транспортного засобу, застосування митного супроводження або перевезення товарів митним перевізником, забезпечення сплати мит і податків внесенням належних сум на депозит митного органу відправлення.

Відзначимо також митний режим – тимчасове ввезення (вивезення) товарів, за якого користування товарами на митній території країни або за її межами допускається з повним або частковим звільненням від мит, податків і без вжиття заходів економічної політики. Тимчасово ввезені (вивезені) товари підлягають поверненню в незмінному стані, крім змін внаслідок природного зносу або зменшення за нормальних умов транспортування і зберігання (додаток Б).

Терміни тимчасового ввезення (вивезення) товарів не можуть бути більше двох років, проте ДМСУ має право для окремих категорій товарів встановлювати коротші або, навпаки, триваліші терміни тимчасового ввезення (вивезення) товарів [7, с. 31]. Застосування цього режиму допускається тільки за умов надання зобов'язань про зворотне вивезення (ввезення) та забезпечення сплати мита. Даний митний режим найчастіше заявляють при ввезенні (вивезенні) виставкових експонатів, рекламних матеріалів, багатооборотної тари, транспорту, що здійснює міжнародні перевезення, устаткування для науково-дослідних або навчальних цілей, якщо їх використання носить разовий характер і немає сенсу розміщувати їх у режим випуску у вільний обіг.

Державна митна служба встановлює перелік категорій товарів, розміщення яких у митний режим тимчасового ввезення (вивезення) не допускається (див. рис. 1.7).

Також встановлюється перелік товарів, що розміщаються у режим тимчасового ввезення (вивезення), з повним звільненням від мита, податку на додану вартість та акцизу. Повне звільнення від мита і податків можливе на термін не більше одного року [7, с. 35].

Рис. 1.7. Перелік категорій товарів, розміщення яких у митний режим тимчасового ввезення (вивезення) не допускається*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [44, с.112]

Отже, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право в будь-який час обрати будь-який митний режим або змінити його на інший, незалежно від характеру, кількості, країни походження або призначення товарів і транспортних засобів, якщо інше не передбачено митним законодавством. Роль митних органів при цьому полягає в ухваленні рішення про можливість розміщення конкретного товару у митний режим, обраний декларантом, виходячи з наявної нормативної бази та економічної доцільності.

Висновки до 1 розділу

Напрями організації митного контролю повинні забезпечувати постійний розвиток засобів нормативного регулювання механізмів контролю та вдосконалення самої процедури проведення митного контролю в Україні. Визначена мета досягається шляхом детального аналізу не тільки діючого митного законодавства, а й за допомогою узагальнення практики проведення

митного контролю, митного оформлення та світового досвіду митного регулювання.

Проходження митного контролю є необхідною, але і не достатньою умовою завершення митного оформлення, адже, окрім митного контролю, товари та предмети, що переміщуються через митний кордон України, можуть підлягати також санітарному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному та екологічному контролю.

Митний контроль є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України. Саме тому одним з головних напрямів сучасної митної політики України повинно бути вдосконалення процедури митного контролю, яка полягатиме у впровадженні нових форм та методів здійснення митного контролю в країні.

Законодавство України з питань митної справи постійно перебуває в процесі становлення та вдосконалення з метою адаптації до Європейського законодавства. Важливим аспектом гармонізації національного митного законодавства України стосовно здійснення митного контролю та митного оформлення товарів до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм є здійснення його з огляду на національні інтереси країни, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства. Адже сьогодні митне законодавство набуває принципово нової ролі, основні акценти характеристики якого зміщуються від суто контрольних і фіскальних до регулятивних і правозахисних.

Роль митних органів полягає в ухваленні рішення про можливість розміщення конкретного товару у митний режим, обраний декларантом, виходячи з наявної нормативної бази та економічної доцільності. Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право в будь-який час обрати будь-який митний режим або змінити його на інший, незалежно від характеру, кількості, країни походження або призначення товарів і транспортних засобів, якщо інше не передбачено митним законодавством.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

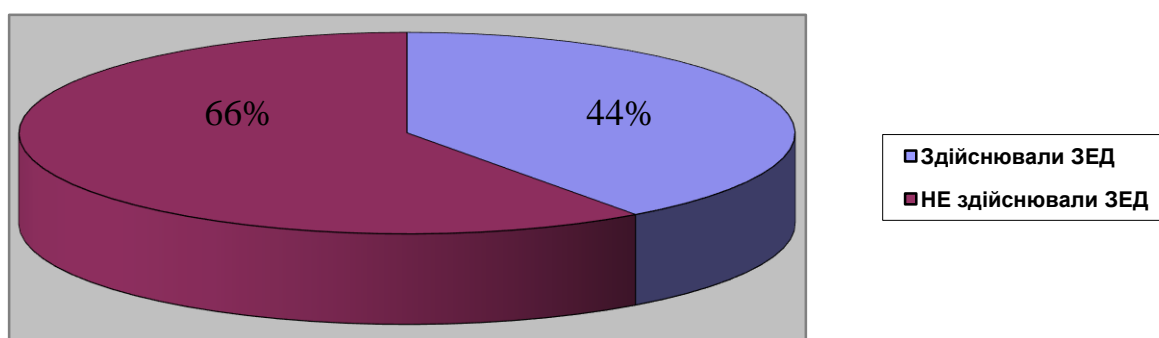
ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЮ МИТНОЮ

СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансової діяльності митної служби України

Фінансова діяльність держави тісно пов'язана із зовнішньоекономічною діяльністю яка діє в особі митних органів України. Держава здійснює регулювання фінансовою діяльністю митної служби з метою забезпечення безпеки країни та захисту загальнонаціональних інтересів, маючи за мету досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку та захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів.

Необхідно зазначити, що фінансову діяльність здійснює митна служба України – єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій. Протягом 2012 року здійснювало експортно-імпортні операції 44 % від кількості зареєстрованих у митниці [76].

Рис. 2.1. Проведення зовнішньоекономічної діяльності за 2012р.*

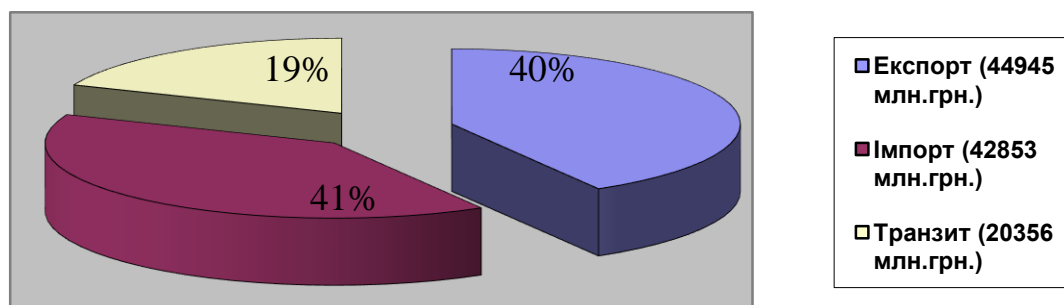
*Примітка. Розраховано автором за даними [76].

У галузі фінансів митні органи виступають як уповноважені органи центральних органів виконавчої влади, справляють загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та валютний контроль. У результаті їх діяльності

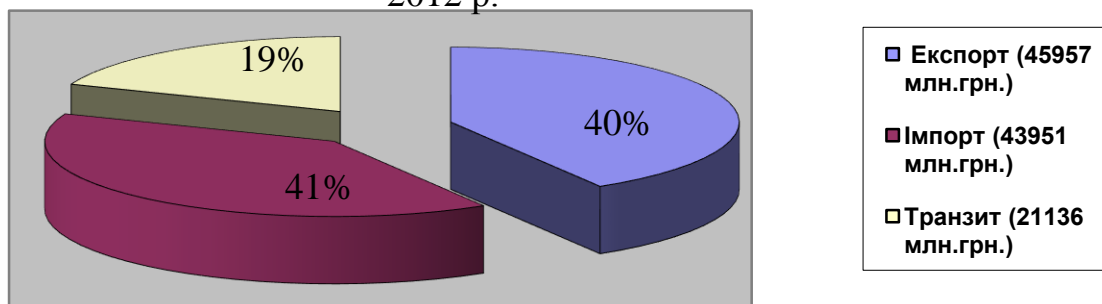
держава отримує значні надходження та контролює і впливає на рух валютних цінностей у зовнішньоекономічних відносинах. Згідно з ним, митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [10, с. 344]. Митну ж справу становлять порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики України. Тобто первинною є митна політика, а на її реалізацію спрямована митна справа, яка до того ж є складовою зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України.

Протягом 2012 року було оформлено 111 044 ВМД, що на 3 % більше ніж за аналогічний період минулого року (108 154):

2011 р.

2012 р.

Рис. 2.2. Основні показники зовнішньоекономічної діяльності за 2011 – 2012рр.

*Примітка. Сформовано автором на основі [76]

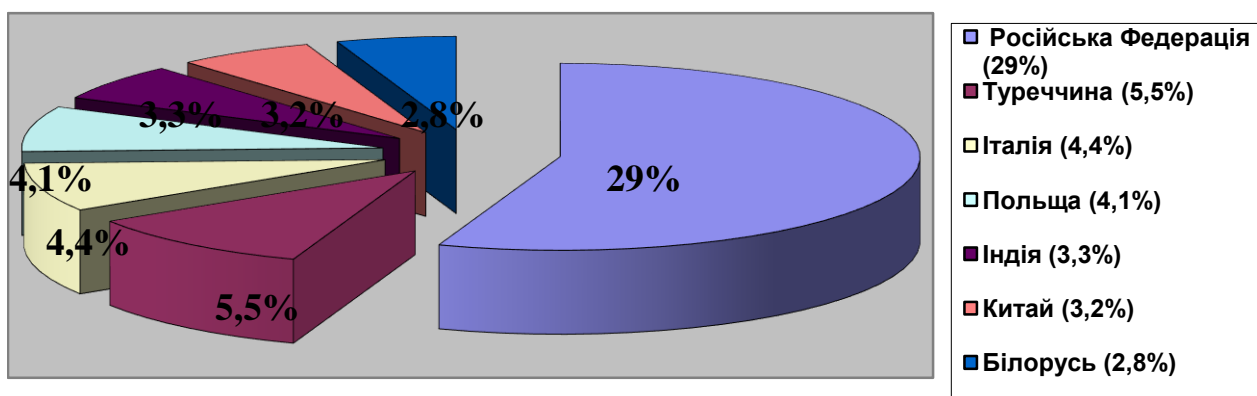
За 2012 р. суб'єктами підприємницької діяльності було експортовано товарів на суму 11 138 млн. грн., імпортовано на 13 078 млн. грн. Торгове сальдо в торгівлі товарами від'ємне і складає – 1 940 млн. грн. [80, с. 50].

Митна справа є своєрідною монополією держави, що означає виключне право держави на встановлення митної політики та її здійснення, на правове регулювання митних відносин. Основний сенс державної монополії митної справи полягає в забезпеченні централізованого регулювання зовнішньо-економічного обміну, а фінансові інструменти слугують цьому.

Дефіцит зовнішньої торгівлі товарами України в 2012 р. склав 14 млрд. 197,1 млн. дол., негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зросло на 52%, порівняно з 9,337 млрд. дол. в 2011 р.

З 2012 р. експорт товарів склав 68 млрд. 409,8 млн. дол., імпорт – 82 млрд. 606,9 млн. дол. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 33,1%, імпорт – на 36%. На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: мінеральне паливо, нафта і продукти її перегонки (– 22 млрд. 913,4 млн. дол.), засоби наземного транспорту (крім залізничного – 4 млрд. 810,1 млн. дол.) і механічні машини (– 3 млрд. 541,3 млн. дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,83 (за 2011 р. – 0,85). Обсяги експорту товарів в країни СНД склали 38,3% від загального обсягу експорту, Європи – 27% (в т.ч. в країни Європейського Союзу – 26,3%), Азії – 25,9%, Африки – 4,9%, Америки – 3,7% [76].

Рис. 2.3. Країни найбільших експортних поставок*

*Примітка. Сформовано автором на основі [76]

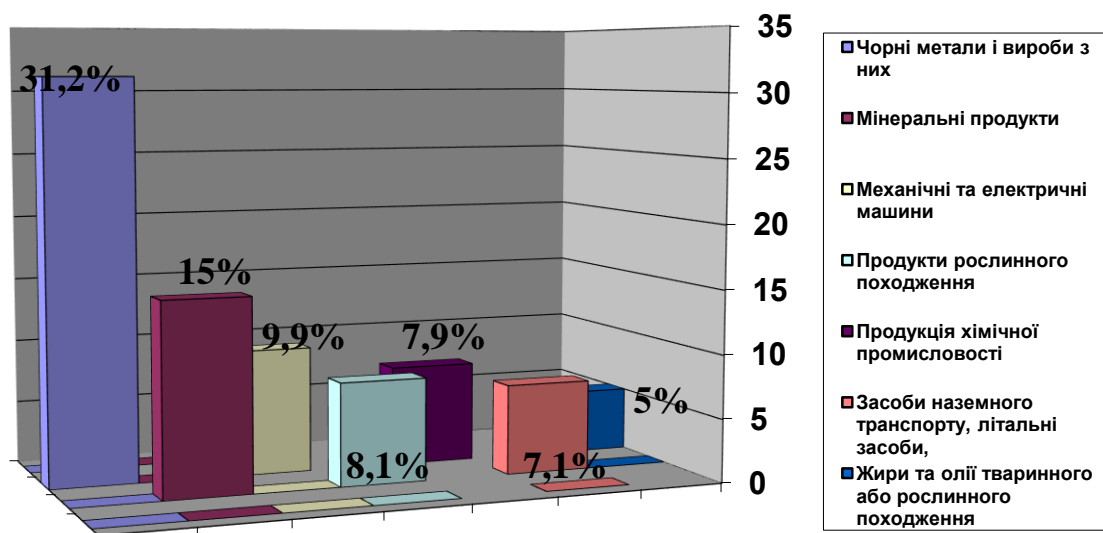
Найбільші експортні поставки здійснювалися в Російську Федерацію – 29% від загального обсягу експорту, Туреччину – 5,5%, Італію – 4,4%, Польщі – 4,1%, Індії – 3,3%, Китай – 3,2% і Білорусію – 2,8% (рис. 2.3).

Протягом 2012 року товарообіг між Україною та Республікою Білорусь зріс до 6 млрд. дол. США. Через українсько-білоруський кордон було пропущено 2,5 млн. транспортних засобів, 33,8 млн. тонн вантажів та 8,7 млн. громадян. З огляду на це вкрай важливим є забезпечення ефективного контролю та створення комфортних умов для перетину кордону.

Росія залишається для України провідним торговельно-економічним партнером. За 2012 рік товарообіг між нашими країнами склав 52 млрд. дол. США (зростання в 1,5 рази у порівнянні з 2011 роком). За минулий рік через українсько-російський кордон пропущено 8,4 млн. транспортних засобів. А загальні обсяги пропущених вантажів склали 111 млн. тонн (збільшення на 10%).

Збільшився експорт товарів у всі основні країни-партнери: Китай – на 65,6% (за рахунок поставок руд і концентратів залізних, органічних хімічних сполук, жирів і масел тваринного або рослинного походження), Індію – на 58,9% (за рахунок поставок жирів і масел тваринного або рослинного походження, чорних металів, добрив), Польщу – на 56,3% (за рахунок постачань чорних металів, руд і концентратів залізних, електричних машин), Російську Федерацію – на 47,6%, Італію – на 26%, Туреччину – на 24% [77].

Основу товарної структури українського експорту становили чорні метали і вироби з них – 31,2% від загального обсягу експорту (зростання на 28,4% проти 2011 р.). Мінеральні продукти становили 15% (збільшення на 52,4%), механічні та електричні машини – 9,9% (збільшення на 19,2%), продукти рослинного походження – 8,1% (збільшення на 39,1%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,9% (збільшення на 54,9%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 7,1% (збільшення на 49,3%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 5% (збільшення на 29,8%).

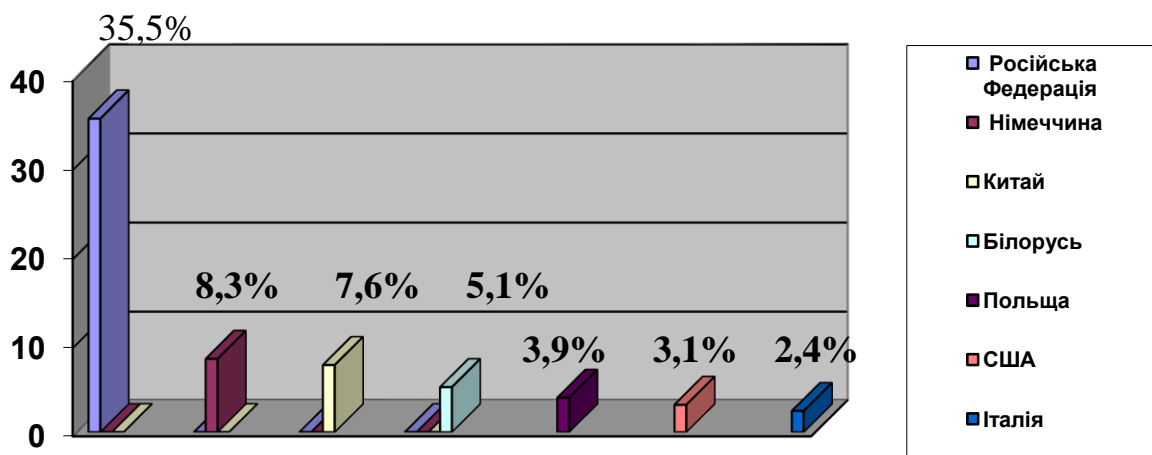

Рис. 2.4. Товарна структура українського експорту у 2012р.*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [77]

Імпорт з країн СНД становив 45% від загального обсягу, Європи – 32,8% (у т.ч. з країн Європейського Союзу – 31,2%), Азії – 16,1%, Америки – 4,7%, Африки – 1,1%, Австралії і Океанії – 0,2%.

У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювалися з Російської Федерації – 35,3%, Німеччини – 8,3%, Китаю – 7,6%, Білорусії – 5,1%, Польщі – 3,9%, США – 3,1%, Італії – 2,4% [76].

Рис. 2.5. Товарна структура імпорту у 2012р.*

*Примітка. Сформовано автором на основі [76]

Збільшилися проти 2011 р. імпорتنі поставки з Білорусії – на 64% (за рахунок надходжень мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки, засобів наземного транспорту(крім залізничного, механічних машин), Німеччини – на

49,1% (за рахунок механічних машин, засобів наземного транспорту(крім залізничного, електричних машин), США – на 46,7% (за рахунок мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки, засобів наземного транспорту(крім залізничного, механічних машин), Італії (на 44,3%), Китаю (на 33,3%), Російської Федерації (на 31,2%), Польщі (на 14,1%).

Мінеральні продукти становили 36,4% обсягу імпорту товарів (збільшення на 42,1%). На постачання механічних і електричних машин доводилося – 15,5% (збільшення на 56,5%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 9,7% (збільшення на 23,9%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 7,5% (збільшення на 69,3%), полімерних матеріалів, пластмас і виробів з них – 5,4% (збільшення на 22,7%), чорних металів і виробів з них – 4,8% (збільшення на 41,2%) від загальної вартості імпорту.

В Україну надійшло іноземної давальницької сировини на 4 млрд. 701,9 млн. дол. (збільшення на 49,2%). Експорт готової продукції з імпортою давальницької сировини становив 6 млрд. 314,2 млн. дол. (на 64,8% більше, ніж в 2011 р.).

З 2012 р. експорт давальницької сировини становив 105,7 млн. дол. (на 74,1% більше, ніж в 2011 р.). В той же час, в Україну імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 84 млн. дол. (на 60,7% більше обсягів 2011 р.) [76].

Обсяг експорту гуманітарної допомоги з 2012 р. склав 1,1 млн. дол., імпорту – 63,4 млн. доларів. Порівняно з 2011 р. експорт виріс на 45,3%, імпорт зменшився на 28,9%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Україні в 2012 р. склало 7 млрд. 449,6 млн. дол. У 2012 р. профіцит склав 6 млрд. 311,7 млн. дол., таким чином, відбулося зростання на 18%.

Митну справу визначають як специфічну, комплексну і різноманітну діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів, які безперервно, послідовно, владно і в рамках законодавства впливають на зовнішньополітичну і ЗЕД шляхом визначення порядку і умов переміщення

через митний кордон України товарів і транспортних засобів, стягнення митних платежів, митного оформлення, митного контролю та інших заходів з метою її регулювання відповідно до державних інтересів.

Протягом останніх п'яти років спостерігалася позитивна динаміка перевезень транзитних вантажів усіма видами транспорту. Винятком є 2010 р., коли обсяги транзиту скоротилися на 15,9%, але на фоні стрімкого зростання попереднього року (на 73,6%) його величина зменшилася всього на 61,5 млн. т і перевищила на 102,5 млн. т рівень 2009 р. У 2011 р. стан поліпшився і зростання вже склало 3,6%. Що ж стосується динаміки за видами транспорту, то у 2010 р. падіння спостерігається в усіх галузях, крім трубопровідного транспорту, де зростання склало 19,8% порівняно з попереднім роком. Суттєво погіршилася ситуація із залізничним транзитом, хоча до 2010 р. його обсяги стрімко зростали, автомобільний і морський транспорт почали втрачати свої позиції лише у 2011 р. (відповідно зниження на 30,8% і на 44,4%) [78; 79].

У загальному обсязі транзитних вантажопотоків України найбільшу питому вагу традиційно посідає трубопровідний транспорт. Його частка змінюється з 62,2% у 2009 р. до 79,5% у 2012 р. Така динаміка структури в першу чергу пояснюється погіршенням ситуації на інших видах транспорту. Зокрема, на другому місці знаходиться залізничний транспорт, на частку якого у 2009 р. припадало 35,6%, у 2008 р. – 33,7, а у 2011 р. – лише 18,9% транзитних вантажопотоків. Що стосується решти видів транспорту, то їх структура змінилася не на користь морського транспорту, частка якого зменшилася з 1,8% у 2009 р. до 0,57% – у 2010 р., у той час як, наприклад, в 2008 р. вона сягала 13,5%. Частка ж автомобільного, навпаки, зросла – з 0,3% у 2009 р. до 1%, хоча залишається дуже незначною. Річковий та авіаційний транспорт майже не беруть участі в реалізації транзитного потенціалу країни. Деформована у бік переваги лише двох видів транспорту структура транзитних вантажоперевезень, на думку вітчизняних науковців, робить уразливим транзитний пакет України [13, с. 103].

Всі фінансові функції митних органів можна поділити на діяльність з справляння доходів, здійснення видатків та валютний контроль. У такому аспекті функції митних органів визначаються структурою фінансової діяльності держави та фінансово-правового регулювання, а самі податки, збори та валюта виступають як об'єкти фінансової діяльності митних органів. З функціональної точки зору, фінансова діяльність митної служби України втілюється насамперед у роботі її структурних підрозділів і являє собою або безпосереднє здійснення фінансових операцій, або контроль за їх здійсненням.

Упродовж 10 місяців 2012 року митними органами України порушено 336 кримінальних справ про контрабанду на суму 437,6 млн. грн. З загальної кількості кримінальних справ показано у табл. 2.1:

Таблиця 2.1

**Основні показники порушення кримінальних справ про контрабанду
за 10 місяців 2012р.***

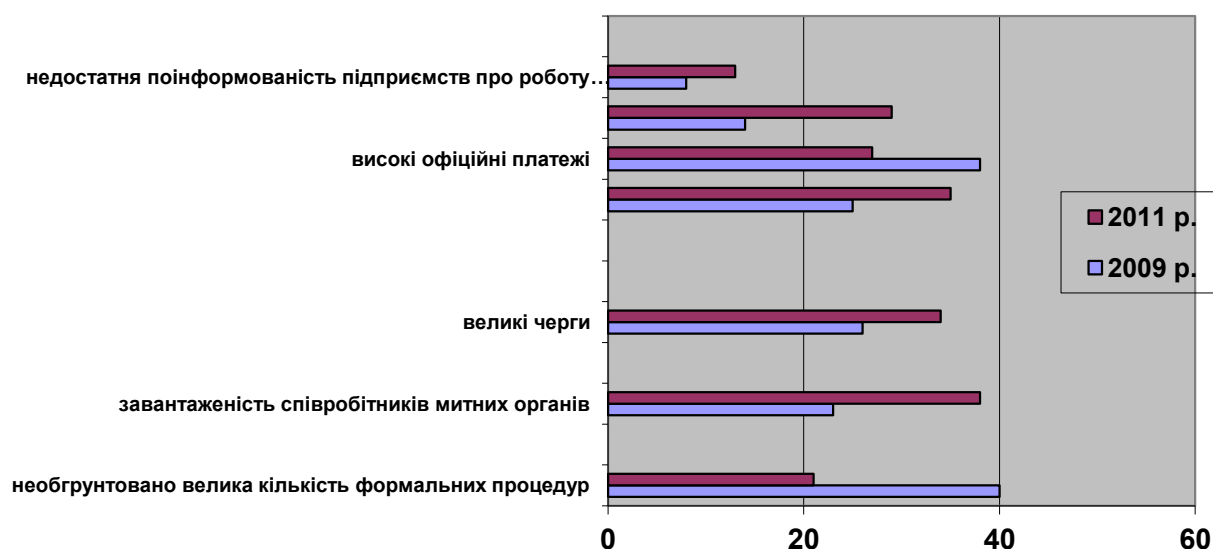
№ п/п	Показники	К-сть кримінальних справ	Сума предметів контрабанди (млн. грн.)
1.	Промислові товари	141	344,1
2.	Продовольчі товари	15	52,8
3.	Транспортні засоби	37	39,2
4.	Валюта	1	956,6
5.	Історичні та культурні цінності	16	158,25
6.	Наркотичні засоби	93	
7.	Зброя та боєприпаси	21	100 тис.грн.
8.	Отруйні речовини	2	
9.	Сильнодіючі речовини	6	
10.	Спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації	8	

*Примітка. Сформовано автором на основі [76]

Крім того, митними органами заведено 23 780 справ про порушення митних правил на суму 1 907 813 659 грн. Щодо протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів митними органами виявлено 1 656 випадків незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

З незаконного обігу вилучено: 7,7 кг героїну; 3,1991 кг кокаїну; 39,2035 кг канабісу; 1,9011 кг смоли канабісу; 42 443 пігулки, 166 ампул психотропних речовин; 6 678 пігулок, 8,2235 л (прекурсорів) та 2 078 кг прекурсоромістних речовин [76].

В рамках перевірки законності здійснення зовнішньоекономічних операцій та повноти сплати обов'язкових митних платежів, а також попередження та припинення порушень митного законодавства впродовж 10 місяців 2012 року Держмитслужбою України до митних органів іноземних держав було направлено понад 1 360 запитів про надання адміністративної допомоги.

Рис. 2.6. Основні недоліки у роботі митних органів за минулі роки*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [79]

Внаслідок опрацювання та реалізації інформації, що була отримана від іноземних митних органів, заведено 540 справ про порушення митних правил на суму майже 235 млн. грн., порушено 87 кримінальних справ, загальна вартість предметів контрабанди за якими склала 193,5 млн. грн.

За 10 місяців 2012 року для з'ясування обставин вчинення корупційних та службових правопорушень в митних органах проведено 331 службове розслідування і 942 перевірки. З метою виявлення і припинення протиправних діянь у пунктах пропуску здійснено 280 контрольних заходів, за їх

результатами призначено 107 перевірок та 12 службових розслідувань. В результаті проведених перевірок до працівників митниці, які вчинили порушення, застосовані заходи дисциплінарного, індивідуально-профілактичного та матеріального впливу [73, с. 44].

З метою попередження митних правопорушень на постійній основі здійснюється інформаційне наповнення системи аналізу та управління ризиками. За результатами вжитих заходів митними органами додатково перераховано митних платежів до Державного бюджету України на суму 1 165,04 млн. грн.

Підрозділами контрольної-перевірочної роботи Держмитслужби проведено 1 069 документальних перевірок, за результатами яких перераховано до Державного бюджету 64,2млн. грн. В тому числі проведено 369 виїзних документальних перевірок, за результатами перераховано до Державного бюджету кошти у сумі 49 млн. 822 тис. грн. Також, забезпечено проведення 700 невиїзних документальних перевірок, в бюджет додатково надійшли кошти у сумі 14 млн. 400 тис. грн.

Отже, фінансова діяльність митних органів України – це діяльність всіх ланок єдиної системи митної служби, в якій в якості безпосереднього об'єкта виступають грошові кошти у вигляді податків і зборів та валютні цінності. Фінансова діяльність митних органів включає мобілізацію державних доходів, розподіл та використання грошових коштів, які надходять в якості митних зборів, а також коштів від продажу конфіскованого митницею майна, здійснення валютного контролю в межах своєї компетенції.

Варто зазначити, що інколи вся фінансова діяльність митних органів зводиться лише до фінансування митних органів, а такі її складові частини, як справляння державних доходів та здійснення валютного контролю взагалі не розглядаються. На нашу думку, справляння загальнодержавних податків і зборів, а також мита, як і валютний контроль, є складовою діяльності держави по утворенню загальнодержавних централізованих фондів грошових коштів і у відриві від цієї діяльності взагалі не може розглядатися. У цілому, функції в

галузі фінансів, які виконує митна служба України, можна звести до діяльності по справлянню мита (ввізного та вивізного), податку на додану вартість, акцизного збору, митних зборів, єдиного збору, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон, а також валютного контролю.

2.2. Прагматизм справляння митних платежів при здійсненні митного контролю в Україні

Митні платежі, виконуючи фіскальну функцію, здійснюють ще й економічну – регулювання експортно-імпортних операцій за умов захисту національного товаровиробника та забезпечення економічної безпеки держави. Відповідно до чинного законодавства України при переміщенні через митний кордон України товарів та інших предметів справляються наступні митні платежі [46]: митні збори, мито, податок на додану вартість, акцизний збір, єдиний збір, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України.

У 2012 р. митниця перерахувала до бюджету на 30 млрд. або на 38% більше, ніж у 2011 р. Цьому сприяли спрощення та прискорення митних процедур та поступовий вихід української економіки з кризи. Це підтверджує і зростання загального товарообігу до 152 млрд. дол. США. Тому розраховуючи план на цей рік, Мінфін спирався саме на динаміку росту товарообігу у 2012 році – збільшення на 40%. У 2012 р. до бюджету митниця дала загалом 123,6 млрд. грн. [76].

Надходження ввізного мита до державного бюджету на 2012 рік розраховано відповідно до чинного законодавства та визначено в сумі 9 266,0 млн. грн., в тому числі: до загального фонду – 8 076,0 млн. грн.; до спеціального фонду – 1 190,0 млн. грн.

У 2012 році надходження ввізного мита з нафтопродуктів, транспортних засобів та шин до них зараховуються до спеціального фонду державного бюджету (100%). Розрахунок прогнозних надходжень ввізного мита здійснено на основі динаміки імпорту товарів, з врахуванням прогнозного обсягу імпорту на 2012 рік та середньорічного обмінного курсу гривні до долара США. Також враховано прогнозний розмір середньозваженої ставки ввізного мита за всією товарною номенклатурою на рівні 4,13%, в тому числі по нафтопродуктах, транспортних засобах та шинах до них на рівні 6,05% та по всіх інших товарах – 3,96% (за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі) [77].

Після набуття Україною повноправного членства у Світовій організації торгівлі, відбулося зменшення рівня ставок ввізного мита на значну кількість товарів, які ввозяться на митну територію України. Зокрема, на легкові автомобілі ставка зменшилася з 25% до 10% від митної вартості, що суттєво вплинуло на скорочення надходжень ввізного мита до спеціального фонду державного бюджету. Крім того, за вимогою СОТ щорічно поступово зменшуються ставки ввізного мита на імпорт деяких товарів, що в свою чергу впливає на ріст обсягів імпорту та надходжень до бюджету.

Надходження вивізного мита на 2012 рік до державного бюджету розраховані відповідно до діючого законодавства, виходячи зі структури експорту товарів, що оподатковуються вивізним митом, та визначені в сумі 378,9 млн. грн. Основну частку (близько 90%) надходжень вивізного мита до бюджету – забезпечує експорт: насіння олійних рослин; відходів та брухту чорних металів [77]. У розрахунку надходжень вивізного мита враховано очікувані надходження у 2011 році, прогнозний ріст експорту товарів на 2012 рік та прогнозний середньорічний обмінний курс гривні до долара США. Крім того, у розрахунку враховано зменшення ставок вивізного мита, що відповідають міжнародним зобов'язанням України, встановленим Законом України від 10.04.2010 №250-VI „Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі”[31].

Поширення рецесійних процесів, які сформувалися в українській економіці під впливом кумулятивного ефекту світової фінансової кризи, зумовлює посилення контрольних процедур у сфері митного оподаткування, що зумовлено завданнями, які ставить Уряд з метою наповнення державного бюджету та покриття його дефіциту. До того ж вступ України до СОТ обумовлює необхідність ґрунтовного концептуального підходу до організації процесу справляння митних платежів в контексті своєчасності їх надходження та повноти нарахування і сплати.

Таблиця 2.2

**Динаміка надходжень митних платежів до бюджету України
за 2010 – 2012 рр. (млн. грн.)***

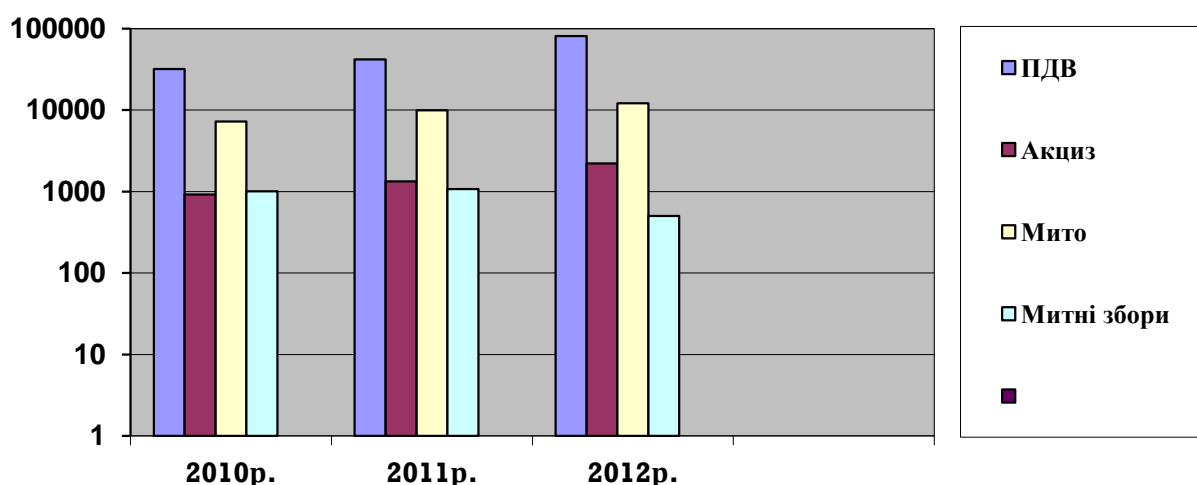
Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2011 р. до 2010 р., у %	2012 р. до 2011 р., у %
ПДВ	3100,5	41699,5	80978,7	130,7	194,2
Акциз	916,2	1332,1	2209,7	145,4	165,9
Мито	7245	9880,5	12124,6	136,4	122,7
Митні збори	1004,5	1069,2	500,0	106,5	46,8

*Примітка. Узагальнено автором на основі [76]

У минулому році митна служба забезпечила майже 114,8 млрд. грн. надходжень до бюджету. Це на 28,9 млрд. грн. або на 33,6% більше показника 2011 року.

Як видно з табл. 2.1. впродовж 2010-2012 рр. обсяг надходжень митних платежів зріс у 2011 р. на 12945,6 млн. грн., або на 31,5% у порівнянні із 2010 р. Така позитивна тенденція досягнута збільшенням надходжень ПДВ у 1,3 рази, або 30,7%; акцизного податку – у 1,5 рази, або 45,4%; мита – у 1,4 рази, або 36,4%; митних зборів – у 1,1 рази, або 6,5%; інших платежів – у 1,3 рази, або 33,3%. Розмір щоденного середнього перерахування митних платежів та інших податків і зборів за 2011 р. складає 217,3 млн. грн., що на 30,4% більше 2010 р. (на 50,6 млн. грн.). Аналогічна тенденція спостерігається і у 2012 р. – зростання надходжень до 95994,3 млн. грн., або у 1,8 рази у порівнянні з 2011 р. Таке нарощування відбулось за рахунок збільшення надходжень від ПДВ у 1,9

рази в 2012 р. у порівнянні із 2011 р., або на 94,2%; даний ріст відбувся завдяки законодавчій забороні надання відстрочок щодо термінів сплати податкових зобов'язань, відміни практики вексельних розрахунків за ПДВ, а також припинення надання податкових пільг за рішенням судів із прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.08 № 88-р; акцизного податку у 1,7 рази в 2012 р. порівняно із 2011 р., або на 65,9% внаслідок підвищення ставок акцизного податку; мита у 1,2 рази, проте нижчими темпами в 2012 р. ніж у 2011 р. через зниження митних ставок впродовж досліджуваного періоду; а також інших платежів у 1,7 рази, або на 26,2% у 2012 р. у порівнянні із 2011 р. [76].

Рис. 2.7. Динаміка митних платежів за 2010 – 2012 рр. (млн. грн.)*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [78-80]

Варто зазначити, що в структурі митних платежів зниження обсягів спостерігається по митних зборах на 53,2% у 2011 р. Зменшились також надходження з вивізного мита на 93,3 млн. грн.. (на 32 %) та митних зборів – на 569,5 млн. грн.. (на 53 %), що в цілому негативно впливає на розмір митних платежів. Так, надходження з вивізного мита знизилися у зв'язку із зменшенням обсягів вивезення природного газу та насіння олійних культур, а із митних зборів у зв'язку із втратою чинності постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.97 № 65 „Про ставки митних зборів” у зв'язку зі вступом України до СОТ [84].

В структурі митних платежів у 2010 р. превалюють надходження від ПДВ, що нараховується у розмірі 20% вартості товару на операції з ввезення товарів в Україну. Винятком є операції з ввезення окремих товарів медичного призначення, товарів, призначених для інвалідів, і ряду інших. Питома вага ПДВ у загальній сумі податків, що справляються митницею, становить 77,5% із тенденцією до зростання до 84,4% у 2012 р., що зумовлено припиненням надання пільг в частині справляння даного податку. Однак, варто зазначити, що найчастіше ухилення від сплати митних платежів спостерігається при сплаті ПДВ, де використовуються фіктивні підприємницькі структури або офшорні схеми.

Дієвими шляхами вирішення проблем, пов'язаних з адмініструванням і відшкодуванням податку на додану вартість (псевдоекспорт, відшкодування ПДВ через фіктивні фірми тощо) є удосконалення контролю за відшкодуванням ПДВ у разі здійснення експорту товарів. Однак, як бачимо, що тільки скасування усіх без винятку видів бюджетного відшкодування може стати дієвим механізмом подолання зловживань у даному напрямку.

Друге місце у структурі митних платежів впродовж досліджуваного періоду займає мито 17,6% у 2010 р., проте варто зазначити, що його питома вага знижується до 12,6% у 2012 р. внаслідок зменшення його ставок через вступ України до СОТ. Незначну питому вагу займає акцизний податок, ставки якого встановлено окремими законодавчими актами на кожен вид товару [77].

Враховуючи таку ситуацію, з метою забезпечення повноти справляння митних платежів необхідно вдосконалити митне законодавство в частині посилення контрольних процедур за нарахуванням і сплатою митних платежів; сформувати комплексний контроль за додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами з подальшою відповідальністю за вчинені дії; запровадити спрощення та модернізацію митних процедур на кордоні й всередині держави.

Зазначені заходи, на наш погляд, локалізують зловживання у сфері митного оподаткування та уможливають зростання надходжень митних

платежів.

В контексті проведеного дослідження ще одним аспектом, який потребує детального аналізу, є ефективність справлянням митних платежів в Україні. Державною митною службою за 2010 р. фактично забезпечено грошовими коштами надходження до Державного бюджету в сумі 41173,9 млн. грн., що становить 110,7% показника розпису доходів на 2011р. В свою чергу, за 2011 р. фактично забезпечено грошовими коштами надходження до Державного бюджету в сумі 54 119,5 млн. гривень, що становить 101,8% показника розпису доходів на 2011 р. Це стало можливим за рахунок коригування митної вартості товарів у досліджуваному періоді, а також завдяки активній співпраці митників з учасниками ринку імпорту товарів в Україну. Зауважимо, хоча цінова інформація, надана імпортерами та національними товаровиробниками використовується митними органами як довідкова, тільки за листопад 2011 р. завдяки такій співпраці Держмитслужбою додатково за рахунок коригування митної вартості перераховано до Держбюджету майже 180 млн. грн. Протягом 2011 р. в умовах зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій митними органами забезпечено безперебійне оформлення 483,3 млн. тонн вантажів, з них експорт – 145,5 млн. тонн, імпорт – 117,3 млн. тонн, транзит – 221,4 млн. тонн. До того ж в середньому щодня оформлялося майже 1,4 млн. тонн вантажів, пропускалися близько 240 тис. громадян, 67 тис. транспортних засобів. Порівняно з 2010 р. обсяги ввезення товарів зросли на 17,6 млрд. дол. США (на 40,6 %), об'ємі й експорту – на 10,8 млрд. дол. США (на 28,2 %) [76].

Таблиця 2.3

**Основні показники діяльності Державної митної служби
по наповненню Держбюджету у 2011-2012рр.***

Показники	2011р.	2012р.	Відхилення + / -
Перераховано до Держбюджету, млн. грн. з них:	54119,5	96047,2	+41927,7
Податок на додану вартість	41699,8	80978,7	+39278,9

Акцизного податку	1332,1	2209,7	+877,6
Мита	9880,5	12124,6	+2244,1
Митних зборів	1069,2	500,0	- 569,2
з них:			
в торговому обігу	51355,6	93472,7	+ 42117,1
в неторговому обігу	1556,8	1839,4	+282,6
Середньоденне перерахування платежів, млн.грн.	217,3	381,1	+163,8
Умовні нарахування платежів, млн. грн., з них:	10630,3	11668,9	+1038,6
Податку на додану вартість	5069,3	6972,6	+1903,3
Акцизного податку	46,7	38,5	-8,2
Ввізного мита	5483,9	4637,3	- 846,6
Вивізного мита	28,0	20,1	- 7,9
Митних зборів	2,4	0,4	-2,6
З них:			
По угодах про вільну торгівлю	5025,3	4037,3	-988,0
Лікарські товари	2678,0	3645,8	+967,8
Надходження від коригування заявленої митної вартості товарів, млн. грн.	1318,6	3349,4	+2030,8
Надходження від контролю кодування товарів, млн. грн.	106,0	153,4	+47,4
Надходження від перевірки країни походження товарів, млн. грн.	11,6	42,7	+31,2

*Примітка. Сформовано автором на основі [76]

Забезпеченню митного оформлення зовнішньоторговельних операцій сприяла робота з вдосконалення технологій митного контролю та оформлення, спрямована на прискорення та спрощення процедур митного оформлення товарів, що перетинають митний кордон України, при одночасному забезпеченні ефективного контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами чинного законодавства

України.

Окрім цього здійснення заходів щодо посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів дало можливість протягом 2011 р. додатково направити до Держбюджету 1318,6 млн. грн., що на 157,6 млн. грн. більше, ніж у 2010 р.

Додаткові надходження до бюджету за рахунок посилення контролю за роботою з прийняття класифікаційних рішень склали 108,0 млн. грн., за рахунок перевірки країни походження товарів — 11,6 млн. грн.

Доречно відмітити, що після вступу України до СОТ для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету проводиться організаційна робота зі збільшення бази оподаткування шляхом посилення контролю за визначенням митної вартості, використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів. Завдяки проведеній роботі протягом 2012 р. до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 96,5 млрд. грн., що на 41,9 млрд. грн. (на 77,5 %) більше, ніж у 2011 р. [77].

Проведений аналіз засвідчує, що показник розпису доходів, встановлений Держмитслужбі Міністерством фінансів України на 2012 р. у сумі 97,9 млрд. грн., виконано на 98,1 %.

При цьому 12 грудня 2012 р. внесено зміни до Закону України про Державний бюджет України, якими показник надходжень від Держмитслужби збільшено на 14,4 млрд. грн. В свою чергу, до загального фонду Державного бюджету перераховано 88 427,1 млн. грн., що становить 99,3 % встановленого показника розписів доходів загального фонду. До спеціального фонду Державного бюджету перераховано 7 620,1 млн. грн. Показник розпису доходів спеціального фонду державного бюджету виконано на 86,1 %.

Варто зазначити, що невиконання показника розпису доходів загального фонду державного бюджету відбулося внаслідок несвоєчасного митного оформлення та несплати ПДВ з природного газу, імпортованого НАК „Нафтогаз України”, в сумі 4 млрд. грн.

Показник спеціального фонду не забезпечено у зв'язку зі зменшенням надходжень митних платежів до цього фонду від митного оформлення транспортних засобів після застосування знижених ставок ввізного мита, визначених домовленостями щодо вступу України до СОТ, а також значним зменшенням кількості ввезених транспортних засобів в останні місяці 2012р. через застій на даному ринку внаслідок фінансової кризи.

Наповненню Держбюджету України також значною мірою сприяла активна взаємодія митної служби із суб'єктами господарювання. Так, завдяки проведеній роботі протягом 2011 р. до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 54 млрд. грн., що на 12,9 млрд. грн. (на 31,4 %) більше, ніж у попередньому році (41 млрд. грн.) [77].

Розмір середньоденного перерахування митних платежів та інших податків і зборів за 2011 р. склав 217,3 млн. грн., що у 1,3 рази більше, ніж у 2010 р. Загальні обсяги перерахувань у 2011 р. у порівнянні з попереднім роком збільшились за всіма видами митних платежів:

- 1) по ПДВ – на 9 799,3 млн. грн.. (на 30,7 %); в торговому обігу надходження ПДВ зросли на 34,0 %; обсяг імпорту – на 34,1 %;
- 2) по ввізному миту – на 2 614,7 млн. грн. (на 37,5 %); в торговому обігу надходження мита зросли на 40,4 %; обсяг імпорту – на 38,4 %;
- 3) по вивізному миту – на 20,8 млн. грн. (на 7,7 %);
- 4) по акцизному податку – на 415,9 млн. грн. (у 1,5 рази);
- 5) по митних зборах – на 64,7 млн. грн. (на 6,4 %).

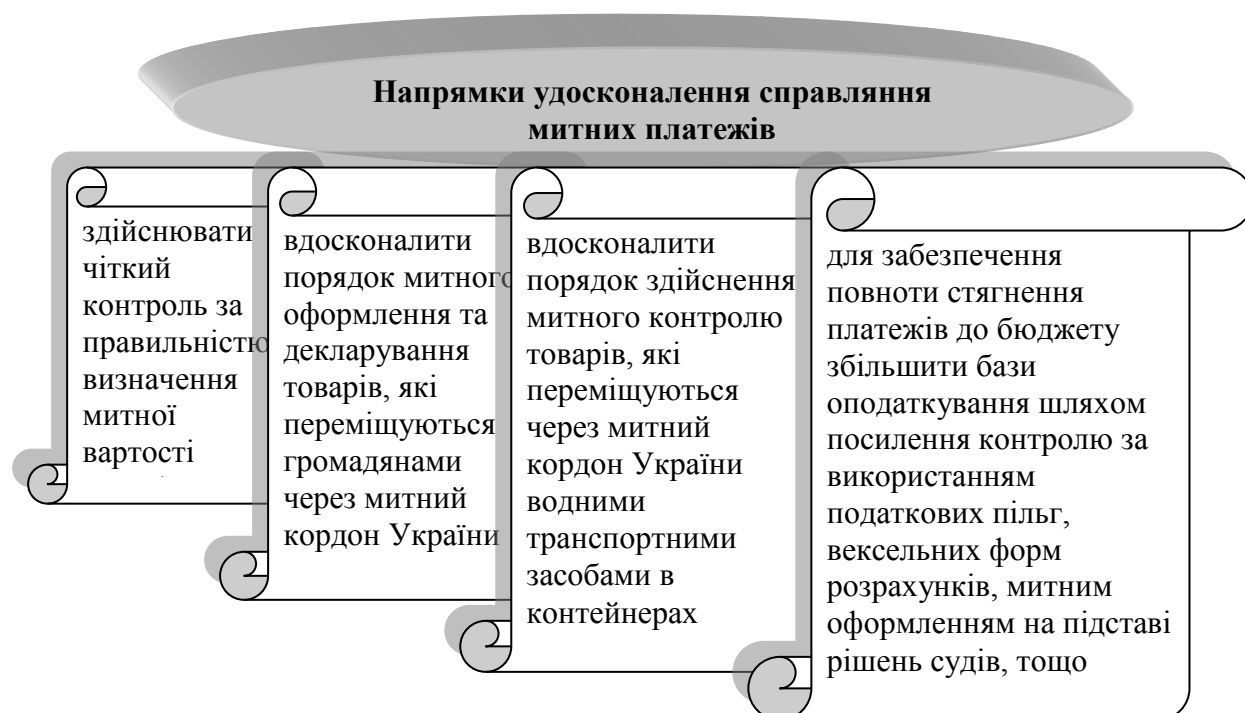
В свою чергу, загальні обсяги перерахувань за 2012 р. у порівнянні з 2011 р. збільшились:

- 1) по ПДВ – на 39 278,9 млн. грн. (у 1,9 рази);
- 2) по ввізному миту – на 2 337,4 млн. грн. (на 24 %);
- 3) по акцизному податку – на 877,6 млн. грн. (у 1,7 рази);
- 4) по єдиному збору – на 34,3 млн. грн. (на 33 %).

Зменшились надходження з вивізного мита на 93,3 млн. грн. (на 32 %) та митних зборів на 569,5 млн. грн. (на 53 %).

Варто зазначити, що завдяки законодавчій забороні надання відстрочок щодо термінів сплати податкових зобов'язань припинено вексельні розрахунки за ПДВ. Крім того, як зазначалось раніше, із прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.08 № 88-р припинено надання податкових пільг за рішенням судів.

Така ситуація, на наш погляд, сприяє підвищенню ефективності надходження митних платежів, однак потребує подальшого удосконалення в частині посилення контролю за справлянням митних платежів.

Рис. 2.8. Напрямки підвищення ефективності надходження митних платежів*

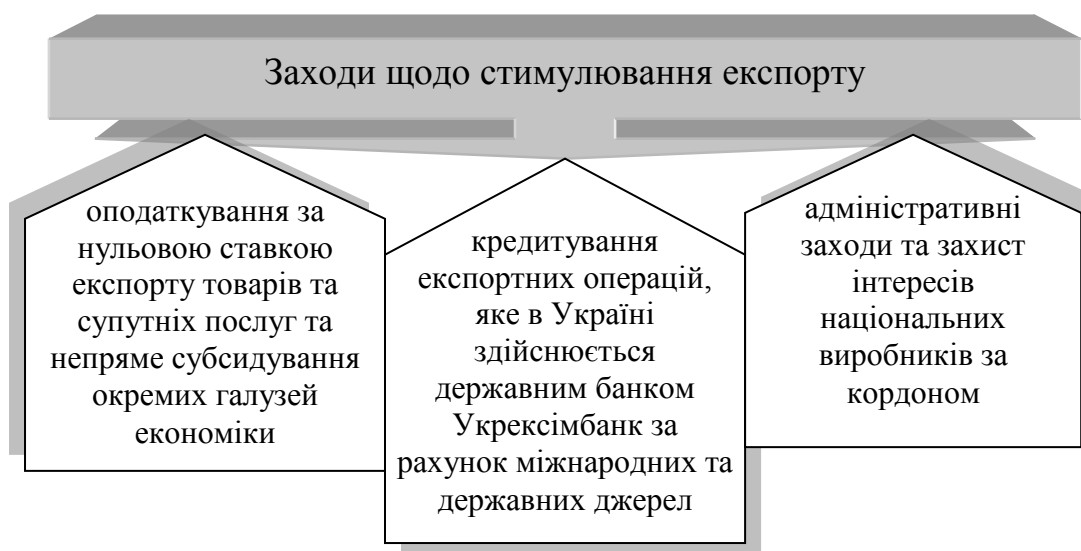
*Примітка. Власна розробка автора

Отже, запровадження перерахованих заходів зменшить втрати держави від використання тіньових схем ухиляння від сплати податку на додану вартість, акцизного збору, мита, дасть змогу значно підвищити ефективність роботи митних органів та фіскальну ефективність, проте не локалізує зловживання у даній сфері. Відповідно, вважаємо за доцільне докорінно реформувати систему контролю у митних органах, особливо за справлянням митних платежів, адже найбільше порушень спостерігається у цій площині.

2.3 Аналіз торговельного стимулювання та обмеження при здійсненні контрольної діяльності митною службою України

Дослідження показали, що основні засади політики стимулювання експорту в Україні встановлені для покращеного здійснення зовнішньоекономічних операцій, для розроблення і запровадження механізмів сприяння зростанню виробництва конкурентоспроможної продукції, створення умов для нарощування обсягів і підвищення ефективності експорту вітчизняної продукції, зокрема високотехнологічних виробництв.

На практиці ж усі заходи щодо стимулювання експорту в Україні можуть схематично бути поділені на декілька складників (див.рис.2.9).

Рис. 2.9. Основні складники стимулювання експорту в Україні*

*Примітка. Власна розробка автора

Важливим фактом є те, що експорт товарів та супутніх експортних послуг обкладається податком на додану вартість з нульовою ставкою, фактично це є одним із основних механізмів стимулювання експорту. Оскільки Україна є членом СОТ, то пряме субсидування галузей економіки заборонено, тому оподаткування за нульовою ставкою є чи не єдиним фіскальним заходом державної політики, спрямованим на підтримку експорту. Серед опосередкованих заходів стимулювання експорту необхідно згадати так звані

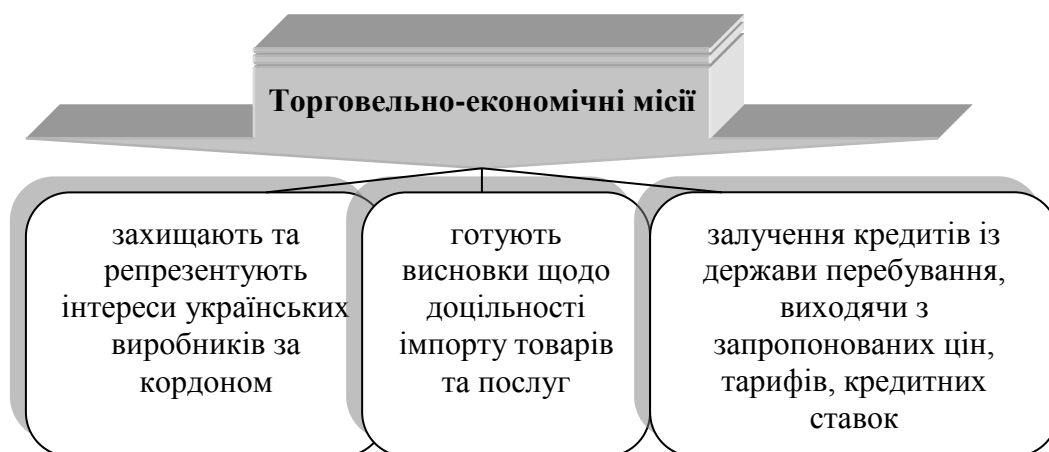
„антикризові заходи”.

Зокрема, була встановлена пільгова ціна на газ для підприємств металургійної та хімічної промисловості, зокрема для виробників добрив, які використовують газ як сировину. У свій час, у листопаді 2008 р. КМУ і представники підприємств гірничо-металургійного комплексу підписали меморандум взаєморозуміння, в рамках якого був введений мораторій на підвищення тарифів на вантажні залізничні перевезення для гірничо-металургійних та хімічних підприємств, а також було запропоновано припинення підвищення цін на електроенергію. Такі заходи викривлюють ринкову структуру, консервують крос-субсидування галузей економіки та демотивують підвищення ефективності виробництва.

Опосередковано підтримка експорту за участю держави здійснюється через Укрексімбанк, який перебуває у власності держави. Основними цілями, закріпленими в статуті цієї установи, є фінансування (шляхом надання кредитів та акредитивів) торгівлі та гарантування експортно-імпортних операцій. Банк не займається страхуванням зовнішньоекономічних операцій, яке фактично передано комерційним банкам [96, с. 140].

Важливим учасником процесу сприяння експорту є Торгово-промислова палата України, основною функцією якої є надання різноманітних консультаційних послуг, а також підтвердження походження шляхом видачі сертифікатів походження. Палата також веде реєстр підприємств, яким можуть користуватися іноземні підприємства при прийнятті рішень про здійснення інвестицій. Окрім іншого, Палата організовує бізнес-форуми, шукає та реалізовує програми міжнародного співробітництва щодо експорту української продукції в ЄС, організовує відвідування українськими представниками закордонних виставок та ярмарків тощо.

Серед інших складників сприяння експорту необхідно виділити торговельно-економічні місії (рис.2.10) у складі закордонних дипломатичних представництв України.

Рис. 2.10. Один із важливих складників сприяння експорту

*Примітка. Власна розробка автора

Захист інтересів національних виробників за кордоном відбувається, зокрема, завдяки участі держави у антидемпінгових та спеціальних розслідуваннях, які зараз проводяться проти українських виробників. Дії держави визначені відповідною Постановою КМУ, яка містить Порядок здійснення захисту інтересів вітчизняних товаровиробників під час проведення іноземними державами, їхніми економічними або митними об'єднаннями антидемпінгових, спеціальних захисних або компенсаційних розслідувань щодо імпорту товарів українського походження. Станом на жовтень 2011 р. проти товарів з України тривали п'ять антидемпінгових розслідувань та шість спеціальних розслідувань, застосовувались тридцять спеціальних та антидемпінгових заходів, з яких чотири перебувають у процесі перегляду [106, с. 54].

Серед основних намірів чинного уряду в царині стимулювання експорту слід назвати наступні:

– прийняття Закону України „Про спеціальні вільні економічні зони” [23] з метою спрощення митних процедур для залучення інвестицій та ефективного їх використання під час реалізації експортно-орієнтованих інвестиційних проектів, активізації господарської діяльності, спрямованої на збільшення експорту товарів, впровадження новітніх технологій, розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури,

– розгляд законопроекту „Про території перспективного розвитку”, що

передбачає встановлення такого правового режиму економічної діяльності при якому буде забезпечено стимулювання інвестицій у виробництво продукції орієнтованої на експорт,

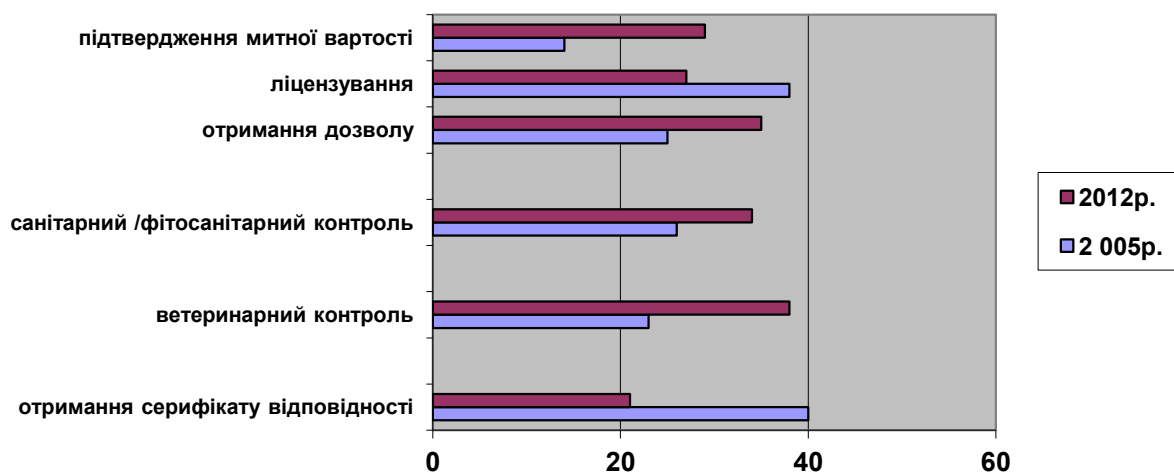
– Закон „Про впровадження механізму страхування експортних та кредитних ризиків”, що передбачала можливість використання бюджетних коштів для страхування експортних операцій та забезпечення механізмів їхнього захисту через отримання зустрічних державних або банківських гарантій виконання зобов’язань іноземних споживачів українських товарів.

Окремо в переліку заходів стимулювання експорту стоїть питання участі України в світових торгових організаціях та входження в торговельні союзи. У червні 2010 р. Україна стала членом ЄАВТ, наразі продовжуються перемовини щодо підписання поглибленої угоди щодо ЗВТ з ЄС, а також угоди про вільну торгівлю з Канадою. Підписання таких угод полегшує торговельні відносини з іншими країнами та в довгостроковій перспективі призведе до покращення умов діяльності національних виробників та поліпшення митних процедур, що позитивно відобразиться на конкурентоспроможності українського експорту [72, с. 3].

Аналіз оцінок торговельних обмежень проведено за результатами спеціального опитування підприємців обробної промисловості. Аналіз зроблено на основі двох хвиль опитувань, які були проведені у січні 2005 р. та у липні 2012 р. Кожне з підприємств-експортерів або імпортерів, поданих у вибірці, оцінило за п’ятибальною шкалою складність процедур, з якими вони стикались у своїй зовнішньоекономічній діяльності. Також у підприємств питали про найдорожчі у вартісному та у часовому вимірах процедури. Серед основних торговельних обмежень, оцінити проблемність яких було запропоновано учасникам зовнішньоекономічної діяльності, були фіскальні (податково-митні) обмеження, логістичні обмеження та нетарифні заходи регулювання торгівлі, зокрема [97, с. 215]:

- сплата митного збору; підтвердження походження товару;
- підтвердження митної вартості;

- підтвердження реєстрації товару / контракту; ліцензування;
- отримання дозволів / листів погодження від державних органів;
- проходження санітарно-епідеміологічного та фітосанітарного контролю;
- проходження ветеринарного контролю;
- проходження екологічного і радіологічного контролю;
- отримання сертифікату відповідності; зберігання товару на митному складі.

Рис. 2.11. Торговельні обмеження, які викликають істотні проблеми при імпорті*

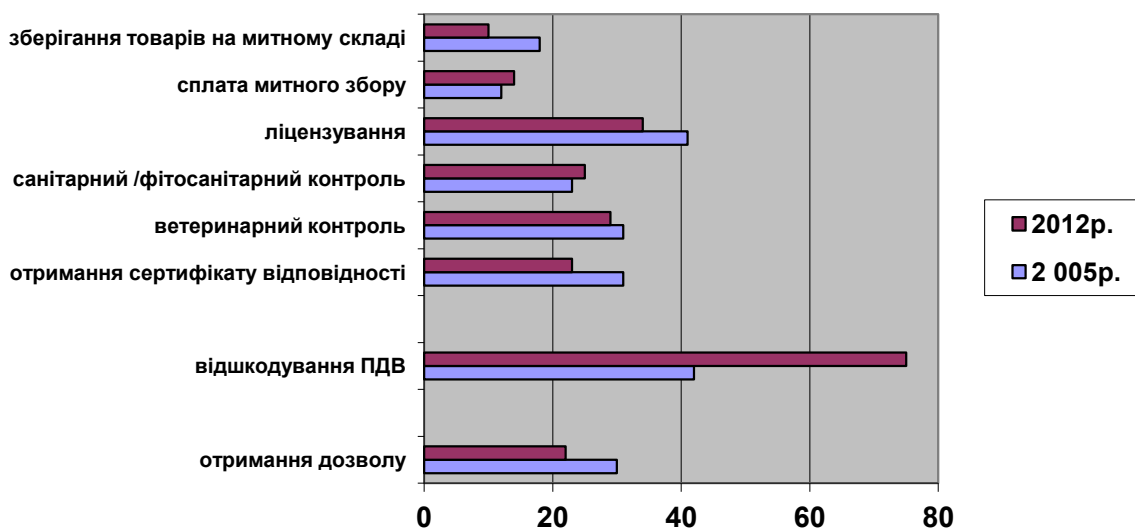
*Примітка. Узагальнено автором на основі [34]

У 2012 р. найбільшими, на думку імпортерів, були логістичні проблеми (зберігання товарів на митних складах відзначили як такі, що створюють істотні обмеження у торгівлі, відзначили 65,8% імпортерів). Також проблемними для імпортерів були процедури сплати митного збору. На цей вид торговельного обмеження як на істотний вказали 57,6% імпортерів. Відбулось різке погіршення оцінок логістичних та фінансових обмежень імпортерами у 2012 р. порівняно з 2005 р. [34].

Порівняно з 2005 р., у 2012 р. відбулось погіршення оцінки проблемності багатьох нетарифних заходів регулювання імпорту. Так, зросла проблемність таких заходів як ветеринарний контроль, санітарний та фітосанітарний контроль, отримання дозволів, підтвердження митної вартості. Водночас важливо відмітити, що поступова реформа технічного регулювання та скорочення переліку товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації

порівняно з 2005 р., зумовило істотне зниження проблемності отримання сертифікату відповідності імпортерами. Якщо у 2005 р. цей вид обмеження був найістотнішим при імпорті, й на нього скаржились 40% респондентів, то у 2012 р. цей показник скоротився фактично вдвічі. Однак варто відзначити, що підтвердження відповідності іншими засобами (отримання свідоцтва про визнання відповідності або подання декларації про відповідність) також проходить завжди легко: 23,7% імпортерів вказали на істотні проблеми при проходженні цих процедур.

Також важливим досягненням лібералізації торгівлі стало зниження проблемності процедури ліцензування при імпорті за період з 2005 по 2012 рр. В експорті найбільшим обмеженням, на думку підприємців, було і залишається відшкодування ПДВ. До того ж, порівняно з 2005 р. ситуація різко погіршилась. Якщо у 2005 р. 42,2% експортерів казали про відшкодування ПДВ як про істотну проблему, що було порівнювано з рівнем проблемності ліцензування, то у 2012 р. проблеми відшкодування ПДВ є абсолютним лідером серед торговельних обмежень, з якими стикаються експортери 75,2% респондентів відзначили цю процедуру як таку, що викликає істотні проблеми, а 73,8% вказали, що ця проблема є найважливішою [34].

Рис. 2.12. Обмеження, які викликають істотні проблеми при експорті*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [34]

Так само як імпортери, експортери відмітили покращення ситуації з ліцензуванням та отриманням сертифікатів відповідності, хоча покращення є не таким істотним, як з імпортом. Водночас експортери фактично не змінили своєї оцінки проблемності таких заходів нетарифного регулювання торгівлі як ветеринарний контроль, санітарний та фітосанітарний контроль.

На відміну від імпортерів, фінансові та логістичні обмеження не дошкуляють експортерам дуже сильно, хоча респонденти відмітили певне погіршення ситуації зі зберіганням товарів на митному складі.

В середньому проходження процедур, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю у 2012 р. коштує 9,0% та 11,4% від вартості партії експорту та імпорту відповідно. Вартість проходження процедур зменшилась порівняно з 2005 р. Тоді ця вартість становила 10,4% та 13,5% відповідно. Великі підприємства-експортери (понад 1000 співробітників) витрачають більше на проходження всіх процедур (в середньому 13,6% від вартості партії). Серед імпортерів найбільше платять малі підприємства [34].

У 2012 р. фіскальні обмеження (ПДВ, митний збір тощо) були найбільш витратними як для експортерів, так і для імпортерів. Якщо подивитись на інші обмеження, експортери вказують на високі витрати на підтвердження походження товару, отримання дозволів, ліцензування, причому ці проблеми збереглися ще з часу першої хвилі опитування. Що стосується імпортерів, окрім витрат на дозволи та підтвердження походження товару, респонденти відмічають високі витрати на проходження санітарного та фітосанітарного контролю, а також підтвердження митної вартості товару.

Порівняно з 2005 р., як експортери, так і імпортери вказують на відчутне зниження витрат на отримання сертифікату відповідності, що свідчить про певний прогрес у реформі технічного регулювання. Окрім грошових витрат підприємці відзначають час, який потрібен для проходження процедур. Найбільше часу триває отримання сертифікатів відповідності, причому високі витрати часу на цю процедуру збереглися між 2005 та 2012 р., хоча ситуація поступово покращується [77].

У 2005 р., як імпортери, так і експортери стали менше витратити часу на процедури отримання сертифікатів відповідності. Середній час, необхідний для оформлення на митниці однієї партії товару, в Україні становить для експорту 3,2 дні, для імпорту – 3,5 днів. Відзначимо, що якщо для імпортерів час проходження митних процедур, скоротився на 0,3 дня в середньому, то для експортерів змін фактично не відбулось.

Зазначимо, що з 2009 року Україна запровадила вимоги щодо ліцензування експорту деяких металів, таких як залізо, сталь, мідь і алюміній. Значний вплив на зовнішньоторговельні позиції країни мало запровадження у жовтні 2010 року квот на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції. Український уряд також запровадив нові правила оформлення експортних контрактів на деякі види сільськогосподарської і продовольчої продукції, які міжнародними експертами було інтерпретовано як запровадження дискримінаційних торговельних обмежень. Крім того, у рамках зобов'язань, взятих Україною при вступі до СОТ, у 2011 році діяло кількісне обмеження на ввезення цукру-сирцю тростинного у розмірі 267,8 тис. тонн.

Торговельна політика України виглядає доволі ліберальною на фоні таких даних: за період з середини 2008 р. до середини 2012 р. національним урядом запроваджено 14 заходів, які можна вважати дискримінаційними по відношенню до комерційних інтересів іноземних торговельних партнерів, тоді як проти України запроваджено 167 таких заходів, що майже у 12 разів більше [101, с. 165].

Більшість антикризових заходів в Україні традиційно має короткостроковий характер, натомість існує брак стратегічно зорієнтованої політики розвитку національної промисловості та експортного потенціалу, що робить національну модель економічного розвитку уразливою до зовнішніх шоків та зменшує віддачу від інтегрованості у світову економіку.

На думку самих підприємців фіскальні, логістичні обмеження та нетарифні заходи регулювання торгівлі створюють істотні перешкоди для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Під впливом загострення

соціальної напруги та високого політичного тиску з метою захисту національних економік від кризових негараздів уряди багатьох країн суттєво підвищили використання протекціоністських заходів у різних сферах діяльності. Важливу роль у запобіганні зростанню протекціонізму відіграла система регулювання торгівлі СОТ, проте помітних зрушень у приборканні протекціонізму так і не було досягнуто. З настанням фази економічного відновлення кількість торговельних обмежень суттєво не зменшується. При цьому, найбільш поширеними заходами стали державна допомога / надання пільг вітчизняним виробникам (28 %), заходи щодо захисту торгівлі (антидемпінгові, компенсаційні та захисні мита) (20 %), тарифний захист внутрішнього ринку (13 %), держзамовлення (6 %).

Отже, проведений аналіз обмежуючих заходів торговельної політики України та основних її торговельних партнерів у період з другої половини 2009 року до першої половини 2012 рр. дає підстави зробити низку важливих висновків, а саме: в екстремальних умовах країни-члени СОТ, надаючи пріоритет національним економічним інтересам, вдавалися до частих порушень принципу недискримінації, який є основоположним у функціонуванні цієї організації; домінуючими інструментами протекціонізму у період 2009-2012 рр. стали державна допомога, податкові пільги, захисні заходи та імпорتنі тарифи;

– торговельні обмеження по відношенню до України створюють значні перешкоди для розвитку зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних компаній, проте оцінити їх у вартісному вимірі доволі складно. При цьому, великою мірою торговельні обмеження пов'язані з провідними торговельними партнерами – Євросоюзом, Китаєм, Росією та іншими членами СНД.

Висновки до 2 розділу

Фінансова діяльність держави тісно пов'язана із зовнішньоекономічною діяльністю яка діє в особі митних органів України. Держава здійснює регулювання фінансовою діяльністю митної служби з метою забезпечення безпеки країни та захисту загальнонаціональних інтересів, маючи за мету досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку та захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів.

З 2012 р. експорт товарів склав 68 млрд. 409,8 млн. дол., імпорт – 82 млрд. 606,9 млн. дол. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 33,1%, імпорт – на 36%. Основу товарної структури українського експорту становили чорні метали і вироби з них – 31,2% від загального обсягу експорту (зростання на 28,4% проти 2011 р.). Мінеральні продукти становили 15% (збільшення на 52,4%), механічні та електричні машини – 9,9% (збільшення на 19,2%), продукти рослинного походження – 8,1% (збільшення на 39,1%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,9% (збільшення на 54,9%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 7,1% (збільшення на 49,3%), жири та олії тваринного або рослинного походження - 5% (збільшення на 29,8%).

У 2012 р. митниця перерахувала до бюджету на 30 млрд. або на 38% більше, аніж у 2011 р. Цьому сприяли спрощення та прискорення митних процедур та поступовий вихід української економіки з кризи. Це підтверджує і зростання загального товарообігу до 152 млрд. дол. США. Тому розраховуючи план на цей рік, Мінфін спирався саме на динаміку росту товарообігу у 2012 році – збільшення на 40%. У 2012 р. до бюджету митниця дала загалом 123,6 млрд.грн. Більшість антикризових заходів в Україні традиційно має короткостроковий характер, натомість існує брак стратегічно зорієнтованої політики розвитку національної промисловості та експортного потенціалу, що робить національну модель економічного розвитку уразливою до зовнішніх шоків та зменшує віддачу від інтегрованості у світову економіку.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми проведення попереднього документального контролю

Варто зазначити, що в процесі гармонізації національного митного законодавства з міжнародними стандартами давно на часі постала проблема прискорення контрольних заходів на митному кордоні та координації діяльності контролюючих органів. Тому важливим є визначення проблемних питань запровадження системи попереднього документального контролю на державному кордоні, надання пропозицій по удосконаленню правового забезпечення і організації контрольних заходів митними органами. Водночас, виникають й інші проблеми, які потребують реалізації повноважень митних органів як суб'єктів здійснення попереднього документального контролю, створення правових та організаційних передумов для швидкого проходження митних формальностей та контрольних заходів на кордоні [6, с. 49].

Важливим аспектом є те, що Україна поступово хоча і повільно застосовує міжнародні стандарти організації державного контролю на кордоні. Міжнародна правова база визначає стандарти організації державного контролю на кордоні та рекомендації щодо процедури проведення контрольних заходів. У випадку необхідності проведення декількох видів контролю у одному місці компетентні служби приймають всі необхідні заходи для того, щоб проводити їх по можливості одночасно або у можливо короткий час. Вони докладають всіх зусиль для того, щоб скоординувати свої потреби у документах та інформації. Зокрема, компетентні служби вживають всіх необхідних заходів для того, щоб у тому місці, де проводиться контроль, був необхідний персонал та обладнання.

Тому попередній документальний контроль визначаємо як контрольні заходи, котрі полягають у перевірці документів та відомостей, необхідних для здійснення державного санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного контролю та контролю за переміщенням культурних цінностей, та здійснюються митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України стосовно окремих товарів, у тому числі продуктів та сировини тваринного походження, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту) [41, с. 45].

Зокрема головною метою запровадження такого порядку оформлення вантажів на кордоні є уникнення створення черг, зменшення часу проходження інших видів контролю у пункті пропуску та створення комфортних умов для перевізників під час проходження митного контролю.

При цьому перелік товарів, що підлягають контролю, встановлюється Кабінетом Міністрів України, але, для певних категорій товарів такі види контролю здійснюються в пунктах пропуску безпосередньо посадовими особами державних контролюючих органів. У разі, коли в пункті пропуску такі види контролю зазначеними органами не завершено, то державний контроль товарів здійснюється посадовими особами контролюючих органів у зонах митного контролю на митній території України (крім пунктів пропуску через державний кордон України). Особи, що переміщують товари через кордон, повинні подати митним органам документи і відомості, необхідні для здійснення відповідного виду контролю.

Як бачимо, попередній документальний контроль застосовується, у разі наявності повного комплексу документів на вантаж, для прискореного проходження митного оформлення без залучення фахівців суміжних контролюючих органів (фітосанітарний, ветеринарний, екологічний, санітарно-епідеміологічний контроль та контроль за переміщенням культурних цінностей).

Практичне введення попереднього документального контролю в пунктах пропуску, перш за все, означає одноразове здійснення державного контролю

при митному контролі. До введення процедури попереднього документального контролю, контроль здійснювався працівниками відповідних контрольних органів, як в пунктах пропуску, так і у внутрішній митниці при оформленні товарів для вільного використання. Відтак, митники окрім супровідних документів на транспортний засіб одночасно перевірятимуть й ті, що підконтрольні суміжним службам. Якщо питань не виникає, вантаж відправиться на внутрішню митницю. Там у лабораторії, за необхідності, буде проведено більш детальний контроль [42, с. 30].

Загалом, митниці можуть при наданні їм компетентними службами в прямій формі повноважень проводити від їх імені всі або деякі види контролю, відповідальність за проведення яких несуть ці служби. У такому випадку ці служби повинні забезпечити, щоб митницям були передані всі необхідні засоби [51]. Кількість інстанцій попередньої документальної перевірки скорочено до мінімуму. Їхні функції на кордоні делеговані Державній митній службі. Така практика вже застосовується в країнах ЄС та Росії. Більше того, для низки товарів уряд взагалі скасував деякі види контролю.

Наступним етапом в роботі щодо спрощення контрольних заходів на митному кордоні стало прийняття низки правових актів по запровадженню попереднього документального контролю як функції митних органів. Так, 3 лютого 2011 року Президентом України був підписаний закон України № 2973 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через кордон України” [29].

Попередній контроль здійснюється митними органами шляхом перевірки отриманих документів, сертифікатів, дозволів, висновків, підписів уповноважених осіб з використанням Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби України. При цьому, здійснення попереднього контролю повинне бути припинене у таких випадках (див.рис. 3.1).

У разі припинення здійснення попереднього документального контролю посадова особа митного органу негайно вживає заходів для залучення

посадової особи контролюючого органу, яка для здійснення відповідного виду державного контролю товару прибуває в пункт пропуску через державний кордон України.

Рис. 3.1. Випадки припинення здійснення попереднього документального контролю

*Примітка. Власна розробка автора

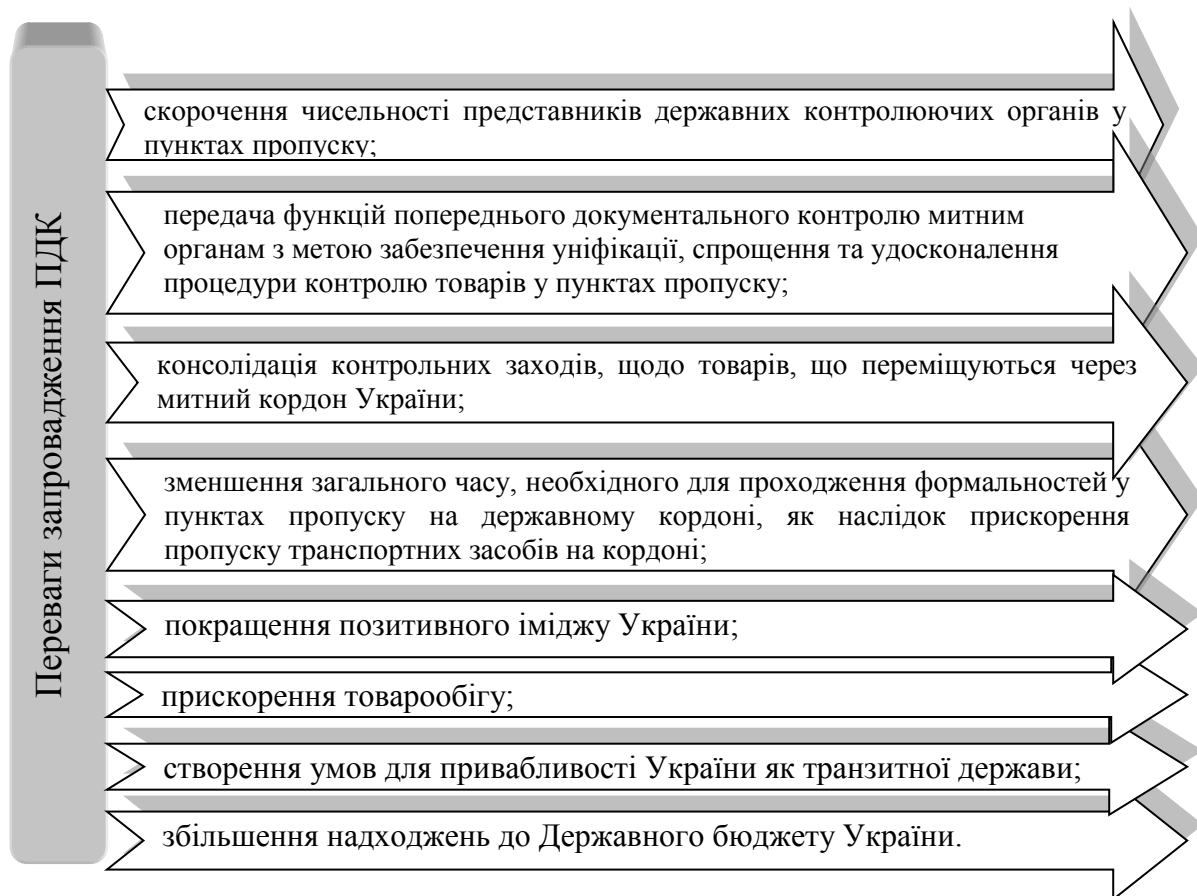
Однак, не визначається процедура звернення до посадової особи контролюючого органу (телефоном, факсом, листом) у випадку припинення здійснення попереднього документального контролю, не визначається місце знаходження суб'єкта переміщення з товарами та транспортним засобом до моменту приїзду посадової особи контролюючого органу.

Результатом попереднього документального контролю є проставлення посадовою особою митного органу відміток в товаророзпорядчих документах на товар і внесення інформації в ЄАІС Держмитслужби. Від 14.10.2011, тобто дати першого офіційного опублікування Положення КМУ № 1030 „Деякі питання здійснення попереднього документального контролю в пунктах

пропуску через державний кордон України” [89] урегульовано процедуру такого виду контролю. Разом з тим відповідним нормативно-правовим актом став Закон України № 2973-VI від 03.02.2011 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через митний кордон України” [29].

Запровадження попереднього документального контролю, безумовно, є позитивним кроком вперед у проходженні митних формальностей та контрольних процедур на державному кордоні. На нашу думку, слід визначити переваги запровадження попереднього документального контролю як функції митних органів (рис. 3.2):

Рис. 3.2. Запровадження попереднього документального контролю*

*Примітка. Власна розробка автора

Слід визнати, що поки рано говорити про істотні переваги попереднього документального контролю. Адже залишаються до кінця не вирішеними такі питання: відсутність деталізації в переліку ПКМУ № 1031 окремих товарних

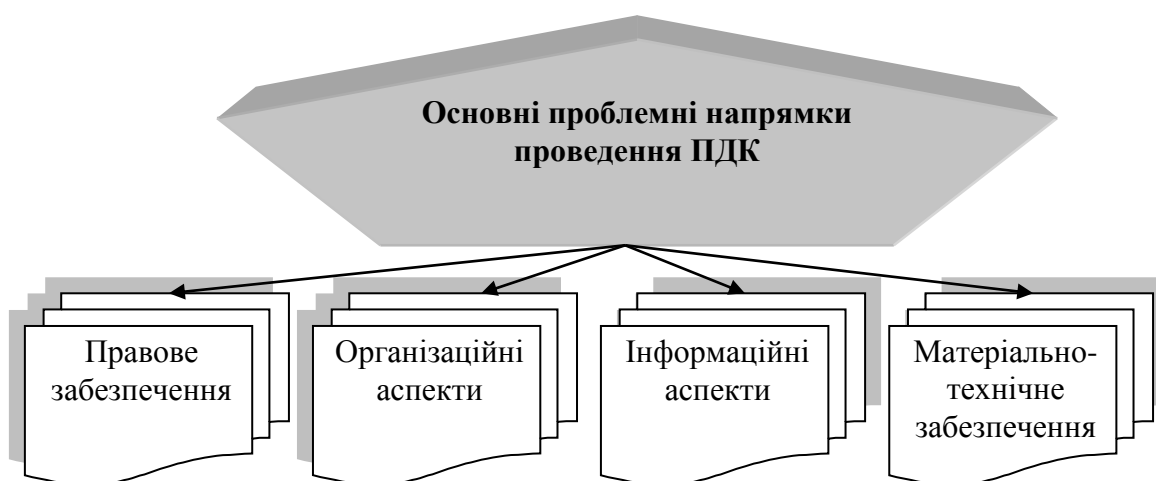
кодів (можливість як рослинного, так і тваринного походження товару, наприклад), неможливість для декларанта оперативно одержати від отримувача вантажу завірену копію дозвільного документа, нічим не виправданого дублювання процедури екологічного контролю на кордоні й митниці призначення, необґрунтоване вимагання посадовими особами митної служби оригіналу митної декларації відправника вантажу або оригіналу міжнародного санітарного сертифіката тощо.

Більше того, труднощі проведення контрольних митних процедур, які потребують залучення спеціальних фахових заходів з оцінки ризику щодо перетину державного кордону України, набувають, на думку окремих експертів, ознак загрози національній безпеці держави [14]. Як варіант виходу із ситуації, коли за браком спеціальних знань з переважно формальних причин доводиться припиняти попередній документальний контроль та залучати до здійснення контролю спеціаліста, який володіє відповідною кваліфікацією та знаннями, але перебування якого в пункті пропуску визнано недоцільним, пропонується уточнити визначення поняття „попередній документальний контроль”.

Щодо попереднього документального контролю, то він не може бути віднесений до складу митного, оскільки у ч. 1 ст. 319 МК прямо зазначено, що при переміщенні через митний кордон, товари, крім митного контролю, можуть здійснюють державний санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, фітосанітарний, екологічний контроль та контроль за переміщенням культурних цінностей, постійно перебувати в пунктах пропуску через державний кордон України. Вважається, що митні органи мають у такому випадку визначати види контролю за переміщенням на територію України вантажів (товарів) та координувати діяльність зазначених вище органів [51].

Однак, разом із позитивними моментами існують і проблеми запровадження попереднього документального контролю, як функції митних органів (див. рис. 3.3):

– Необхідним є визначення проблемних аспектів проведення попереднього документального контролю митними органами та внесення відповідних змін до законодавства, розробка технологічних схем здійснення митного контролю та митного оформлення з урахуванням здійснення митними органами функцій попереднього документального контролю. Основним питанням правового забезпечення залишається приведення у відповідність до прийнятих нормативних актів з питань попереднього документального контролю масиву нормативного матеріалу Державної митної служби України та контролюючих органів.

Рис. 3.3. Проблемні аспекти запровадження попереднього документального контролю*

*Примітка. Власна розробка автора

– Необхідним є проведення професійного навчання, семінарів, круглих столів для працівників оперативних підрозділів митних органів з метою удосконалення механізмів здійснення попереднього документального контролю. Одночасно, необхідним є визначення планів заходів з питань покращення взаємодії та координації контролюючих органів на митному кордоні, особливо у перехідний період. Також, важливо проведення навчання працівників митниці відносно вимог Європейського співтовариства, які пред'являються до проведення державного контролю та нагляду за безпечністю харчових продуктів, в тому числі при проходженні вантажів через кордон.

– Необхідним є створення електронних баз контролюючих органів, а також правових, організаційних, матеріально-технічних, інформаційних передумов для обміну інформацією між органами контролю на державному кордоні. Важливим є продовження роботи, як на рівні Державної митної служби України, так і на рівні Верховної ради України, Кабінету міністрів України щодо створення умов для роботи Електронного Уряду та запровадження електронного документообігу в країні [13, с. 425].

Важливим, у зв'язку із запровадженням попереднього документального контролю, є проведення Державною митною службою України та контролюючими органами інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян з питань запровадження попереднього документального контролю. Розміщення на веб сайтах Державної митної служби України та контролюючих органів порядку здійснення попереднього документального контролю митними органами та розміщення інформаційних стендів у пунктах пропуску на державному кордоні.

– Доцільно створити належну інфраструктуру пунктів пропуску, привести рівень оснащення у відповідність до вимог Європейського співтовариства. Важливо забезпечити митні органи сучасною комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням, доступом до Інтернету, засобами зв'язку, підвищити матеріальне та соціальне забезпечення працівників митних органів.

Саме тому вирішення багатьох завдань митних органів, в тому числі і завдання попереднього документального контролю, залежить від матеріально-технічного забезпечення митних органів України. Так, необхідно провести інвентаризацію та оцінку матеріально-технічного забезпечення митних органів, особливо пунктів пропуску на державному кордоні.

На сьогодні здійснення попереднього контролю фактично буде сконцентровано у внутрішніх митницях. Тобто суб'єкти будуть значно менше відчувати систему державного контролю при переміщенні товарів, по яких не виникає сумнівів. Якщо товар супроводжується всіма необхідними документами, передбаченими законодавством і міжнародними угодами, якщо

товари поставляються в спеціальній упаковці, з держав, де не зафіксовані випадки захворювань, що стосується епізоотичної ситуації, у цьому разі товари будуть максимально швидко проходити кордон. І після прибуття їх до митниць призначення, саме там разом з митним контролем та митним оформленням буде здійснюватись весь обсяг розширеного контролю (ветеринарного, санітарного, фітосанітарного, лабораторні дослідження зі всіма необхідними елементами здійснення державного контролю), для того щоб до України ввозились товари, які відповідають показникам якості та безпеки [47, с. 21].

Окрему увагу слід звернути на те, що на пропускних пунктах в Україні немає жодної лабораторії, так що всі перевірки митними службами були суто документальними, вони перевіряли все тільки за папірцями. Тепер же, на кордоні один митник, замість всіх інших фахівців, буде перевіряти відразу всі документи, які гарантують, що вантаж виїхав з країни, де немає ніяких епідемій. Таким чином, Україна переходить на систему забезпечення розмитнення, яка існує в Євросоюзі і в усьому цивілізованому світі, за принципом „одна перевірка один раз” [52].

Відзначимо також, що досвід практичного застосування попереднього документального контролю показав, що суб'єкти ЗЕД зацікавлені в тому, щоб перетин митного кордону вантажів здійснювався без затримок. Тому, з метою прискорення вантажопотоку, для проходження митного контролю в формі попереднього документального контролю у пункти пропуску, через які здійснюються переміщення вантажів, завчасно надаються завірені копії дозвільних документів. Ступінь державного контролю таким чином не знижується. Державні види контролю в повному обсязі, професійно здійснюватимуться фахівцями у сфері ветеринарної медицини та карантину рослин у митницях призначення.

Завдяки впровадженню попереднього документального контролю час знаходження в пункті пропуску одного транспортного засобу з товарами в середньому зменшився на 25%. Митники по документах здійснюють контроль товарів, який донедавна проводився цілою низкою органів: санітарами,

ветеринарами, фітосанітарами, екологами та іншими. Ці бюрократичні перепони заважали швидкому проходженню контрольних процедур. Відтепер дані органи здійснюють інші види державного контролю всередині країни. Наразі понад 80% видів державного контролю в Україні здійснюється митниками у формі ПДК [42, с. 25].

Як бачимо, застосування попереднього документального контролю як нової організаційної форми проведення державних видів контролю дасть можливість:

- усунути надмірну кількість незалежних у своїх діях контролюючих органів в пунктах пропуску через державний кордон України;
- зменшити час загального процесу контролю, оформлення та пропуску вантажів у пунктах пропуску;
- скоротити черги транспортних засобів перед пунктами пропуску;
- спростити та мінімізувати процедури при проведенні усіх видів контролю;
- створити позитивний психологічний фактор для перевізників, експедиторів;
- прискорити товарообіг, що позитивно вплине на динаміку надходжень митних платежів до держбюджету;
- покращити імідж України як транзитної держави, надійного та стабільного торговельного партнера для країн Європейського Союзу, СНД;
- створити комфортні умови для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що в свою чергу дасть можливість реалізувати напрямки, окреслені керівництвом держави стосовно інтеграції України до світової спільноти.

Отже, аналіз чинного Митного кодексу та низки підзаконних актів дозволяє визначити попередній документальний контроль як окремий вид державного контролю, що здійснюється митними органами одночасно з митним контролем під час переміщення товарів через митний кордон, і має на меті по-перше, забезпечити безпеку життєдіяльності населення України та відвернути загрози екологічного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного та фітосанітарного характеру, а по-друге, спростити і оптимізувати порядок переміщення товарів через митний кордон України. Запровадження світових

стандартів з питань організації контролю товарів і транспортних заходів, що переміщуються через митний кордон є важливим етапом подальшої адаптації митного законодавства до міжнародних стандартів, зменшення часу проведення контрольних процедур та збереження ресурсів державних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Реалізація покладених на митні органи повноважень по здійсненню попереднього документального контролю має важливе значення для виконання завдань, що покладені на митні органи, сприятиме розвитку зовнішньоекономічної діяльності, спрощенню контрольних процедур на кордоні, прискоренню товарообігу та привабливості України як транзитної держави.

3.2. Вантажні митні комплекси як складовий елемент прискореного проходження митного контролю та митного оформлення товарів

Економічний розвиток країн в сукупності з інтеграційними процесами у Європейських країнах обумовлюють інтенсифікацію міжнародних зв'язків та зростання обсягів торгівлі, і, як наслідок, – зростання обсягів вантажопотоків, розвиток транспортних коридорів, спроби прокласти нові транспортні шляхи, створення технологій переробки вантажів, їх контейнеризація, відмова від простого процесу переміщення на користь комплексного, що відповідає вибраним критеріям, своєчасно, у конкретне місце, декількома видами транспорту за одним товаросупровідним документом тощо. Зазначені фактори сприяють розвитку транспортної галузі й викликають необхідність розвитку транспортної інфраструктури, транспортних технологій, місць накопичення та переробки вантажів, зміни транспортного засобу, тари пакування тощо.

Ефективність та якість вантажних перевезень значно залежать від оптимізації процесів координації роботи різних видів транспорту,

раціонального розподілу між ними обсягів перевезень, своєчасного формування та прийняття необхідних управлінських рішень.

Створення нових транзитних вантажопотоків суттєво змінили організаційно-економічні, а також правові взаємовідносини між учасниками транспортного процесу, внаслідок чого виникають проблеми сумісності національної транспортної системи з міжнародною. Створення єдиної міжнародної транспортно-логістичної системи та географічне положення транспортного простору України вимагає окремого аналізу роботи транспортних вузлів, забезпечення координації та взаємодії всіх видів транспорту, результативності досягнень науково-технічного прогресу на транспорті [56, с. 359].

Україна, як молода держава, повинна розвиватися в даному напрямку, враховуючи вигідне географічне положення. Для транзитної держави питання транспорту, що пов'язані з міжнародними перевезеннями вантажів та створенням розгалуженої транспортної інфраструктури, яка відповідає міжнародним нормам, є вельми актуальним.

Слід зазначити, що наукова розробка проблем створення та функціонування вантажних митних комплексів як складового елементу розвитку та забезпечення економічної безпеки в розвинутих країнах активно проводиться починаючи з 80-х років ХХ ст. Адже для прискорення проходження митного контролю й оформлення активно упроваджуються вантажні митні комплекси. Світовий досвід переконливо доводить, що створення вантажних митних комплексів як на кордоні, так і усередині країни, дає можливість спростити й уніфікувати процедури оформлення товарів. Комплекси мають необхідну для поглибленого огляду вантажів інфраструктуру, відповідні технічні засоби (естакади, ваги, оглядові майданчики) для здійснення вантажно-розвантажувальних робіт, транспортні засоби, складські приміщення для збереження товарів, не пропущених через митний кордон України чи затриманих митницею.

Дослідження показали, що міжнародна торгівля є важливим чинником економічного процвітання. Державні органи, зокрема, митні адміністрації, які контролюють і скеровують міжнародний рух товарів, мають виключні можливості для посилення безпеки міжнародного торговельного ланцюга постачання та сприяння соціально-економічному розвитку своїх держав шляхом збільшення надходжень до бюджетів і спрощення процедур міжнародної торгівлі. Доставка вантажів на основі широкого застосування термінальних технологій є одним із основних засобів забезпечення ефективності та якості їх переміщення у міжнародному сполученні [57, с.41].

На даний час в Україні хоч і незначними темпами, але все ж розвивається транспортна галузь. Будуються нові автомагістралі та залізничні лінії, відновлюється парк транспортних засобів, формується мережа сервісного та технічного обслуговування, складського господарства.

Оскільки окремо взяте складське господарство, як складова потужного складського комплексу, є сполучною ланкою між власником товарів, перевізником та виробничими підрозділами підприємств-виробників, торговими посередниками та споживачами товарної продукції. Його діяльність впливає на безперебійну та ефективну роботу основного виробництва та інфраструктури послуг, на ритмічний випуск й розподіл товарів, а отже, і на економічно стабільний добробут, як окремого виробника товару, так і країни-виробника в цілому. Об'єктивна необхідність у спеціально обладнаних місцях для утримання запасів існує на всіх стадіях руху матеріального товаропотоку. Складське господарство сприяє збереженню якості продукції, матеріалів та сировини, підвищенню ритмічності та організованості виробництва, поліпшенню використання територій підприємства, ефективній організації збутової діяльності, зниженню простоїв транспортних засобів і, як наслідок, зниженню транспортних витрат. Одним із видів складських комплексів є вантажні митні комплекси, які останнім часом активно розвиваються на території України, оскільки прискорюють здійснення митних процедур [56, с. 360].

Положення Митного кодексу України визначають вантажний митний комплекс як ділянку території з комплексом будівель, споруд, інженерно-технічних засобів та комунікацій, необхідних для здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України [51].

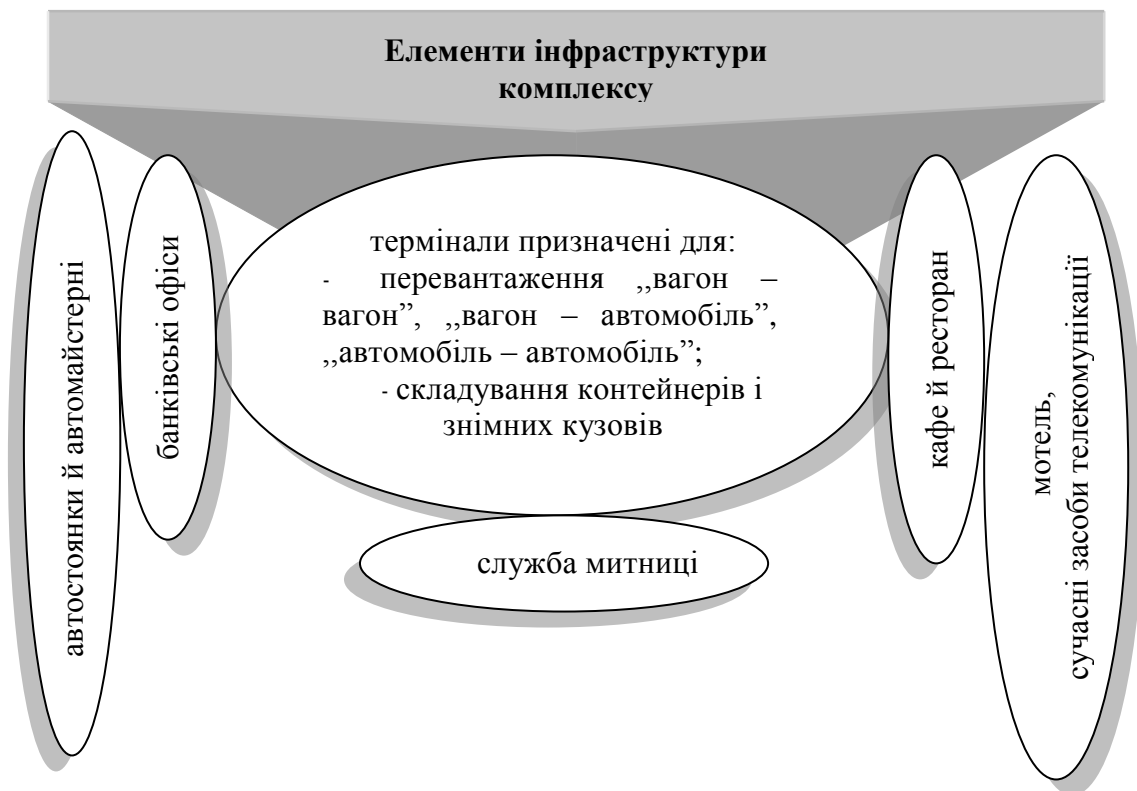
Разом з тим, функціонування вантажного митного комплексу є підприємницькою діяльністю, яка полягає в створенні сприятливих умов для прискорення товаропотоку через митний кордон України, підґрунтям чого є відповідні технічні та технологічні умови, на підставі яких проектується, будується та оснащується вантажний митний комплекс. Його власник виступає своєрідним посередником між митним органом (представником держави) та учасниками зовнішньоекономічних операцій.

В межах вантажного митного комплексу утворюється зона митного контролю. Разом з цим, на митні органи покладені завдання вдосконалення форм і методів здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; створення сприятливих умов для прискорення товаропотоку через митний кордон України. Подібні до вантажних митних комплексів, логістичні комплекси у європейських країнах існують відносно давно, і з кожним роком, завдяки високій комерційній ефективності, їх стає дедалі більше.

Досвід створення й експлуатації системи вантажних митних комплексів країнами Європи вказує на такі позитивні фактори: транспортні витрати скорочуються на 7-20%, витрати на навантажувально-розвантажувальні роботи та зберігання матеріальних ресурсів і готової продукції зменшуються на 15-30%, загальні логістичні витрати скорочуються на 12-25%, прискорюється оборотність матеріальних ресурсів на 20-40%, і знижуються запаси матеріальних ресурсів і готової продукції на 50-100% [6, с. 15].

Однак, необхідно зауважити, що вантажних митних комплексів у країнах Євросоюзу не так вже багато. Але кожний з них може одночасно обробляти тисячі тонн найрізноманітнішого вантажу. Наприклад, площа

Бременського розподільного центру становить 2 млн. м кв., а працюючий тут персонал, у кількості 2500 осіб, щодоби обробляє понад 2000 трейлерів й стільки ж вагонів (структура оброблюваних вантажів розподіляється наступним чином: 60-65% становлять вантажні автомобілі, 20-25% – контейнери й 15% – вагони) [15]. На території митного комплексу можуть розміщуватися такі елементи інфраструктури:

Рис. 3.4. Вантажний митний комплекс включає такі елементи інфраструктури*

*Примітка. Власна розробка автора

Практично це все, що необхідно для безперебійної роботи великого вантажоперевалочного центру (рис. 3.4).

Слід зазначити, що особливостями створення логістичних центрів в Німеччині є сильна та дієва підтримка з боку держави: участь державної влади ґрунтується на федеральних законах і законах федеральних земель, федеральний бюджет бере участь у фінансуванні інвестицій через Deutsche Bahn AG (Німецькі залізниці), широко практикується виділення дотацій

бюджетам федеральних земель, практикуються цільові дотації і кредитування конкретних інвестиційних проектів. Фінансова підтримка створення логістичних центрів надається як з бюджетів федеральних земель, так і з місцевих бюджетів.

Таку схему вдалося розробити органам місцевої влади федеральної землі в Німеччині, і сюди, з наростаючою інтенсивністю пішли вантажопотоки спочатку з усієї федеральної землі, потім – з усієї Німеччини, а потім – з Європи. В тому, що сьогодні цей вантажний митний комплекс входить у десятку найбільших на континенті, велика заслуга віртуозного „диригування” логістичними схемами, кожна з яких приносить вантажовласникові відчутну економію [15].

Аналогічні комплекси існують і в Марселі, Барселоні, Неаполі, на великих перевалочних базах Болонії, Страсбурга, Мадриду, Парижу.

Висока продуктивність перевалочних баз у Європі стала можливою тому, що вимоги до терміналів (їх ще називають автопортами або інтерпортами – з обліком інтермодальних перевезень) стають дуже жорсткі, зокрема [6, с. 16]:

- 1) часовий розрив між крайнім строком прийняття вантажів і відправленням вагонів, а також між прибуттям і готовністю вагонів до вивантаження, не повинен перевищувати однієї години;
- 2) час простою автотранспортних засобів, що забезпечують завезення й вивіз вантажних одиниць на термінал, – не більш 20 хвилин;
- 3) усі термінали розташовані таким чином, щоб до них був швидкий і легкий доступ по автодорогах, і забезпечувався гарний зв'язок з магістральними залізничними лініями.

З наведеного вище, можемо зазначити, що в країнах Євросоюзу, зокрема, Німеччині, Угорщині та Франції робота вантажних митних комплексів організована на високому рівні. Крім того, вони надають цілий комплекс митних послуг якісних та дешевих. Таке поєднання якості й вартості послуг, досягається за рахунок того, що у Європейських країнах

питання щодо відкриття вантажних митних комплексів вирішується шляхом пайової участі всіх партнерів проекту.

Як видно, приблизно такої ж логіки намагались дотримуватися й в Україні, коли приватні фірми разом з органами місцевої влади вирішили будувати в країні мережу сучасних вантажних митних комплексів. Однак, через неповне розуміння представниками вищих ешелонів влади стратегічної ролі таких споруджень, їх вартості й реальних строків віддачі далеко не завжди вдається втілити задумане. Це, безумовно, завдає шкоди економіці й престижу України як транзитної країни. Яскравий приклад цього – інтерпорт „Ковель”. Тому на даному етапі розвитку цими центрами управляють приватні спеціалізовані компанії, які мають високі професійні навички, але не завжди можуть забезпечити належний рівень комунікації з представниками місцевої влади.

Для побудови на території України вантажних митних комплексів європейського зразка (євротерміналів) необхідно ефективно співпрацювати з Європейським Союзом. Перевагою таких терміналів є те, що на їхній території знаходяться служби різних видів контролю (екологічний, епідеміологічний, радіологічний та інші), представники Торгово-промислової палати, міні-лабораторії сучасним обладнанням, що дає можливість якісніше проводити митний контроль та оформлення, скоротити тривалість митних процедур, зменшити черги в пунктах пропуску через митний кордон України [56, с. 361].

Із цією метою, завдяки технічній допомозі ЄС було побудовано автоконтейнерний термінал – спеціалізований вантажний комплекс (СВК) на державному підприємстві „Іллічівський морський торгівельний порт”, який одержав статус зони митного контролю контейнерів, оскільки сьогодні Іллічівський порт займає лідируючі позиції серед українських портів з перевалки контейнерів і є універсальним логістичним комплексом, який надає повний спектр послуг при проходженні вантажів у контейнерах, а саме:

- перевалка і зберігання контейнерів;

- операції по стафіруванню контейнерів;
- розміщення вантажів на складах, що мають статус постійно діючої зони митного контролю;
- технічне забезпечення проведення митного огляду вантажів;
- організація цілодобового випуску контейнерів з порту;
- диспетчеризація руху автоконтейнеровозів на території порту і на під'їздах до нього;
- інформаційний обмін між усіма учасниками транспортного процесу і контролюючими органами.

Сумарна переробна спроможність порту з перевантаження контейнерів становить – 1,15 млн. TEU на рік. Складські площі дозволяють одноразово розмістити до 26 тис. контейнерів (TEU), у тому числі: 18 тис. TEU завантажених та 8 тис. TEU порожніх. Ємність складського майданчика для зберігання вантажів у рефрижераторних контейнерах становить 606 контейнерів (TEU) [56, с. 362].

Слід зазначити, що на початку 2010 року Кабінет Міністрів посилив вимоги, яким повинен відповідати вантажний митний комплекс, та зобов'язав Держмитслужбу привести інфраструктуру та порядок роботи вантажних митних комплексів у відповідність до цих вимог.

Кабінет Міністрів України визначив нові вимоги до функціонування вантажних митних комплексів, автопортів і автотерміналів. Усі вимоги згруповані в 4 блоки: організаційні, технічні, технологічні й вимоги до надання послуг.

Згідно з організаційними вимогами, власник вантажного митного комплексу, автопорту, автотерміналу на момент його відкриття й під час усього функціонування надає на безкоштовній основі приміщення для роботи митників і інших контролюючих органів за принципом „єдиного офісу”, а також приміщення для митного складу; забезпечує розміщення підприємств, що здійснюють декларування товарів і транспортних засобів (митних брокерів), і інших підприємств, які забезпечують функціонування вантажного

митного комплексу, автопортів, автотерміналів. Також покладає обов'язок забезпечувати функціонування складів тимчасового зберігання відкритого типу й митного ліцензійного складу відкритого типу [99].

Згідно технічним вимогам власник вантажного митного комплексу, автопорту або автотерміналу повинен забезпечувати:

- наявність і функціонування системи електронного обліку пропусків для транспортних засобів, переміщуваних по території вантажного митного комплексу (автопорту, автотерміналу), і безперешкодний доступ до цієї системи посадових осіб митного органу;
- наявність і функціонування контрольної-пропускної системи на в'їзді й виїзді із митного комплексу, автопорту, автотерміналу, в яку входять шлагбауми, засоби автоматичного зчитування реєстраційних номерних знаків транспортних засобів і електронні ваги з функцією автоматичного внесення інформації про реєстраційний номер транспортного засобу та його загальна вага в систему електронного обліку;
- наявність і функціонування системи відео спостереження за всією територією вантажного митного комплексу, автопорту, автотерміналу, в'їздом і виїздом з нього, фіксування такого відображення для ведення архіву;
- наявність каналів і засобів зв'язку для роботи посадових осіб митного органу й інших контролюючих органів держави [92].

Згідно з технологічними вимогами, власник вантажного митного комплексу, автопорту, автотерміналу забезпечує необхідні умови для здійснення всіх форм контролю й митного оформлення.

Позитивним для суб'єктів господарювання, відповідно до вимог до надання послуг, повинен бути забезпечений безкоштовний виїзд і в'їзд з/на територію ВМК, автопорту, автотерміналу транспортних засобів з товарами, які перебувають під митним контролем, а також безкоштовне їхнє перебування протягом трьох годин на зазначеній території.

Підвищення вимог до роботи вантажних митних комплексів, автопортів й автотерміналів сприяє зростанню якості наданих послуг, у тому числі це

стосується надання транспортно-експедиційних послуг для перевезення експортно-імпортних вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим і повітряним транспортом; організації їх супроводу, охорони й страхування.

Таким чином, регулювання діяльності вантажних митних комплексів, автопортів та автотерміналів потребує забезпечення поступового переходу від регулювання цих відносин за допомогою відомчих актів до законодавчого регулювання, що, в свою чергу, сприятиме стабільності нормативно-правової бази, усуненню розбіжностей та прогалин у правовому полі, створенню умов для розвитку конкуренції у цій сфері.

Таким чином, інтеграція України в Європейську транспортну систему вимагає здійснення низки заходів, спрямованих на удосконалення транспортно-митної інфраструктури, розвиток системи страхування вантажів та їх інформаційного супроводу, впровадження сучасних технологій організації пунктів пропуску на державному кордоні. Належне правове регулювання та організація роботи вантажних митних комплексів, автопортів, автотерміналів, в тому числі державного, буде сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, розбудові митної інфраструктури, забезпеченню прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, поповнить Державний бюджет України, але за умов створення прозорого та конкурентного середовища на ринку митних послуг.

Слід також зазначити, що підвищення ефективності та якості організації міжнародних вантажних автомобільних перевезень можливе за рахунок застосування перспективних технологій, одною з яких є використання термінальних систем доставки вантажів зі змінними вантажними модулями.

Отже, ефективне функціонування вантажних митних комплексів безумовно, додасть потужнішого струменю в активізації подальшого розвитку промисловості й поліпшенню роботи підприємств різних регіонів України, що відповідним чином буде позитивно впливати на ступінь економічної безпеки держави.

3.3. Напрями вдосконалення механізму організації та проведення митного контролю та митного оформлення товарів в Україні

Варто зазначити, що на сьогодні одним з пріоритетних напрямів вдосконалення митного контролю визначено спрощення митних процедур та скорочення часу митного оформлення в цілях формування сприятливих умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності по збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами (додаток Ж).

Адже митний контроль після випуску повинен стати механізмом ефективного захисту економічних інтересів України без створення додаткових адміністративних бар'єрів. Сьогодні акцент переноситься з етапу митного оформлення на етап митного контролю після випуску товарів.

Зокрема, пріоритетним напрямком є спрощення митних процедур, скорочення часу на митне оформлення. При цьому, контроль є не самоціллю, а один з елементів механізму ефективного захисту комерційних інтересів держави. Сьогодні митні органи прагнуть створити митний контроль, адекватним і достатнім одночасно. Усе робиться з урахуванням рекомендацій Європейської економічної комісії із спрощення процедур міжнародної торгівлі. Прагнення до розвитку торгівлі і вимоги контролю не повинні протистояти один одному [47, с. 27].

В умовах глобалізації світових політичних та економічних процесів держава прагне регулювати зовнішньоторговельну діяльність через створення сприятливих економічних умов для здійснення тих зовнішньоторговельних операцій, які сприяють підвищенню ефективності української економіки, реалізації конкретних завдань соціально-економічного розвитку (див. рис. 3.5).

Використання вказаних інструментів неможливо без одночасного виконання вимог прискорення митного процесу, зниження тимчасового проміжку оформлення. Незважаючи на коло завдань, яке ставиться державою перед митними органами, основним з них залишається перевірка системи

звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати податків та зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні товарів через митний кордон України[51].

Рис. 3.5. Інструменти підвищення зовнішньоекономічних операцій

Окрім цього, першочерговим завданням організації митного контролю є розгортання мережі митниць та їхніх структурних підрозділів, наближених до учасників зовнішньоекономічних зв'язків, місць найінтенсивнішої зовнішньоекономічної діяльності, з метою скорочення часу переміщення через митний кордон товарів і перетину його фізичними особами.

Вдосконалення механізмів митного контролю після випуску товарів у вільний обіг є основною стратегією нормативно-правового регулювання та формування правових передумов, що включає в себе, по-перше, взаємодію між підрозділами митного оформлення та контрольно-перевірочної роботи митниці, а, по-друге, більш тіснішу взаємодію підрозділів митниці з функціональними підрозділами інших органів (правоохоронних, дозвільних, державних, органів нагляду). Також, національна система митного контролю після випуску товарів для забезпечення ефективного функціонування в умовах реалій сьогодення

дня повинна взаємодіяти як з суміжними державними органами, так і з аналогічними системами інших держав.

Враховуючи актуальність і важливість удосконалення форм контролю у зовнішньоекономічній діяльності, його необхідно переводити у площину інформаційно-аналітичних досліджень та підтримувати становлення й подальший розвиток такої форми митного контролю, як митний аудит. Одним з найважливіших контрольних складових у діяльності митних органів повинен стати аналіз ризиків та управління на його основі.

Однією з ключових умов ефективного здійснення митного контролю є незалежність і відсторонення митних органів від політики та груп, які представляють економічні інтереси певного кола осіб. Саме ця умова є запорукою прозорого та ефективного здійснення митного контролю. З огляду на це, одним з головних завдань влади держави є забезпечення митним органам такої незалежності. Можна стверджувати, що митний контроль є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України. Відзначимо і його вагомість для забезпечення економічної безпеки держави, бо саме на цьому етапі здійснення митної справи відбувається не тільки перевірка всіх вантажних документів, а й фактичне встановлення кількісних та якісних показників товарів, які переміщують через митний кордон України [35, с. 5].

Митний аудит – це дійова форма митного контролю, оскільки вона дозволяє застосовувати різні аналітичні процедури, поєднувати різні форми митного контролю, які дають можливість більш ефективно виконувати поставлені перед митними органами завдання. Такий контроль додає цілісності діям митних органів та покращує дисципліну по дотриманню податкового та митного законодавства учасниками ЗЕД, а з іншого боку дозволяє скоротити час та обсяги митних процедур. Основними цілями контрольної діяльності митних органів в практичному значенні є виявлення порушень законодавства з питань митної справи суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, донарахування сум митних платежів в повній мірі, накладення фінансових санкцій, сплата до бюджету сум донарахованих митних платежів,

штрафу та пені, та, в результаті, вплив на виявлених під час перевірок правопорушників та попередження вчинення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності відповідних порушень законодавства в майбутньому [100, с.82].

Одним із напрямків вдосконалення механізму організації митного контролю є розробка і запровадження в дію технологічних схем митного контролю. Технологічна схема – це встановлена обов'язкова для виконання послідовність операцій митного контролю та митного оформлення, а також дій посадових осіб підрозділів митного органу під час здійснення цих операцій (додаток Ж).

Технологічні схеми митного контролю можуть бути типовими або детальними. Типові технологічні схеми визначають загальну мінімально-обов'язкову послідовність операцій та дій посадових осіб на окремому напрямку митного контролю. Вони розробляються й запроваджуються центральним апаратом Державної митної служби України. Детальні технологічні схеми розробляються регіональними митницями і митницями на підставі типових технологічних схем з урахуванням особливостей характеру і способів переміщення товарів, місцезнаходження й розташування структурних підрозділів, інфраструктури тощо і регламентують діяльність як одного окремо взятого структурного підрозділу, так і декількох структурних підрозділів митного органу в комплексі, а також взаємодію структурних підрозділів митного органу з підрозділами інших органів (служб), причетних до здійснення контролю осіб, товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. За допомогою технологічних схем, погоджених з відповідними службами, врегульовуються питання взаємодії під час здійснення митного контролю та митного оформлення.

Технологічна схема може регламентувати діяльність як одного, так і кількох підрозділів митного органу, а також взаємодію підрозділів митного органу з підрозділами інших контролюючих органів (служб): ветеринарної, санітарної, фітосанітарної екологічної, підрозділами прикордонних військ України та ін. [44, с. 112].

Типові технологічні схеми пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників затверджує Кабінет Міністрів України. Детальні технологічні схеми затверджують керівники митних органів. З метою врегулювання окремих напрямків митного контролю на регіональному рівні регіональні митниці можуть розробляти й запроваджувати типові технологічні схеми митного контролю для регіону. Такі схеми затверджують начальники регіональних митниць.

Залежно від наявності перевізника, відправника, одержувача, а також договору про перевезення товари переміщуються у: вантажних відправленнях; супроводжуваному багажі; несупроводжуваному багажі; ручній поклажі; міжнародних поштових відправленнях.

Типова схема організації митного контролю відображає систему взаємодії служб митних органів, інших підприємств й організацій, що мають відношення до переміщення через митний кордон товарів, транспортних засобів і осіб.

Основні напрями вдосконалення типової і принципової схеми організації митного контролю на сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних відносин України полягають у: вдосконаленні організації механізму митного контролю; скороченні термінів і підвищенні якості огляду товарів і транспортних засобів; скороченні термінів сплати митних платежів; вдосконаленні документального оформлення митних процедур; попередженні заподіяння збитку економіці і загрози загальної безпеки країни; зменшенні витрат на здійснення контролю за допомогою розробки гнучких технологій залежно від категорій товарів і осіб, що їх переміщують; забезпеченні доставки товарів у повному обсязі до місць митного оформлення; поліпшенні взаємодії з транспортними організаціями за допомогою розробки і впровадження спільних технологій, що забезпечують здійснення ефективного митного контролю та оформлення товарів з урахуванням необхідності забезпечення безперервності перевізного процесу і необхідності скорочення простою транспортних засобів; розробці і впровадженні заходів для вдосконалення основних напрямів

взаємодії митної служби з іншими правоохоронними органами; вдосконаленні контролю на напрямках незаконного переміщення товарів і транспортних засобів.

Здійснення заходів удосконалення структури та системи управління митної служби, впровадження публічного характеру реалізації митної політики та підвищення іміджу митної служби буде проведено на основі її реформування для досягнення [100, с. 137]:

1. Максимального розширення повноважень митних органів на середньому рівні управління в територіально-адміністративних одиницях держави.

2. Зменшення ступеневості структури й побудови її за принципом територіально-адміністративного поділу держави, що призведе до покращання взаємодії митних органів з органами місцевої влади та правоохоронними органами.

3. Доступності і відкритості в своїй роботі, наближення до органів державного управління, суб'єктів ЗЕД та громадян.

На митниці і митні пости припадає основний обсяг роботи зі здійснення митного контролю та оформлення. Тому вирішення питань, пов'язаних з визначенням оптимальної структури митниці (митного посту), що враховує цілі, принципи, основні напрями, порядок організації взаємодії всередині цих структур і між митними органами в цілому, – інше принципово важливе завдання організації митного контролю.

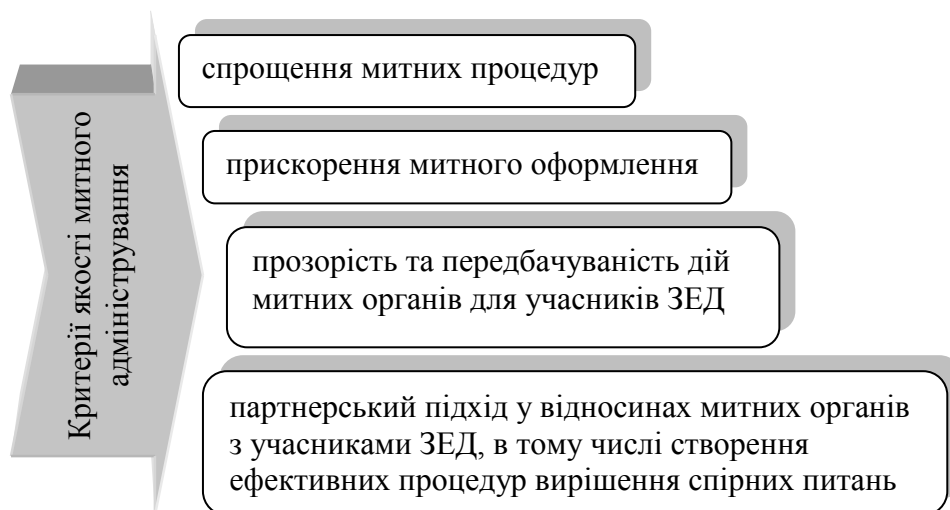
Ще одним напрямом організації митного контролю є включення в цей процес учасників зовнішньоекономічної діяльності, підприємств транспорту і зв'язку, інших правоохоронних органів, органів виконавчої влади суб'єктів країни. Особлива роль тут належить митним брокерам, митним перевізникам, власникам складів тимчасового зберігання і митних складів, чия особиста участь у здійсненні митних операцій покликана максимально полегшити і прискорити проведення митного контролю, а також значно скоротити витрати часу, сил і коштів. Розвиток та вдосконалення митної інфраструктури забезпечить:

1. Створення митних пунктів пропуску євростандарту.
2. Вдосконалення організації і технології здійснення митного контролю і митного оформлення.
3. Прискорення проведення митних процедур, переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.
4. Створення умов для розвитку зовнішньої торгівлі і зовнішньоторгового обігу.

З метою організації ефективнішого і раціональнішого митного оформлення залізничних вантажів Держмитслужба разом з Державною адміністрацією залізничного транспорту України працює над створенням залізничних вантажних митних комплексів. У Києві введена в дію експериментальна зона митного контролю залізничного транспорту, у якій можливий одночасний огляд 33 критих вагони. З початком роботи комплексу значно покращилися умови огляду вантажів, зменшився ризик пропуску на митну територію України не задекларованих товарів. Для відпрацювання механізмів спрощення митних процедур розпочато експеримент по митному оформленню імпортованих нафтопродуктів, що ввозяться залізничним транспортом. Вантажі, що підпадають під дію експерименту, пропускаються без оформлення попередньої акцизної декларації і, відповідно, без попередньої сплати платежів, на прикордонну залізничну станцію, де розміщуються на вантажному комплексі у виділеній зоні митного контролю [44, с. 114].

Перехід митних органів країни на роботу відповідно до світових стандартів митного адміністрування вимагає розробки нового механізму контролю зовнішньоекономічної діяльності. Очевидно, що на етапі визначення найбільш ефективних засобів і методів безпосередньої реалізації митними органами України завдань в області митної справи, таких як: удосконалення існуючої системи митного адміністрування, підвищення її якості в умовах розподілу товаропотоків і документообігу та перехід від тотального контролю товарів до контролю інформаційного, роль підрозділів контрольно-перевірочної роботи зростатиме.

У відповідності до стандартів Всесвітньої митної організації основними критеріями якості митного адміністрування на рис. 3.6 є:

Рис. 3.6. Основні критерії якості митного адміністрування

Все це має сприяти вдосконаленню правових засобів реалізації, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів громадян в процесі здійснення митних процедур, а, отже, і формуванню дійсно ефективного механізму їх забезпечення.

Поряд з принципами здійснення митних процедур важливе значення мають гарантії забезпечення ефективності процедур. До них потрібно віднести забезпечення права на оскарження рішень, дій і бездіяльності посадових осіб митних органів, відповідальність посадових осіб за неякісне здійснення своїх повноважень, контроль за діяльністю посадовців з боку уповноважених органів та посадових осіб, нагляд органів прокуратури з метою забезпечення законності, чітке закріплення в процедурно-процесуальних нормах прав і обов'язків учасників процедур. Крім того, існують фактори, які не належать до сфери процесу, але впливають на атмосферу розгляду конкретної справи. Низький рівень правової культури посадовців є причиною ухвалення ними незаконних, необґрунтованих рішень. Некоректне і брутальне ставлення посадовців до громадян підриває авторитет митних органів і призводить до порушення прав і свобод громадян.

Отже, перед Державною митною службою України широкі перспективи розвитку, і, хоча на цьому шляху є немало труднощів, митники докладають зусиль, аби подолати їх і зробити все можливе, щоб Українська митниця займала гідне місце серед митних служб найбільш розвинутих країн світу. Держмитслужба продовжує пошук нових ефективних методів роботи, спрямованих на захист економічних інтересів країни, боротьбу з контрабандою і митними правопорушеннями, й таких, що забезпечать гуманізацію, спрощення митних процедур. Лише в результаті вдосконалення організаційної структури митних органів та організації митного контролю та митного оформлення товарів на кожній ділянці здійснення цього процесу може бути забезпечена висока результативність функціонування митної системи в цілому. Саме тому одним з головних напрямів сучасної митної політики України є вдосконалення процедури митного контролю та митного оформлення товарів, яка полягає у впровадженні нових форм та методів здійснення митного контролю в країні.

Висновки до 3 розділу

На сьогодні важливим є визначення проблемних питань системи попереднього документального контролю на державному кордоні, надання пропозицій по удосконаленню правового забезпечення і організації контрольних заходів митними органами.

Досвід практичного застосування попереднього документального контролю показав, що суб'єкти ЗЕД зацікавлені в тому, щоб перетин митного кордону вантажів здійснювався без затримок. Тому, з метою прискорення вантажопотоку, для проходження митного контролю в формі попереднього документального контролю у пункти пропуску, через які здійснюються переміщення вантажів, завчасно надаються завірені копії дозвільних документів.

Створення нових транзитних вантажопотоків суттєво змінили організаційно-економічні, а також правові взаємовідносини між учасниками транспортного процесу, внаслідок чого виникають проблеми сумісності національної транспортної системи з міжнародною. Належне правове регулювання та організація роботи вантажних митних комплексів, автопортів, авто терміналів сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності, розбудові митної інфраструктури, забезпеченню прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, поповнить Державний бюджет України, але за умов створення прозорого та конкурентного середовища на ринку митних послуг.

Основні напрями вдосконалення типової і принципової схеми організації митного контролю на сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних відносин України полягають у: вдосконаленні організації механізму митного контролю; скороченні термінів і підвищенні якості огляду товарів і транспортних засобів; скороченні термінів сплати митних платежів; вдосконаленні документального оформлення митних процедур; попередженні заподіяння збитку економіці і загрози загальної безпеки країни; зменшенні витрат на здійснення контролю за допомогою розробки гнучких технологій залежно від категорій товарів і осіб, що їх переміщують; забезпеченні доставки товарів у повному обсязі до місць митного оформлення; поліпшенні взаємодії з транспортними організаціями за допомогою розробки і впровадження спільних технологій, що забезпечують здійснення ефективного митного контролю та оформлення товарів з урахуванням необхідності забезпечення безперервності перевізного процесу і необхідності скорочення простою транспортних засобів; розробці і впровадженні заходів для вдосконалення основних напрямів взаємодії митної служби з іншими правоохоронними органами; вдосконаленні контролю на напрямках незаконного переміщення товарів і транспортних засобів.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення процесу митного контролю та митного оформлення товарів і вирішення науково-практичного завдання вдосконалення його організаційно-правового забезпечення, що дає зробити такі висновки:

1. Митний контроль та митне оформлення товарів є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України. Відзначимо і їхню вагомість для забезпечення економічної безпеки держави, бо саме на цьому етапі здійснення митної справи відбувається не тільки перевірка всіх вантажних документів, а й фактичне встановлення кількісних та якісних показників товарів, які переміщують через митний кордон України. Саме тому одним з головних напрямів сучасної митної політики України повинно бути вдосконалення процедури митного контролю та митного оформлення товарів, яка полягатиме у впровадженні нових форм та методів здійснення митного контролю в країні.

2. Гармонізація митного законодавства до законів ЄС має створити правову базу для майбутнього членства України в Митному союзі Європи. Для вітчизняного митного законодавства це є найважливішим загальнонаціональним завданням у процесі здійснення правової реформи в Україні, успішне виконання якого можливе лише на засадах співпраці та взаємодії законодавчої й виконавчої гілок влади у підготовці й прийнятті нормативно-правових актів різного рівня.

3. Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право в будь-який час обрати будь-який митний режим або змінити його на інший, незалежно від характеру, кількості, країни походження або призначення товарів і транспортних засобів, якщо інше не передбачено митним законодавством. Роль митних органів при цьому полягає в ухваленні рішення про можливість розміщення конкретного товару у митний режим, обраний декларантом, виходячи з наявної нормативної бази та економічної доцільності.

4. За 2012 р. суб'єктами підприємницької діяльності було експортовано товарів на суму 11 138 млн. грн., імпортовано на 13 078 млн. грн. Торгове сальдо в торгівлі товарами від'ємне і складає – 1 940 млн. грн. Дефіцит зовнішньої торгівлі товарами України в 2012 р. склав 14 млрд. 197,1 млн. дол., негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зросло на 52%, порівняно з 9,337 млрд. дол. в 2011 р.

5. З 2012 р. експорт товарів склав 68 млрд. 409,8 млн. дол., імпорт – 82 млрд. 606,9 млн. дол. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 33,1%, імпорт – на 36%. На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: мінеральне паливо, нафта і продукти її перегонки (– 22 млрд. 913,4 млн. дол.), засоби наземного транспорту (крім залізничного – 4 млрд. 810,1 млн. дол.) і механічні машини (– 3 млрд. 541,3 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,83 (за 2010 р. – 0,85).

6. Митними органами заведено 23 780 справ про порушення митних правил на суму 1 907 813 659 грн. Щодо протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів митними органами виявлено 1 656 випадків незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

7. У 2012 р. митниця перерахувала до бюджету на 30 млрд. або на 38% більше, аніж у 2011 р. Цьому сприяли спрощення та прискорення митних процедур та поступовий вихід української економіки з кризи. Це підтверджує і зростання загального товарообігу до 152 млрд. дол. США. Тому розраховуючи план на цей рік, Мінфін спирався саме на динаміку росту товарообігу у 2012 році – збільшення на 40%. У 2013 р. до бюджету митниця має дати загалом 126 млрд. грн.

8. Домінуючими інструментами протекціонізму у період 2009-2012 рр. стали державна допомога, податкові пільги, захисні заходи та імпорتنі тарифи. Торговельні обмеження по відношенню до України створюють значні перешкоди для розвитку зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних компаній, проте оцінити їх у вартісному вимірі доволі складно. При цьому,

великою мірою торговельні обмеження пов'язані з провідними торговельними партнерами : Євросоюзом, Китаєм, Росією та іншими членами СНД.

9. Запровадження світових стандартів з питань організації контролю товарів і транспортних заходів, що переміщуються через митний кордон є важливим етапом подальшої адаптації митного законодавства до міжнародних стандартів, зменшення часу проведення контрольних процедур та збереження ресурсів державних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

10. Реалізація покладених на митні органи повноважень по здійсненню попереднього документального контролю має важливе значення для виконання завдань, що покладені на митні органи, сприятиме розвитку зовнішньоекономічної діяльності, спрощенню контрольних процедур на кордоні, прискоренню товарообігу та привабливості України як транзитної держави.

11. Інтеграція України в Європейську транспортну систему вимагає здійснення низки заходів, спрямованих на удосконалення транспортно-митної інфраструктури, розвиток системи страхування вантажів та їх інформаційного супроводу, впровадження сучасних технологій організації пунктів пропуску на державному кордоні. Належне правове регулювання та організація роботи вантажних митних комплексів, автопортів, автотерміналів сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності, розбудові митної інфраструктури, забезпеченню прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, поповнить Державний бюджет України, але за умов створення прозорого та конкурентного середовища на ринку митних послуг.

12. Лише в результаті вдосконалення організаційної структури митних органів та організації митного контролю та митного оформлення товарів на кожній ділянці здійснення цього процесу може бути забезпечена висока результативність функціонування митної системи в цілому. Саме тому одним з головних напрямів сучасної митної політики України є вдосконалення процедури митного контролю та митного оформлення товарів, яка полягає у впровадженні нових форм та методів здійснення митного контролю в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Н.В. Правові акти управління як провідна форма реалізації повноважень органів виконавчої влади / Н.В. Александрова // Виконавча влада і адміністративне право. – С: Ін-Юре. – 2002. – С. 286 – 287.
2. Бережнюк І.Г. Теоретичні основи та сутність митної справи / І.Г.Бережнюк // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – № 3. – С. 3-13.
3. Бондаренко І. Митні послуги / І. Бондаренко // Митна справа. – 2009. – №6. – С. 4-11.
4. Владимиров К.М., Бардалова В.Ю. Митне регулювання: навч. посіб. – [2-ге вид.]. – Х.: Олді-плюс. – 2006. – 336 с.
5. Гармаш Є.В. Діяльність вантажних митних комплексів / Є.В.Гармаш, А.М. Вчорашня // Митна справа. – 2011. – №3 (75). – С.13-20.
6. Говор Д.І. Стан і перспективи міжнародного співробітництва митних органів України // Митна справа. – 2010. - № 4. – С. 49-54.
7. Голомозий В.М. митне регулювання: навч. посібник /В.М.Голомозий, Л.А. Панкова, О.Ю. Григор'єв [та ін.].– Лівів: Львівська політехніка, 2004.– 240 с.
8. Голосніченко Д.І. Систематизуючі фактори митного права / Д.І.Голосніченко // Актуальні проблеми держави і права. [зб.наукових праць]. – Вип. 19. – Одеса: Юрид.літ., 2009. – С. 186 – 188.
9. Гребельник О.П. Основи митної справи: навч. посібник / О.П.Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 600 с.
- 10.Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник: [навчальне видання] / О.П. Гребельник. – К.:ЦНЛ, 2005. – 696с.
- 11.Давиденко Л. До питання митного оформлення громадян, які переїжджають в Україну на постійне місце проживання / Л.Давиденко // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – № 2. – С. 30-33.
- 12.Давиденко Л.М. Надання митних послуг громадянам / Л.М.Давиденко // Митна справа. – 2009. – № 1. – С. 47-52.
- 13.Деркач Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра. – Київ: Державна митна служба України. – 2008. – 542 с.

14. Додин Е.В. Либерализованный режим таможенного контроля и оформления / Е.В.Додин // Митна справа. – 2009. – № 3. – С. 3-11.
15. Досвід Німеччини у створенні регіональних логістичних центрів. [Наукова доповідь Мороз О.Д.] – Вища технічна школа Східна Вестфалія Ліппе (Німеччина). – 2011.
16. Дубініна А.А. Митна справа: навч. посібник / А.А.Дубініна, С.В.Сорокіна, О.І.Зельніченко. – К.: ВД „Професіонал”, 2010. – 320 с.
17. Дудчак В.І. Митна справа: навч. посібник / В.І.Дудчак, О.В.Мартинюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 310 с.
18. Дьомін Ю. Митний процес у діяльності митних органів / Ю. Дьомін // Вісник прокуратури. – 2010. – №4. – С. 45-49.
19. Дьомін Ю.М. Митна вартість. Визначення та процесуальне оформлення / Ю. Дьомін // Прокуратура. Людина. Держава. – 2010. – № 3. – С.41-44.
20. Дьомін Ю.М. Митне право. Нове у процесуальній діяльності митних органів / Ю. Дьомін // Прокуратура. Людина. Держава. – 2009. – № 6 (36). – С. 84-86.
21. Ершов А.Д. Международные таможенные отношения: учебное пособие / А.Д.Ершов. – СПб. : ИВЭСЭП, “Знание”, 2000. – 207 с.
22. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми. / За ред. В.П. Горбатенка. – Київ : Юридична думка. – 2005. – С.121-131.
23. Закон України „Про спеціальні вільні економічні зони” // Відомості Верховної Ради. – № 19. – ст.259.
24. Закон України „Про митну справу України” // Відомості Верховної Ради від 25 червня 1991.
25. Закон України „Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України” // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 1. – ст. 2 (із наступними змінами).

26. Закон України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 24.02.94, № 404-ХІ.
27. Закон України „Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 48. – ст.405.
28. Закон України „Про затвердження загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС” від 18.03.2004р.
29. Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через кордон України” № 2973 VI від 3 лютого 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 33. – Ст. 326.
30. Закон України „Про Єдиний митний тариф” від 05.02.1992 р., № 2097/ХІІ.
31. Закон України „Про ратифікацію Протоколу про вступ до Світової організації торгівлі” від 10.04.2010, № 250-І.
32. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 р., № 939-ХІІ.
33. Закон України „Про карантин рослин” від 30.06.93, № 3348-ХІ.
34. Інформаційний сайт Української асоціації імпортерів і експортерів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uaie.com.ua.
35. Каленський М. Митний контроль у системі фінансового контролю в Україні / М. Каленський // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – №2. – С. 3-9.
36. Ківалов С.В. Митна політика України: підручник / С.В. Ківалов, Б.А.Кормич. – Одеса: Юрид. літ., 2002. – 256 с.
37. Козырин А.Н. Таможенное право. – [часть общая] /А.Н.Клзырин. – М. : БЕК, 1995. – 459 с.
38. Коломоець Т.О. Державно-правовий примус у митній справі: орієнтири сучасного дослідження / Т.О.Коломоець // Митна справа. – 2011. – №1. – С. 28 - 33.
39. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст.141.

40. Коросташова І.М. Зони митного контролю, питання класифікації / І.М. Коросташова // Проблеми законності: [респ. міжвідомч. наук. зб.] / [Відп. ред. В.Я.Тацій]. – Харків. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 56. – С. 110-115.
41. Коросташова І.М. Контрольна діяльність як основна складова компетенції митних органів / І.М.Коросташова // Митна справа.– 2010. – №1.– С.43-47.
42. Коросташова І.М. Організаційний механізм здійснення контрольних функцій у митній службі України / І.М. Корсташова // Митна справа. – 2011. – №2. – С. 25-33.
43. Коросташова І.М. Організаційно-контрольні правовідносини в митній службі України: поняття та структура / І.М.Коросташова // Митна справа. – 2010. – №1. – С. 30-34.
44. Коросташова І.М. Режим зон митного контролю: проблемні питання / І.М.Коросташова // [Пробл. законності: респ. міжвідомч. наук. зб.] / [Відп. ред. В.Я.Тацій]. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 54. – С. 110-115.
45. Луць Л. Основні заходи і способи європейської правової інтеграції / Л.Луць // Право України – 2009. – С. 146-147.
46. Мазур А.В. Особистий огляд як виняткова форма митного контролю / А.В.Мазур // Митна справа. – 2011. – №2. – С. 25-31.
47. Митний контроль та оформлення // Дебет-Кредит (укр.). – 2009. – № 52. – С. 19-29.
48. Митна справа: навч. посібник [у 3 томах] / [за ред. Войцещука А.Д.]. – К. : Вид-во ТОВ ВД „Мануфактура”, 2006. – [Т. 3]. – 412 с.
49. Митне право України: навч. посібник / [За заг. ред. В.В.Ченцова]. – К. : Істина, 2007. – 328 с.
50. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження. [науково-практичний посібник] / [За наук.ред. А.В.Мазура]. – К.: ТОВ „Ніка-Прінт”, 2005. – 832 с.

51. Митний Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495 - VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – ст.1175.
52. Митний Кодекс Європейського Союзу від 23.04.2008 р. №450/2008 / Пер. зангл. // Official journal of the European communities. – 2009. – Vol. 35.
53. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) від 18.05.1973 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 4. – ст.155.
54. Міжнародна конвенція про утворення Ради митного співробітництва від 15 грудня 1950 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – ст. 648.
55. Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах від 21.11.1982 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995267>.
56. Мовчанюк С.Ю. Минуле, теперішнє та майбутнє вантажних митних комплексів в Україні /С.Ю. Мовчанюк // [Митна справа в Україні теорія і практика. матеріали між нар. наук-практ. конф.] від 28.03.2008р. / ДМСУ. – Ч.1. – С.359-362.
57. Назаренко В.М. Таможенное обслуживание внешнеэкономической деятельности / В.М.Назаренко, К.С.Назаренко. – М.:Экзамен, 2001.– 768 с.
58. Наказ ДМСУ „Про затвердження Інструкції з підготовки, проведення контрольних заходів із питань фінансово-господарської діяльності та реалізації їх матеріалів у митній службі” від 11.05.04р. № 326 //Офіційний вісник України. – 2004. – № 21. – С.188-206.
59. Наказ ДМСУ „ Про затвердження Типового положення про ВМК як спеціальну митну організацію” від 31.07.07р., № 647.
60. Наказ ДМСУ „Про затвердження Інструкції про порядок проведення комплексних і тематичних перевірок митних органів з питань оперативно-службової діяльності” від 06.08.03 № 526.
61. Наказ ДМСУ „Про затвердження Положення про Департамент аналізу ризиків та аудиту Державної митної служби України” від 30.05.2005 р. № 442 // Митна газета. – 2005. – № 11. – С. 4-5.

62. Наказ ДМСУ „Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України” від 24.05.2004 р., № 380.
63. Наказ ДМСУ „Про затвердження Порядку здійснення контрольних заходів Оперативною митницею та форми документа реагування” від 26.05.2003 р. № 354 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 23. – С. 1-3.
64. Наказ ДМКУ „Про затвердження Положення про зону митного контролю” від 06.05.95 р. № 198.
65. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України „Про затвердження Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць” від 08.09.99р., №204.
66. Наказ ДМСУ від 04.05.98 р. № 267 „Про затвердження Положення про порядок контролю за ввезенням на митну територію України окремих видів товарів”.
67. Наказ Державної митної служби від 08.12.98 р. № 771 „Про затвердження Положення про порядок здійснення контролю за доставкою вантажів у митниці призначення”.
68. Наказ Державного митного комітету України від 20.01.99 р. № 38 „Про затвердження порядку пропуску через митний кордон України та митного оформлення товарів, що підлягають експортному контролю”.
69. Наказ Східної РМ від 04.02.99 р. № 66 „Про затвердження методичних рекомендацій при складанні протоколу про ПМП і провадженні в справах про ПМП”.
70. Наказ НАК від 27.07.99 р. № 50 „Про порядок здійснення контролю за якістю та безпекою виробів медичного призначення в процесі їх державної реєстрації в Україні”.
71. Наказ Держмиткордону України та Держмитслужби України „Про спрощення технології здійснення прикордонного та митного контролю” від 21.05.2003 р. № 229/344 // Митна газета. – 2003. – № 13(186). – С. 3-5.

72. Настюк В.Я. Про типологію митних правовідносин / В.Я.Настюк // Митна справа. – 2011. – № 4. – С. 3-6.
73. Настюк В. Особливості правового статусу органів митної служби в Україні / В.Настюк // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – №4. – С. 44-49.
74. Основы таможенного дела: учебник / [Под общ. ред. В.Г. Драганова]. – Рос. тамож. Акад. ГТК РФ. – М.: ОАО “Изд-во “Экономика”, 1998.– 687 с.
75. Основы митної справи: навч. посібник / [В.А. Аргунов, В.П. Батіг, Є.М. Березний та ін.]; [За заг. ред. Ю.П. Соловкова, П.В. Пашка]. – Х.: Вид. група «РА - Каравела», 2000. – 320 с.
76. Офіційний сайт ДМСУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.com.ua>.
77. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
78. Підсумки роботи митних органів України за 2010 рік. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : Державна митна служба України, 2011. – 98 с.
79. Підсумки роботи митних органів України за 2011 рік. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : Державна митна служба України, 2012. – 97 с.
80. Підсумки роботи митних органів України за 2012 рік. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : Державна митна служба України, 2013. – 99 с.
81. Перепьолкін С.М. Адаптація митного законодавства України до вимог *acquis communautaire* на прикладі режиму тимчасового ввезення (вивезення) / С.М. Перепьолкін // Митне право. – 2009. – № 4. – С. 12-18.
82. Положення про Державну митну службу України затверджене Указом Президента України від 24.01.2000 р. № 1022/2000 [Електронний ресурс]. – К. : CD-вид-во „Інфодиск”. – Комп’ютерна база даних „Нормативні акти України”. Версія 8.0.0., 2008.
83. Постанова КМУ від 15.07.1997 № 748 „Про перелік відомостей, що оголошуються громадянами за встановленою формою у разі переміщення ними через митний кордон України товарів та інших предметів”.

- [Електронний ресурс]. – К.: CD-вид-во „Інфодиск”. – Комп’ютерна база даних „Нормативні акти України”. Версія 8.0.0., 2008.
84. Постанова КМУ „Про ставки митних зборів” від 27.01.97р., № 65.
85. Постанова КМУ від 20.03.95 р. № 198 „Про здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон” (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.97 р. № 704).
86. Постанова КМУ від 02.03.98 р. № 264 „Про затвердження Положення про регіональну службу державного ветеринарного контролю на державному кордоні”.
87. Постанова КМУ „Про статус Державної служби з карантину рослин України” від 28.19.93р., № 892.
88. Постанова КМУ „Деякі питання здійснення державного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України” № 1031 від 5 жовтня 2011 року // Офіційний вісник України від 17.10.2011 – 2011 р. – № 78. – Стор. 22. – Стаття 2883.
89. Постанова КМУ „Деякі питання здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон України” № 1030 від 5 жовтня 2011 року // Офіційний вісник України від 17.10.2011 – 2011 р. – № 78. – Стор. 16. – Стаття 2882.
90. Постанова КМУ „Про здійснення попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України” від 13 квітня 2005 р. № 269 // Офіційний вісник України від 29.04.2005 – 2005 р. – № 15. – Стор. 21. – Стаття 760.
91. Постанова КМУ „Про затвердження переліку платних послуг, що можуть надаватися митними органами” від 25.12.2002 р. № 1952 // Урядовий кур’єр. – 2003. – №1. – С. 3-5.
92. Постанова КМУ „Деякі питання функціонування вантажних митних комплексів, автопортів, автотерміналів” від 17.02.2010р., № 132 // Електронна система „Нормативні акти України”.

93. Правила пропуску вантажів, підконтрольними службами і ветеринарної медицини, затверджені Головним Державним інспектором ветеринарної медицини України від 07.08.93р., №15-4-1/ 263 та головою ДМСУ від 13.08.93р., № 11/121841.
94. Протокол про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-in/laws/main.cgi?nreg=976005>.
95. Рабінович П. Імплементация міжнародних договорів в Україні та гармонізація з ними національного законодавства (деякі загальнотеоретичні аспекти) / П.Рабінович, Н.Раданович // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – №1. – С. 15-26.
96. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. / [О. Гребельник, О. Донченко, Т. Мельник, Л. Серова, І. Софіщенко, Т. Чаюн]; [За ред. А.А.Мазаракі]. – К.: КНТЕУ, 2006. – 280 с.
97. Румянцев А.П., Румянцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: навчальний посібник / А.П.Румянцев, Н.С.Румянцева. – [навчальне видання]. – К.: ЦНЛ, 2004. – 384 с.
98. Сандровский К.К. Международное таможенное право: учебник / К.К.Сандровский. – [2-е изд., испр.]. – К.: Атіка, 2001. – 320 с.
99. Спільний Наказ Державної митної служби України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища Про встановлення єдиної форми обліку укомплектованості місць розташування підрозділів митних органів спеціалістами, які здійснюють санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, радіологічний та екологічний контроль за принципом “єдиного офісу” від 24.02.2010 № 149/162/ 82/97 // Офіційний вісник України від 11.05.2010 – 2010 р. – № 32. – Стор. 280. – Стаття 1181.
100. Типова технологія митного контролю та митного оформлення товарів та інших предметів. – Збірник „Митне законодавство України” – К.: Факт, 2007. – 158 с.

101. Тоцька Т.С. Державне регулювання ввезення товарів іноземного виробництва / Т.С.Тоцька // Держава та регіони. – [серія: державне управління]. – 2009. – № 1. – С. 164-167.
102. Тоцька Т.С. Державне регулювання митної вартості імпортованих товарів / Т.С. Тоцька // Держава та регіони. – [серія: державне управління]. – 2010. – № 2. – С 226-231.
103. Указ Президента України „Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності митної служби України” №1209/2003 від 24 жовтня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – №15.
104. Указ Президента України „Про вдосконалення державного контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення” від 01.02.99 р., № 109/99.
105. Шишка Р.Б. Митне право України: навчальний посібник / Р.Б.Шишка, В.В.Сергієнко. – Х. : Еспада, 2006. – 296 с.
106. Шульга М.Г. Митні правові відносини / М.Г.Шульга // Митна справа. – 2010. – № 2. – С. 50- 56.
107. Ярмакі Х.П. Контроль та нагляд в діяльності митних органів України / Х.П. Ярмакі // Митна справа. – 2011. – № 4. – С. 32-35.